

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ BİLİM DALI**

**HATAY - SAMANDAĞ ÖZELİNDE NUSAYRİLİK
VE
ZİYARET KÜLTÜRÜ**

**Yasemin DEMİREL
158106051004**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Prof. Dr. Sıddık KORKMAZ**

KONYA - 2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Yasemin DEMİREL
	Numarası	158106051004
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı/ İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalı
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Sıddık KORKMAZ
	Tezin Adı	Hatay - Samandağ Özelinde Nusayrilik Ve Ziyaret Kültürü

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Hatay - Samandağ Özelinde Nusayrilik Ve Ziyaret Kültürü başlıklı bu çalışma 27/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Sıddık KORKMAZ	
2	Doç. Dr.	. Doğan KAPLAN	
3	Doç. Dr.	Osman Zahid ÇİFTÇİ	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Yasemin DEMİREL		
	Numarası	158106051004		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı/ İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	
		Doktora	☐	
Tezin Adı	Hatay - Samandağ Özelinde Nusayrilik Ve Ziyaret Kültürü			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Yasemin DEMİREL

ÖNSÖZ

Tarihsel süreç boyunca, akidesindeki zahir - batın ayrımı neticesinde ortaya çıkan inançsal gizlilikleri nedeni ile hakkında net bilgiler elde edilememiş olan Nusayrilik/Arap Aleviği, bu özelliği ile Ortodoks İslam içerisinde her zaman bir muamma olarak kalmış ve çoğu zaman farklı anlaşılmıştır. Ayrıca Nusayrilik/Arap Aleviliği hakkında yapılan çalışmalarda genellemelere gidilerek, mutlak bir yargıya varılmaya çalışılmıştır. Hâlbuki Nusayri/Arap Aleviği inançları arasında; Kur'anı kutsal kitap olarak kabul edenler, Ali'yi ilah olarak görenler- görmeyenler, tenasühe inananlar- inanmayanlar, Sünni terminolojiye uygun ibadeti yerine getirenler getirmeyenler olduğu gibi; gerek İslam, gerekse İslam dışı inançlardan ve mezheplerden çok çeşitli inançlar manzumesini görmek mümkündür. Bu konuda yapılan genellemeler hakkında Alman filozof Nietzsche'nin şu sözü çok manidardır; 'Bütün genellemeler hatalıdır. Bu dâhil.'

Çalışmamızda tüm bu farklılıklar, gerek etik ve gerekte saha araştırmamız boyunca kültüre bizzat maruz kalmışlığın verdiği emik yaklaşımla, önyargılardan uzak bir şekilde ele alınmıştır.

Bu çalışma süreci boyunca benden desteklerini esirgemeyen, bilgi ve deneyimleriyle beni yönlendiren başta danışman hocam Prof. Dr. Sıddık Korkmaz olmak üzere, saha araştırması boyunca yardımlarını esirgemeyen iş arkadaşlarıma, aileme ve vermiş olduğu fikirler ve cesaretlendirmesinden dolayı Prof. Dr. Hasan Onat'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Yasemin DEMİREL

ÖZET

Nusayrilik/ Arap Aleviliği, Muhammed b. Nusayr en-Numeyri tarafından kurulduğu düşünölen ve Hüseyin b. Hamdan el-Hasîbi tarafından sistemleştirilen; Şii mezhebin ile aynı temellere sahip; batını bir İslam mezhebidir.

Çalışmamızda Nusayri/ Arap Alevi mezhebinin genel hatları ile tarihsel süreci, akidesi ve fıkıhı objektif bir şekilde ele alınarak aktarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca mez-hep için son derece öneme sahip olan, kutsal olarak görülüp ‘Ziyaret’adı verilen mekânlar; Hatay ili Samandağ ilçesi örnekliğinde ele alınmıştır.

Çalışma boyunca sahada bizzat var olmak, mezhebe mensup kişiler ile yakın ilişkiler kurmak, sürekli bir gözlem içinde olmayı ve literatürün dışında da yeni bilgi-ler edinmeyi sağlamıştır. Bu durum ise çalışmamızı olumlu bir şekilde etkilemiştir.

Yaptığımız bu çalışmanın amacı ne dinsel ayrımcılık ne milliyetçilik nede mezhepçilik yapmaktır. Aksine elde edilen bilgilerle farklılıkları, kültürleri ve zenginlikleri tanıyarak birbirimizi anlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Mezhep, Nusayrilik/ Arap Aleviliği, Akide, Fıkıh, Ziyaret

ABSTRACT

Nusayrilik / Arab Alevism, founded by Muhammad b. Nusayr en-Numeyri and systematized by Hüseyin b Hamdan al-Hasîbi; is a sect which has the structure of hidden that takes its foundations from the Shiite sect.

In our study, the historical process of Nusayri / Arab Alevi sect and its his-torical process, creed and feasibility are tried to be transferred in an objective way. In addition, the most important for the sect, which is seen as a sacred shrine, places giv-en; The province of Hatay is considered as Samandağ

Throughout the study, it has been possible to exist in the field personally, to establish close relationships with the members of the sect, to be in constant observa-tion and to acquire new information outside the literature. This situation affected our work positively.

The aim of this study is neither religious discrimination nor nationalism nor sectarianism. Contrary to the information obtained, the differences, cultures, zen-ginlikleri and most importantly is to know and

Key Words: Sect, Nusayrilik / Arab Alevism, Creed, Fiqh, Shrine

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR.....	1

GİRİŞ

1. Metot.....	3
2. Kaynaklar.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE NUSAYRİLİK/ ARAP ALEVİLİĞİ

1. İsimlendirilmesi	7
2. Tarihsel Süreçte Nusayrilik/Arap Aleviliği	10
2.1 Muhammed bin Nusayr.....	27
2.2. Muhammed b. Cündüb- Muhammed Abdullah b. Muhammed el-Cennan el-Cünbülani Nusayr	29
2.3. Hüseyin b. Hamdân el-Hasibi	30
3. Nusayriliğin/Arap Aleviliğinin Ayrıldığı Kollar	33
3.1. Haydarîler (Şemsiye/Şimâliye).....	36
3.2. Kamerîler (Kilâziyye/Kıbliyye)	37
4. Günümüzde Nusayrilik/Arap Aleviliği.....	38

İKİNCİ BÖLÜM

NUSAYRİLİKTE/ ARAP ALEVİLİĞİNDE USUL'UD DİN

1. Uluhiyyet/ Tevhid	41
1.1. Zâhir - Batın Ayırımı	42

1.2. Mana-İsim-Bab / Sırrı Ayn-Mim-Sin	45
1.3. Nusayrilikte/Arap Aleviliğinde Tekvin/Yaratılış	52
1.4.Beş Yetim	55
2. Adalet.....	56
3. Nübüvvet.....	57
4. İmamet	58
5. Mehdi.....	60
6.Ahret-Mead.....	61
6. 1. Tenasüh- Reenkarnasyon	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NUSAYRİLİKTE / ARAP ALEVİLİĞİNDE FÜRÜ-UD DİN

1. Mezhebe Giriş Merasimi	66
1.1. İlk Aşama / Meşveret Cemiyeti/ Girdi (Tadeyî)	68
1.2. İkinci Aşama/ Melik Cemiyeti / Orta (Tıdeynîs	68
1.3. Son Aşama/ Çıktı (Tıdligâ)	69
1.4. Din Amcalığı Geleneği	69
2. Namaz	70
3. Oruç	76
4. Hac	77
5. Zekât – Humus.....	78
6. Cihat	79
7. Tevella – Teberra	79
8. Emr-i Bi'l Maruf- Nehy-i Anil Münker.....	79

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NUSAYRİLİKTE/ ARAP ALEVİLİĞİNDE ZİYARET KÜLTÜRÜ

1. Ziyaret Nedir?	80
2. Ziyaretlerin Yapılma Sebepleri.....	84
3. Ziyaret Adabı ve Erkânı.....	87
4. Ziyaretlere Gidilme Nedenleri	88

5. Hatay / Samandağ İlçesindeki Önemli Ziyaretler Ve Özellikleri	89
5.1. Hz. Musa ve Hz. Hıdır (Hızır) Ziyareti.....	89
5.2. Şeyh Muhammed Nurani Ziyareti)	94
5.3. Nebi Taha- Nebi Cebrail Ziyareti	96
5.4. Şeyh Abdurrezak Türbesi.....	98
5.5. Derviş Şeyh Ali Issuveyre' Ziyareti.....	100
5.6. Seyyidna El Hıdır Ziyareti	101
5.7. Tomruksuyu - Hz. Hızır Ziyareti	103
5.8. Şeyh İbrahim el-Hekim Ziyareti	105
5.9. Hazreti Sultan Habibi Neccar Ziyareti.....	107
5.10. Meydan Köyü - Kaya Ziyareti	108
SONUÇ.....	110
KAYNAKÇA.....	114
EK 1: Türkiye Alevi Nusayri Beyannamesi- 2011	120
EK 2: İlgili Resimler	131
ÖZGEÇMİŞ	137

KISALTMALAR

AKAD	: Alevi Kùltürünü Araştırma Derneği
AKYAD	: Arap Aleviliğini Koruma ve Yaşatma Derneği
AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakùltesi.
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakùltesi Dergisi
b.	: bin
b.y.	: Basım yeri yok
çvr.	: Çeviren.
DEÜ	: Dokuz Eylül Üniversitesi
Ed. / ed.	: Editör
Erişim	: Erişim Tarihi.
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Nşr. / nşr.	: Neşreden
OMÜİFD	: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakùltesi Dergisi
Ö.	: Ölümü, vefat tarihi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı.
Thk. / thk.	: Tahkik eden
Trc.	: Tercüme eden
ts.	: Tarihsiz
Tyekb	: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
ve dđr.	: ve diğerleri
y.y.	: Yayımcı yok
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Mezhepler ile ilgili yapılan araştırma ve çalışmalarda dikkat edilmesi gereken ilk husus; din ve din anlayışının birbirlerinden farklı olduğunu bilerek hareket etmek olmalıdır. Zira din İlahi kaynaklı olup; zamana ve mekâna göre değişmezken; din anlayışı, insani kaynaklı olup zamana, mekâna, insan yapısına, kültüre, sosyal ortama, siyasi görüşlere, coğrafyaya ve dini metinlerden kaynaklanan sebeplere göre değişmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan din anlayışları zamanla kurumsallaşmış ve mezhepleri oluşturmaya başlamıştır. Bu da bize mezheplerin İslam'ın anlaşılma biçimleri olduğunu ve İslamla özdeşleştirilemeyeceğini göstermektedir. Öyleyse İslam'ın kanayan yarası olan mezhep kavgaları; bu mezhepler hakkında doğru bilgi edinilerek ve İslam'ın ortak paydasında buluşarak en aza indirmeye çalışılmalıdır. İnsanların herhangi bir mezhebe mensup olması sadece kendilerini ilgilendiren bir meseledir. Yani bir mezhebimiz olabilir ama bu mezhepçilik yapmamız sonucunu doğurmaz. Zira İslam hiç kimsenin tek eline değildir.¹

Mezhepler tarihine büyük bir pencereden baktığımızda manzaradaki tehlikeyi hissetmemek imkânsızdır. Her bir mezhep kendi gerçeğini anlatırken, bu gerçeğin sorgulanması halinde kendini tehdit edilmiş hisseder ve bir savunma mekanizması gerçekleştirerek kendi gerçekleri dışındaki her şeyi yalan ve yanlış sayar. Ayrıca tarih bize göstermiştir ki; ne zaman birileri ezilse ve ötekileştirilse; ellerine geçen ilk fırsatta onlar da ezecekler ve ötekileştireceklerdir.² Tüm bu olmuş ve olası tehlikeler bize mezhepler üstü düşüncenin hâkim olması gerektiğinin bir göstergesidir.

Nusayrilik/Arap Aleviliği, Muhammed b. Nusayr en-Numeyri tarafından kurulan ve Hüseyin b. Hamdan el-Hasîbi tarafından sistemleştirilen; İslam topraklarında doğmuş, İslam düşüncesinden etkilenmiş ve İslami unsurları bünye-

¹ Hasan Onat, *Türkiye'de Din Anlayışında Değişim Süreci*, 3.Baskı (İstanbul: Endülüs Yayınları, 2016), 73-75.

² Paulo Freire, *Ezilenlerin Pedagojisi*, trc. Dilek Hattaoğlu- Erol Özbek, 6.Baskı (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2008), 15-19.

sinde barındırmış olan; yolları on iki imam ve Ehl-i Beyt yolu, felsefeleri Hz. Muhammed'in kabul ettiği felsefe olan³; temellerini Şii mezhebinden alan batını yapıya sahip bir mezheptir.

İnanç grupları içerisinde kendine özgü bir yapısı olan Nusayriliği/Arap Aleviliğini tanımak ve anlamak için, tarihsel süreci, kültür, inanç ve ibadetlerini bilmek gerekmektedir. Zira bu çalışmanın birinci bölümünde; Nusayriliğin/ Arap Aleviliğinin tarih sahnesine çıkışı ve ilerleyen zamanlardaki tarihsel süreci ele alınacaktır.

İkinci bölümde tartışmalara ve önyargılara yol açan Nusayri/Arap Alevi akidesi yani inanç esaslarından Uluhiyyet, zahir-batın ayrımı, Nübüvvet, imamet, mehdi ve tenasüh gibi konular ele alınarak; herhangi bir genellemeye gidilmeksizin temel kaynaklarda baz alınarak saha araştırmasında elde edilen bilgiler kullanılarak durum tespiti yapılmaya çalışılacaktır.

Üçüncü bölümde Nusayri /Arap Alevi fikhına yani ibadet ve çeşitli uygulamalarına yer verilmiştir. Akidesindeki felsefenin fiiliyata geçmiş hali olan din amcalığı geleneği, namaz, oruç, hac, zekât, cihat, tevella- teberra ve emri bil maruf nehyi anil münker gibi çeşitli ritüellerden bahsedilmiştir.

Dördüncü bölümde ise Hatay'ın Samandağ ilçesinde bulunan önemli ziyaretler ve ziyaretlerde yapılan ibadet ve davranışlar yer alacaktır. Samandağ örneği üzerinden; ziyaretlere yüklenen anlamlara değinilecek ve toplum nezdindeki yerine, işlevine ve önemine dikkat çekilecektir.

1. Metot

İslâm Mezhepleri Tarihi, İslâm toplumunda zamanla ortaya çıkan farklı yorum, düşünce, siyasi görüş ve İtikadî amaçlarla meydana gelen gruplaşmaların gelişim sürecini araştıran ve çözümler üretmeye çalışan bir bilim dalıdır. Mezhepler tarihinin konusu sadece mezhepler olmamıştır. Mezhepleri şekillendiren insanlar, toplumlar, kültürler ve medeniyetler de bu bilim dalının ele aldığı konular arasında-

³ İlyas Üzüm, "Müzakereler", *Tarihi Ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler, Bektaşiler, Nusayriler*, ed. İslami İlimler Araştırma Vakfı, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1999), 207.

dır. Dolayısıyla çalışmamızda başta Tarih, Antropoloji, Sosyoloji, Folklor olmak üzere birçok disiplinle işbirliği çerçevesinde ele alınması gerekmektedir.

Bu çalışmamızda disiplinler arası işbirliğine dikkat edilmiş ve fikir- hadise – zaman - mekân irtibatı metodu ile çalışılmıştır.⁴

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı; İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalı adı altında yazılan bu Yüksek Lisans tezi, Nusayrileri/Arap Alevilerini ele almaktadır. Nusayrilik /Arap Aleviliği batını-heterodoks bir yapıya sahip bir İslam mezhebidi ve Nusayriler/Arap Aleviler de bu mezhebin üyeleridir.

Bu çalışma öncelikle birebir görüşmeler ve yerinde gözlemlere başvurularak hazırlanmıştır. Çalışma boyunca sahada bizzat yer edindiğim için toplumun kendi ortamlarını, sembollerini, algılama ve anlamlandırma biçimlerini, ritüellerini, gündelik hayatlarını ve sosyal yapılarını gözleme gibi bir avantaja sahip olunmuş bulunmaktayız.

Görüşmelerde bazen öncesinde hazırlamış olduğumuz sorulara başvurulurken bazen anlatılar ya da kişilerin hayatlarından verdikleri örnekler üzerinde odaklanılmıştır. Görüşmeler başta Samandağ olmak üzere, Antakya ve Harbiye’de gerçekleştirilmiştir. Ayrıca yapılan görüşmelerde mezhebin isimlendirilmesi söz konusunda birçok Arap Alevi, ağırlıklı olarak akademik kaynaklarda geçen Nusayri ismine hoş bakmamışlardır. Bu nedenle çalışmamızda her iki isimde zikretmeyi uygun gördük.

Bu çalışma yapılırken dikkat edilen en önemli husus; tüm ön yargı ve mezhepsel ötekileştirmelerden uzak; edinilen bilgileri ve gözlemleri tamamen objektif ve bilimsel bir bakış ile sunmaya çalışmak olmuştur.

Çalışmamızda; daha öncede zikredildiği gibi Nusayriliğin/Arap Aleviliğinin tarihsel süreci, akidesi, fikhî ve ziyaretler; ziyaretlerin önemi ve işlevi ile bölgesel bazlı bir çalışma olarak Samandağ ilçesindeki önemli ziyaretler tanıtılacaktır. Bu bağlamda elimizden geldiği kadar kaynak taraması yapsak da; verilerin birçoğunu saha araştırmasından elde etmiş bulunmaktayız. Yani çalışmamızda bölge halkın-

⁴ Hasan Onat, *Emeviler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*, 3. Baskı (İstanbul: Endülüs Yayınları, 2016), 25.

dan edindiğimiz bilgilere ve Nusayri/Arap Alevi aydınlarının ve din adamları ile yaptığımız görüşmelere; bol bol yer vermiş bulunmaktayız.

Mezhebin gizlilik esası, sözlü kültürün hâkim olup, bağlayıcı bir yazılı kaynağının bulunmaması konuya ilişkin ortaya çıkan önemli bir husustur. Çalışmamızda tüm bunlara dikkat edilerek elde bulunan birincil kaynaklara ve ardından şifahi kültüre ağırlık verilmiştir.

2. Kaynaklar

Nusayri/ Arap Aleviliği tarihinin büyük bir kısmının rivayetlere dayandığı göz önüne alındığında ve hiçbir topluluğun sadece “sözlü” aktarımlarla izah edilemeyeceğini akılda tutularak bir çalışma yapılmaya çalışılmıştır. Araştırmaya, kaynak açısından bakılacak olursa; öncelikle ilk dönem kaynakları esas alınarak günümüze kadar yapıla gelen çalışmalar sırası ile verilmeye çalışılmıştır. Sonrasında ise saha araştırması esnasında gözlem tekniği kullanılarak çeşitli bilgiler elde edilmiştir.

17. 10. 2017 tarihinde, Hatay ili Samandağ ilçesine; lise derecesinde bir okula atanmamın ardından yaşadığım bölge, görev yaptığım okulun idare, öğretmen ve öğrencilerinin büyük bir kısmı Nusayri /Arap Alevi kişilerden oluşuyordu. Bu ise saha araştırması esnasında gözlem ve araştırma için mükemmel bir veri sağlayıcı idi. Görev yaptığım lisenin erkek meslek lisesi olması; bu çalışma ile ilgili daha çok veri toplamama neden oldu. Çünkü Arap Alevilerinde dini eğitim sadece erkeklerle verilmekte; eğitim alacağı dönem ise genellikle ortaokulun bittiği, lise eğitimine geçildiği yaş aralığında verilmektedir. Yani öğrenci ilk din eğitimini aldığı ‘*Din Amcası*’ndan öğrenmiş olduğu taze bilgileri ister istemez gerek söz gerek davranış ile dışa aktarmaktadır. Bu söz ve davranışlar ise bu çalışma için önemli veriler sağlamıştır.

Araştırmada, veri toplama sürecinin başarılı bir biçimde gerçekleştirilmesi için, bilgi sağlayabilecek kişilerle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Saha araştırması sırasında kişilerle yapılan görüşmeler, izinleri dâhilinde ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Birçok katılımcıyla, görüşme kayda alınmadan önce uzun süreli sohbet etme fırsatı bulunmuş ve görüşmeden sonra da sohbetler devam etmiştir.

Bazı katılımcılar ses kaydına soğuk yaklaşmış, bazı çekinceleri olduğunu belirterek, kayda izin vermemişlerdir. Bu durumda yapılan görüşmeler özet olarak not edilmiştir.

Nusayrîlikle ilgili Klasik dönem Mezhepler Tarihi eserlerinde mezheple ilgili bilgilerin yok denecek kadar az olması, Nusayrîlerin/Arap Alevilerinin gördükleri baskı karşısında bir literatür oluşturamadıkları ve takiyye yoluna başvurmaları objektif bir değerlendirme yapmayı sınırlandırmaktadır.

Mezhebin ana yazılı kaynakları fırkanın ikinci kurucusu olarak kabul edilen Hamdân el-Hasîbî'ye aittir. Hasibi'ye ait irili ufaklı birçok eser olmakla birlikte birde kendisine atfedilenve mezhebin temel kaynağı olarak bilinen *Kitabu'l Mecmu'* adında eser vardır. Bu eser Nusayrîliğin sıır bir oluşum olması nedeniyle ilk defa 19. yy'da -önce Nusayrî olan daha sonra din değiştirerek Hristiyanlığı benimseyen- Adanalı Süleyman Efendi tarafından kaleme alınan '*el-Bâkûretü's-Süleymaniyye*' isimli eser içerisinde yer almıştır. Ayrıca Bâkûretü's-Süleymaniyye'nin içerisinde mezheple ilgili birçok ayrıntıda yer almıştır.

Nusayri asıllı olan Tavail'in yazdığı '*Arap Alevi Tarihi*' adlı kitabı mezhebin tarihsel gelişimi hakkında faydalandığımız kaynaklardan birisi olmuştur. Ayrıca konuyla ilgili olarak yapılan akademik çalışmalardan batıda Massignon, Tord Olsson, Türkiye'de ise Ahmet Turan, İnan Keser, HüseyinTürk, Abdulhamid Sinanoğlu, Ömer Uluçay, Cahit Aslan, Ergin Sertel Nusayri inançlarının ve dinsel felsefesinin bilinmesinde bizlere kaynaklık etmişlerdir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE NUSAYRİLİK/ ARAP ALEVİLİĞİ

1. İsimlendirilmesi

İslam mezhepler tarihinde bir fırka ya da mezhep incelenip açıklanmaya çalışılıyorsa; öncelikle isimlendirme konusu üzerinde durulmalıdır. Zira bir mezhep ya da fırkanın isminin ilk defa kimler tarafından, hangi özelliklere sahip gruplar için kullandıkları yada isimlendirmenin zamanı ve nedenini belirlemek son derece önemlidir.⁵

Kaynaklarda bu fırkanın isimlendirilmesiyle ilgili olarak farklı görüşler mevcuttur. Türkiye’de, özellikle akademik camia tarafından Nusayriler olarak tanımlanan Arap Alevileri tarihsel süreç içerisinde birçok isimle adlandırılmışlardır. Bunlardan bazıları Nemiriyye, Müminiye⁶, Ensariyye⁷, İbahiyye⁸, Aleviyye⁹, Fellah(çiftçi) ve Arapuşağıdır.¹⁰ Diğer Alevi kesimlerinden ayrılması için ise Nusayri Aleviliği, Arap Aleviliği, Suriye Aleviliği, Çukurova Aleviliği, Akdeniz Aleviliği şeklinde de zikredilmektedir¹¹

Tüm bu isimlendirmelerin içerisinde günümüze kadar yaygın bir şekilde kullanılagelmiş Nusayrilik kavramına bakıldığında ise;

- Hz. Ali'nin hizmetçisi olduğu varsayılan Nusayr'a¹² isminden,
- ‘Nasuraya’ adı verilen Kûfe yakınlarında bir köy isminden,

⁵ Sönmez Kutlu, *Mezhepler Tarihine Giriş*, 4.Baskı (İstanbul: Dem Yayınları, 2016), 23-24.

⁶ İbrahim Agâh Çubukçu - Neşet Çağatay, *İslam Mezhepleri Tarihi* (Ankara: AÜİF Yayınları, 1976), 67.

⁷ Yazar Yok, “Nusayriler” *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi* (Türkiye: Ana Yayınları, 1989), 16: 674.

⁸ Orhan Hançerlioğlu , “Nusayriyye” *İslam İnançları Sözlüğü* (İstanbul: Remzi Yayınevi, 1984) 437.

⁹ Cevad Meşkur, “Nusayriyye” *Mezhepler Tarihi Sözlüğü* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2011) 391.

¹⁰ Cahit Aslan, *Fellahların Sosyolojisi* (Adana: Karahan Yayınları, 2005), 28.

¹¹ İlyas Üzüm, “Nusayrilik” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2005) 33: 270.

¹² Çubukçu - Çağatay, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 68.

- Hristiyan anlamına gelen, ‘Nasrani’ kelimesinden hareketle, bu kelimenin küçültmeli isminden¹³
- Lazkiye bölgesindeki Nusayriye dağları isminden¹⁴,
- Türkçesi "Zafer kazanmak" demek olan Nusayr isminden¹⁵ ve
- On birinci imam Hasan b.Ali el-Askeri(ö. 260/874)’nin kapısı¹⁶ olduğuna inanılan Muhammed bin Nusayr en- Nümeysi¹⁷ isminden türediği gibi, bu ismin kökeni hakkında birbirinden çok farklı görüşler iddia edilmiştir.

Bu görüşlerden Hz. Ali’nin hizmetlisinin ismi veya Küfe yakınlarında bir köy isminden geldiğini öne sürenler bu iddiaları her hangi bir kaynağa dayanmamakla birlikte, kendisi de bir Arap Alevisi olan Muhamed Emin Galib et-Tavil Nusayri kavramının kökenin Nusayra Dağlarının isminden geldiğini belirterek şu açıklamayı yapmaktadır:

“Halife Ömer’in Suriye’yi fethi sırasında İslam orduları zor duruma düştüğünde Ensar’dan dört yüz elli mücahidi aşkın bir Alevi topluluğu yardımına yetişmiştir. Bu yardım orduya katılınca ordu kısmen başarılı oldu ve bu küçük kuvvete ‘nusayra’ (küçük yardım) denildi. İslamiyet’in ilk dönemlerinde cihadın kurallarından bir tanesi, fethedilen toprakların fetheden orduya verilmesiydi. Nusayra grubunun aldığı topraklara da ‘Nusayra Dağı’ denildi. Bu, Hulv Dağı ile şimdiki Umraniye bucağının bir kısmından oluşuyordu. Sonradan bu ad, Lübnan dağından Antakya’ya dek Alevilerin yaşadığı bütün dağların özel adı oldu.”¹⁸

Muhamed Emin Galib et-Tavil ile aynı görüşe sahip olan tanınmış Şeyh Nasreddin Eskiocak Arap Alevileri İmam Hasan El Askeri’nin hizmetkârı olan Muhammed bin Nusayr’a bağlamanın hiçbir şekilde doğru olmayacağını belirtmektedir.¹⁹

¹³ Louis Massignon, “Nusayrîler”, *MEB İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: MEB. Yayınları, 1964) 9: 365–370.

¹⁴ Muhammed Emin Galib et-Tavil, *Arap Alevilerinin Tarihi: Nusayriler*, trc. İsmail Özdemir (Adana: Karahan Yayınları, 2012), 60.

¹⁵ Abdurrahman Togayhan, “Kültürel Farklılıklar Ekseninde Nusayrîlik Üzerine Bir Din Sosyolojisi Araştırması: Mersin Arap Aleviliği Örneği” *Harvan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Şanlıurfa: HÜİF Yayınları, 2010) 14: 60.

¹⁶ Hüseyin b.Hamdan El-Hasibi, *Ebvabü'l Eimme ve El-Maide*, trc. Ahmet Sonay (Basım Yeri Yok: Yayıncı Yok, 2015), 61.

¹⁷ En-Nevbahti, *Fıraku'ş-Şi'ia*, nşr. M. Sadık baskı sayısı(Necf: 1936) 93.

¹⁸ Tavil, *Arap Alevilerinin Tarihi: Nusayriler*, 60.

¹⁹ Hüseyin Kürşat Türkan, *Hatay Yöresi Arap Alevileri Folkloru* (Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2015), 83.

Diğer iddialar arasında ise bize en yakın gelen görüş, tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda on birinci imam Hasan b.Ali el-Askeri'nin kapısı olduğuna inanılan Muhammed bin Nusayr en- Nümeysi'nin isminden geldiği görüşüdür. İslam mezheplerinin adlandırılma sorunu incelendiğinde genellikle topluluk içinden çıkan karizmatik bir lider ve bu liderin adıyla teşkkül etmiş mezheplerle karşılaşmaktayız. Zira bu mezhep, tarihte Nusayri ismiyle birlikte Numeyri ismi ile de anılmıştır. Buda bize Muhammed bin Nusayr en- Nümeysi'nin her iki isminde, mezhebin adlandırılmasında kullanıldığını göstermektedir. Zira Ebû'l-Hasen el-Eş'ârî de Nusayrîliği, Nusayriyye olarak değil de Nemîrîye olarak isimlendirme yoluna gittiği görülmektedir.²⁰ Tarihte "Nusayrîyye" ismini kullanan ilk müellifin Şehristânî olduğu görülmektedir. Dönemin önde gelen müelliflerinden biri olan Şehristânî ise, fırkayı bu iki isimden biri olan Nusayrîyye olarak isimlendirmeyi tercih ettiği ve buisimle eserinde fırkaya yer verdiği görülmektedir.²¹ İbn Hazm da fırkayı Nemiriyye yerine Nusayrîyye olarak isimlendirmeyi tercih eden bir diğer müelliftir.²²

Alevi Kültürünü Araştırma Derneği dergisinde yazar Hasan Atıcı ise Nusayri kelimesinin Muhammed bin Nusayr en- Nümeysi'den geldiğini ve bu kelimenin kullanılması gerektiğini şu cümlelerle ifade eder:

“ Her dinsel inançta silsile-i saadet (şecere) vardır. Hristiyanlıkta, Yahudilikte, Müslümanlıkta hülasa her inançta, farklı yorumlamalardan dolayı mezhepler, tarikatlar var. Bu mezhep ve tarikatlara bağlı kişiler, kendilerini ifade ettiklerinde, doğal olarak temelde mensup oldukları dine veya mezhebe bağlılıklarını da ifade etmiş olurlar. Örneğin; Alevi-Bektaşî'yim diyen kişi Müslüman olduğunu ve Müslümanlığı, Aleviliği, Hacı Bektaş-ı Veli'nin rehberliğine göre anladığını ifade etmiş olur.

Dolayısıyla Nusayri'yim diyen kişi de, şüphesiz öncelikle Müslüman olduğunu, kaynağı Kur'an- ı Kerim, Sünneti Nebevi ve Ehlibeyt İmamlarının öğretisi olan Aleviliğe; Muhammed ibn Nusayr kanalıyla (referansıya) bağlandığını ifade etmiş olur. Muhammed ibn Nusayr' a in-tisap etmek, onun adına izafeten Nusayri olarak anılmak; onun rehberliğinde doğru yolda, Ale-

²⁰ Ebû'l-Hasen El-Eş'ârî, *Makalatü'l-İslâmîyyîn Ve İhtilâfü'l-Musallîn*, trc. Mehmet Dalkılıç-Ömer Aydın (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2005) 45-46.

²¹ Şehristânî, *El-Milel Ve'n-Nihal*, trc. Mustafa Öz (İstanbul: Bilnet Matbaacılık, 2015), 250.

²² İbn Hazm, *El-Fasl*, trc. Halil İbrahim Bulut (İstanbul: Tyekb, 2017) 3: 474.

vi gerçeğini kaynağından almış, bu öğretinin yoluna pencereden değil, kapıdan girmiş Aleviler olduğumuzun ispatıdır.”²³

2. Tarihsel Süreçte Nusayrilik/Arap Aleviliği

Bir mezhep ya da fırka araştırılırken; günümüzün bakış açısı, düşünce ve kültürel kodları ile hareket etmek araştırmanın doğru ve geçerli bir sonuca ulaşmasını engellemektedir. Tarih boyunca ortaya çıkan mezhep ve fırkaların, her hangi bir sebebe dayanmaksızın kendiliğinden var olduğu görülmemiştir. Bu yüzden mezhebin teşekkül sürecini doğuran sebepleri, tarihi arka planı, siyasi ve kültürel yapıyı iyi okumak gerekmektedir.²⁴

Nusayrilik/Arap Aleviliği mezhebini de ortaya çıktığı dönemden bağımsız düşünmek imkânsızdır. Bu bakımdan mezhebin oluşum süreci, hangi coğrafyada hangi kişi ya da kişilerle şekillendiği, yayıldığı bölgeler ve kendi içerisindeki gruplaşmalar ele alınacaktır.

Nusayrilik /Arap Aleviliği tarihine baktığımızda, mezhebin başlangıcı ve teşekkülü hakkında birçok görüş farklılığı bulunmaktadır. Şöyle ki;

Bu çalışma esnasında yapılan melerde; genel kaynaklarda verilen bilgilerin dışında, Aleviliğin evrenin yaratılışından itibaren var olduğu iddiası, görüş farklılıklarından başında gelmektedir. Bu iddiayı savunan şeyhler Hz. Muhammed’e isnat ettikleri “Ben ve Ali Allah’ın kudret elinde O’na itaat edip, O’nu teşbih ve takdis eden bir nur idik. Bu durum Allah, Âdem’i yaratmadan on dört bin yıl önce idi .”²⁵ hadisi ile görüşlerini delillendirmektedirler.²⁶ Genel olarak incelendiğinde bu iddianın Arap Aleviliğinin /Nusayrilik inanç sistemi ile örtüştüğü fark edilmektedir. Çalışmamızın ikinci kısmında detaylı bir şekilde verilecek olan Arap Aleviliğinin Nusayrilik inanç özelliklerinden olan ulûhiyet inan-

²³ Hüseyin Atıcı, ”Tarihte Ve Günümüzde Nusayri Adı” *Akad Dergisi* 1(2007): 30.

²⁴ Kutlu, *Mezhepler Tarihine Giriş*, 24-26.

²⁵ İbn-i Hacer el-Askalani, *Lisan ’ül Mizan*, Basım yeri yok, 2:229.

²⁶ Mehmet Mullaoglu, *Aleviler Sünni Sünnilerde Alevidir* (Antakya: Onur Yayınları, 2000). 81.

cında Hz. Ali'nin tanrısal ya da insanüstü özellikleri ile bu görüş doğrudan alakalıdır.

Diğer bir iddiaya göre Alevilik Hz. Muhammed'in yaşadığı dönem içerisinde teşekkül sürecine girmiştir. Bu görüşü benimseyenler Hz. Ali'nin çocukluk yaşlarından itibaren Hz. Muhammed'in yanında yer aldığına, İslamiyet'i ilk kabul edenlerden biri olduğuna ve vahiy sürecini bizzat peygamber ile geçirdiği için diğer sahabelere göre özel bir konumda olduğuna dikkat çekmektedirler. Zira Hz. Ali'nin savaşlardaki üstün başarısı, insanlar tarafından Esedullah (Allah'ın Aslanı) olarak bilinmesine neden olan cesareti, bizzat Hz. Muhammed tarafından "Ben ilimin şehriyim, Ali ise kapısıdır."²⁷ övgüsüne nail olan ilimi ve Hz. Muhammed'e olan bağlılığı toplumun dikkatini çekmiş ve belli bir taraftar oluşturmuştur.²⁸Tüm bunlardan sonra ise Veda Haccı dönüşü Gadir Hum mevkiinde gerçekleştiğine inanılan Hz. Muhammed'in kendisinden sonra Hz. Ali'ye biat emri vermesi ile taraftar kitlesi kesinleşmiş ve Hz. Muhammed hayatta iken Alevilik teşekkül sürecine girmiştir.

Bir diğer görüş ise; genelde Aleviliğin özelde Arap Aleviliğinin Hz. Muhammed'in vefatından hemen sonra şekillendiğidir. Hz. Muhammed'in vefatından sonra Medine İslam Devletinin idare makamı boş kalmıştır. Boş kalan bu yönetim makamına Hz. Ebubekir'in geçmesi ile Hz. Ali'nin hakkının yenildiği düşünülmüş ve Hz. Ali'nin yanında yer alan bir grup oluşmaya başlamıştır. Böylelikle Aleviliğin teşekkül süreci de başlamıştır. Son görüşe baktığımızda; Kerbela olayından sonra Müslümanların kesin bir şekilde görüş farklılığı yaşadığı ve bu süreç akabinde Aleviliğin oluştuğunu düşüncesini görmekteyiz.

Tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda hiçbir mezhebin veya fırkanın aniden ortaya çıktığını göremeyiz. Zira Aleviliğin oluşumunda da yukarıda zikredilen nedenler ve tarihsel arka plan etkili olmuş ve süreç içerisinde teşekkülünden günümüze kadar var olmuştur. Biz çalışmamızda bu süreci Hz. Muham-

²⁷ İmam Suyuti, *el- Camiu's Sağir*, trc. Seyit Avcı.(Konya: Serhat Kitabevi, 2013) 1: 145.

²⁸Nasrettin Eskiocak, *İlk Alevi Kimdir?* 4.Baskı (İstanbul: Can Yayınları, 1997), 41.

med'in yaşadığı dönemden ele alıp genel hatlarını ve önemli kişi ve tarihlere yer vereceğiz.

Hz. Muhammed Dönemi

Hz. Muhammed semavi dinlerin sonuncusu olan; Arap yarım adasında teşekkül etmiş İslam dininin peygamberi ve elçisidir. Hz. Muhammed kendisine vahiy gelmeye başladıktan sonra büyük bir çaba ile kendisine bildirilen bu dini yaymaya çalışmış ve kısa sürede başarılı olmuştur. Öyle ki sadece dini inanış boyutu dışında Medine de İslam Devleti kurmuştur ve büyük ordulara komutanlık yapmıştır.

Yaşadığı dönem boyunca aynı dine mensup insanlar arasında büyük ihtilaflar çıkmamış; inananlar veya diğer gruplar arasında her hangi bir anlaşmazlık çıktığında ise bizzat kendisi dâhil olarak sorunları çözmeye çalışmış, kendisinin cevap veremediği konularda ise Allah'tan vahiy beklemiştir. Böylelikle Hz. Muhammed döneminde İslam dini ve Medine İslam Devleti her zaman dinamik ve ayrılıklardan uzak kalmıştır.

632 yılına gelindiğinde ise dini-siyasi- askeri karizmatik lider Hz. Muhammed vefat etmiştir. 23 senelik bu taze yapının hem dini hem siyasi hem de askeri liderlik vasfı boş kalınca halk ve inananlar arasında bir bocalama dönemi yaşanmış ve bu dönemde yaşananların etkisi günümüze kadar aktarıla gelmiştir.

Hz. Muhammed'in dini liderliğinin kimse tarafından doldurulamayacağına inanan ve onun son peygamber olduğu konusunda hemfikir olan Müslümanlar için asıl sorun siyasi ve askeri liderliği kimin üstleneceği sorunu olmuştur. Yani genel anlamıyla ortaya çıkan bu Halifelik sorunu Müslümanlar arasında ihtilafa sebep olmuştur. Bu dönemde yaşanan ihtilafların sebebi olarak ise Hz. Muhammed'in vefat etmeden kısa bir süre önce gerçekleştirdiği Veda Haccı dönüşü yaşanan Gadir Hum olayı gösterilebilir.

Gadir Hum - 632

Gadir Hum olayı hakkında aktarılan bilgiler başta Şii kaynaklar olmak üzere çeşitli Sünni kaynaklarda yer almaktadır. Bu olay İbn Hişam, İbn Sa'd, Taberi gibi ilk devir müelliflerince zikredilmese de Ahmed b. Hanbel, Müslim, İbn Mace ve Hakim en-Nisabüri gibi Sünni muhaddislerin naklettikleri hadislerde de geçmektedir.²⁹ Lakin Gadir Hum olayını her iki mezhepte farklı yorumlar ile aktarmaktadırlar.

Şii kaynaklarda yer alan rivayete göre Hz. Muhammed'e Veda haccı dönüşünde, Maide suresinin 67. Ayeti olan "Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, O'nun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun. Allah, seni insanlardan korur. Şüphesiz Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmeyecektir." ayeti nazil olunca, Hz Muhammed Mekke ile Medine arasında kalan Gadir Hum denilen yerde konaklar. Önemli bir konuşma yapacağı için insanların da bir araya toplanmalarını ister. İnsanlar toplanınca ise Hz. Ali'yi yanına çağırarak "Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır. Allah'ım, ona dost olana sen de dost ol, ona düşman olana sen de düşman ol!" diyerek Hz. Ali'nin imametini ilan eder.³⁰

Rivayete göre Hz. Muhammed Hz. Ali'ye biat tamamlandıktan sonra nazil olduğu söylenen Maide suresinin 3.ayetini ashabına okumaya başlar: "Bugün size dininizi kemale erdirdim ve üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslam'ı seçtim..."³¹

Aktarılan Gadir Hum olayında Hz. Ali'ye içtenlikle biat edenler Alevilerin öncülerini oluşturanlar olarak görülür. Hz. Ali 'nin İmametinin Allah'ın ve Peygamberin tayini ile gerçekleştiğine inanan bu grupla artık Alevilik tarih sahnesine çıkmış olur.

²⁹ Ethem Ruhi Fırlalı, "Gadir-i Hum" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2005) 13: 279.

³⁰ Hasan Onat v.dğr, *Mezheplet Tarihi El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2013), 166.

³¹ Hüseyin Şanlı, "Vasiyet ve Gadir Hum Biati" *Akad Dergisi* 1(2014): 15.

Şii olmayan kaynaklarda ise Gadir Hum olayının gerçekliğine ya da gerçekleşmiş ise Hz. Muhammed'in bu olaydaki "Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır." sözü ile tam olarak neyi kastetmiş olabileceğine yer verirler. Öncelikle 'Mevla' kelimesinin açıklamasını vererek bu kelimenin Şii kaynaklarda geçtiği gibi 'Lider, İmam, Halife' olarak değil de birçok ayette ve hadiste geçtiği şekilde 'Dost, Veli' anlamında kullanıldığını söylemektedirler.³²

Hz. Muhammed yaşamı boyunca İslam'ı açık ve anlaşılır bir şekilde anlatmış ve yaşamıştır. Bu olayda geçen Hz. Ali'nin imametinin nas ile tayin edildiği düşüncesi gibi önemli bir konuda Peygamberin ümmetini muallakta bırakması düşünülemez.

Ayrıca eğer gerçekten Hz. Ali Gadir Hum'da halife olarak tayin edilse idi; Hz. Ali'nin dini konulardaki titizliğini göz önünde bulundurduğumuzda bu konuda sessiz kalmayacağını kolaylıkla öngörebiliriz. Zira halifeliğin nas ve tayin ile geldiğini söylersek bu emri ilk çiğneyen Hz. Ali olmuş olurdu. Ayrıca Alevilikte önemli olan Ammar b. Yasir, Ebu Zerr el-Gıfari, Miktad ibn el-Esved, Selman-ı Farisi gibi isimlerin Hz. Ebubekir ve Ömere karşı çıkmaları beklenirdi. Kufe ve Şam'da Hz. Ömer zamanında valilik yapmaları değil.

Kaynaklarda Gadir Hum olayında yaklaşık 20.000 kişinin orada olduğu nakledilmektedir. Bu ise Hz. Muhammed'in vefatı sonrasında ortaya çıkan Sakife olayları ya da Hilafet meselesinde Gadir Hum'da bulunan onca kişinin neden hiçbir şekilde tepki göstermediği ya da günümüze kadar bu konuda neden hiçbir rivayet gelmediği sorununu ortaya çıkarmaktadır.³³

³² Ethem Ruhi Fırlı, "Gadir-i Hum" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2005) 13: 280.

³³ Cemal Sofuoğlu, "Gadir-i Hum Meselesi", *AÜİFD* 26, (1983): 467.

Dört Halife Dönemi

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki bir toplumun dini değişse dahi örf adet ve gelenekleri aynı doğrultuda değişebilmektedir. İslam tarihine baktığımızda Hz. Muhammed vefat eder etmez Cahiliye Arap Kültürünün aniden hortlaması buna en güzel örnektir.³⁴

Hz. Muhammed'in vasiyeti üzerine Hz. Ali defin işlemleri ile uğraşırken Medine İslam Devletinin yönetimi hakkında Evs ve Hazrec kabilelerinin gizlice toplandığını duyan Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer toplantı mekânına giderler. Ve bu toplantıda Hz. Ebubekir Halife olarak seçilir. Bu olaya Sakife olayı denilmektedir. Sakife olayı ile zaten var olan Hz. Ali'nin şiası Hz. Alinin hakkının yendiğini düşündükleri için toplum içinde iyiden iyiye gruplaşmalar meydana gelmeye başlar.

Rivayetlere göre Hz. Ali ve Hz. Fatıma halifeye biat etmezler.³⁵ Nusayri/Arap Alevi inancında Hz. Ömer'in Hz. Ebubekir'e biat etmeleri için Hz. Ali'nin evine geldiği ve evde Hz. Fatıma'nın kapı arkasına sıkışmasına neden olarak karnındaki Muhsin adını verecekleri bebeğin erken doğmasına ve bebeğin ölmesine neden olduğu geçmektedir.³⁶ (Resim-24) Hz. Fatıma'nın babasının vefatından altı ay sonra vefat etmesi üzerine Hz. Ali halifeye biat etmiştir. Bu biatı ise İslamın birliğinin korunması adına yaptığı aktarılmaktadır.³⁷ Hz. Ali'nin halifeye biatı sonrasında Hz. Ali'nin taraftarları sessiz kalmışlardır.

Hz. Ebubekir'in vefatı ile tekrar imamet Hz. Ali'nin hakkı olduğunu düşünenler harekete geçse bile bu çabalar sonuçsuz kalmış; halife olarak şura kararı ile Hz. Ömer halife tayin edilmiştir. Aynı süreç Hz. Osman'ın halifelige geçmesinde de yaşanmıştır. Buda bize gösteriyor ki Hz. Ali'nin taraftarları Hz.

³⁴ Ahmet Akbulut, *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası*, 3.Baskı (Ankara: Otto Yayınları, 2016), 79.

³⁵ Akbulut, *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası*, 63.

³⁶ Tavi, *Arap Alevilerinin Tarihi: Nusayriler*, 56.

³⁷ Tavi, *Arap Alevilerinin Tarihi: Nusayriler*, 85.

Ali sessiz kaldığı süreç boyunca herhangi bir fiiliyata geçmemişler ve Hz. Ali'ye gönülden tabi olmaya devam etmişlerdir.

Hz. Osman'ın öldürülmesi ile geç de olsa Hz. Ali halifelik makamına geçmiştir. Lakin bu makama geçtiğinde artık eski İslam ümmetinin birliği ve dirliği kalmamıştır. Zira Hz. Ali adeta fokurdayan bir toplumun liderliğini üstlenmiştir. Hz. Osman döneminden aktarıla gelen bir çok olayın ve tüm bunların ana sebebi olan Emevi Haşimi ailelerinin tarihten gelen çatışmaları ile Hz. Ali baş etmek zorunda kalmıştır. Hz. Ali'nin karşısına Hz. Osman'ın öldürülmesi ve katillerinin bulunması problemi çıkmışve bu konuda sürekli baskı yapılmıştır. Bunların başında Hz. Ayşe ve Hz. Osman'ın amcasının oğlu olan Şam valisi Muaviye gelmektedir.³⁸

Hz. Ali ile Hz. Ayşe Cemel Vakası olarak tarihe geçen bir çatışma yaşamışlardır. Bu olayın ardından Muaviye güç alarak Hz. Ali'ye biat etmeyip Şam'da kendi hilafetini ilan ederek bir ordu hazırlatmış ve sene 36(H) /657(M) de iki İslam ordusu Sıffin denilen yerde karşılaşırlar. Savaşın sonlarına doğru mağlup olacağını anlayan Muaviye, askerlerinin mızraklarının ucuna Kuran-ı Kerim'den yapraklar taktırarak beklenmeyen bir hamle yapar. Bu olayı gören Hz. Ali'nin ordusu Kur'an'a karşı savaşamayacaklarını belirtince Hz. Ali bunun bir oyun olduğunu, asıl Kur'an'ın kalplerde olduğunu, mızrak uçlarında ki Kur'an'ın 'samıt' yani suskun Kur'an olduğunu, kendisinin ise 'natık' yani konuşan Kur'an olduğunu söylemiş ise de³⁹ orduyu ikna edememiştir. Daha sonrasında ise hakemler tayin edilerek bir hüküm ortaya konmak istenmiş ama bu sefer de "Allah'tan başka hüküm koyucu yoktur." Ayeti ile Hz. Ali'nin ters düşüğünü savunan bir grup ordudan ayrılmıştır. Bu savaşın sonunda İslam tarihinin ilk fırkası olan, Hz. Alinin ordusundan Hakem Olayı yüzünden ayrılan Haricilik fırkası oluşur.

³⁸ Onat v.dğr, *Mezheplet Tarihi El Kitabı*, 54.

³⁹ İsim verilmedi. Hatay (Antakya), 12.03.2019, Kişisel Görüşme.

6 sene halifelik makamında kalan Hz. Ali Haricilerden Abdullah ibn. Mülcem tarafından şehit edilir. Çok ilginçtir ki Nusayri/Arap Alevi inancında Abdullah ibn. Mülcem'e lanet edilmez. Zira bu ölüm Hz. Ali'nin isteği üzerine gerçekleşmiş bir ölüm olarak görülür ve Abdullah ibn Mülcem Haricilerden değil de Hz.Ali'nin hayatta iken yakınlarından biri olarak kabul edilir.⁴⁰ Şii düşünceye göre Hz. Ali 6 yıl halifelik yapmıştır ama vefat edene kadar yani 30 yıl imamet görevini yerine getirmiştir.

Tüm bu yaşanan olaylara etik bir gözle bakıldığında, İslam tarihinde ki ana ayrılıkların sebebinin, İmamet /Hilafet ve Soy – Rey tartışmaları olduğunu söyleyebiliriz. Şehristani'nin bu konudaki tespiti dikkate değerdir.

“Ümmet arasında en büyük anlaşmazlık, imamet konusundaki anlaşmazlıktır. Çünkü İslam'da dini bir esas için çekilen kılıç, hiçbir zaman hilafet için çekilen kılıç gibi olmamıştır.”⁴¹

On İki İmam Dönemi

Genelde Şia özelde Nusayri/Arap Alevi inancında Hz.Ali'den sonra Hz.Ali soyundan gelen on bir kişinin imam olduğu ve toplamında bu on iki imamın masum ve halka rehber olduğuna inanılır. Dolayısıyla Nusayrilik/Arap Aleviliği tarihini anlayabilmemiz için on iki imam ve bu tarihi süreci bilmemiz gerekmektedir.

Nusayri /Arap Alevi inancında ayrıca çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde detaylı olarak yer verilecek olan on iki imamla birlikte bu imamların kapılarının(bab) olduğu inancı da vardır.⁴² Zira Hz. Muhammed'in 'Ben ilimin şehriyim, Ali ise kapısıdır' sözünden yola çıkılarak her imamında bir bab/kapı ile dini inancını anlattığına ve yaydığına inanılır.⁴³

⁴⁰ Ergin Sertel, Hatay (Antakya), 12.03.2019, Kişisel Görüşme.

⁴¹ Şehristânî, *El-Milel Ve'n-Nihal*, 20.

⁴² Tavail, *Arap Alevilerinin Tarihi: Nusayriler*, 150.

⁴³ Hasibi, *Ebvabu'l Eimme ve El-Maide*, 8.

1.Hz. Ali

Doğum Tarihi: 599/ (H) H.Ö. (23) 3 Recep

Şehadeti: 661/ 40

Babası: Ebu Talib

Annesi: Esed Kızı Fatıma

Gömülü Olduğu Yer: Necef

Yaş :64

Künyesi: Ebu-l Hasan

Babı: Selman el- Farisi

2.Hz. Hasan (ö.49/669)

Doğum Tarihi: 624/ 3

Şehadeti: 670/ 50

Babası: Ali

Annesi: Fatıma

Gömülü Olduğu Yer: Medine

Yaşı: 50

Lakabı: Mücteba

Künyesi: Ebu-Muhammed

Babı: Keys b.Vereka er-Riyahi

Zamanındaki Padişahlar ve Halifeler: Muaviye

Hz. Ali'nin vefatı ile Muaviye Hilafetini tüm İslam devletinde ilan etmiş ve Emevi İslam devleti kurulmuştur. Bu dönem içerisinde Hz.Hasan altı ay halifelik yapmış, ordusunun kendisinden ayrılması üzerine Muaviye ile anlaşma yoluna gitmiştir. Bu anlaşmaya göre Muaviye Medine, Irak ve Hicaz halkına ilişmeyecek, kendisinden sonra halifelik Hz.Hüseyin'e devredilecek ve hutbelerde Hz.Ali'ye sövülmeyecekti. Ama Muaviye ve oğlu Yezid gerek Hz. Hasan yaşarken gerekte vefatından sonra vermiş olduğu sözlerin hiç birisini tutmadı.⁴⁴

⁴⁴ Ergin Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler* (Ankara: Ütopya Yayınları, 2005), 32.

Muaviye'nin vefatından sonra Yezid halifeliğın elinden gideceği korkusu ile Hz. Hasan'ın karısını evlenme vaadi ile kandırarak zehirletmiştir.⁴⁵ Hz Hasan 40 gün hasta yattıktan sonra vefat etmiştir. Vefatına kadar da herhangi bir siyasi faaliyete katılmamıştır.

3.Hz.Hüseyin – Kerbala Olayı (60/680)

Doğum Tarihi: 626/ 4

Şehadeti: 680/ 58

Babası: Ali

Annesi: Fatıma

Gömülü Olduğu Yer: Kerbela

Yaşı: 57

Lakabı: Şehid

Künyesi: Ebu-Abdullah

Babı: Reşid el-Heceri

Zamanındaki Padişahlar Ve Halifeler: Muaviye, Yezid

Hz. Hüseyin, abisi Hz. Hasan'ın vefatından sonra Muaviye'ye karşı, Muaviye oğlu Yezid'e biat almak isteyene kadar sessiz kalmıştır. Muaviye oğlu Yezid'e biat alarak Saltanatını ilan etmiş ise de Hz. Hüseyin biat etmemiş Medine'den Mekke'ye gitmiştir. Bunu duyan Kufe halkı haber göndererek, kendisini davet etmişlerdir. Hz. Hüseyin temkinli davranarak amcaoğlu Müslim b. Akil'i Kufe'nin ortamını öğrenmesi için göndermiştir. Müslim b. Akil Küfelilerin Hz. Hüseyin'e biat ettiklerini öğrenmesi üzerine mektupla haber göndererek Hz. Hüseyin'i çağırmıştır.

Tüm bu olaylar yaşanırken Yezid olayları takip ettirmekte; yankıları ve üzüntüsü hala aynı şekilde günümüze kadar gelen ve etkili olan İslam tarihindeki en kanlı olayın tohumlarını atmaktaydı.

⁴⁵ TaviI, *Arap Alevilerinin Tarihi: Nusayriler*, 86.

Yezid, Ubeydullah bin Ziyad'ı Kufeye göndererek Müslim B. Akil'i öldürtüp ve Hz. Hüseyin ve beraberindekiler için büyük bir ordu hazırlar. Tüm olanlardan habersiz olan Hz. Hüseyin ve beraberindeki yetmiş iki kişi Kerbela mevkiine Yezid'in ordusu ile karşılaşılır. Burada acımasızca şehit edilirler.⁴⁶

Hz.Muhammed vefatının ardından 60 yıl geçmeden İslam topraklarında hilafet için peygamberin "Cennetin çocukları" olarak adlandırdığı torunları vahşice şehit edilmiştir. Bu vahim olay Müslümanları birleştirip, kendilerini toplamalarına neden olması gerekirken süreç tam zıddı bir şekilde işlemiş ve sene 680 İslam tarihinde ki bölünmelerin kesin miladı olmuştur.

Kerbela Olayı detaylı tetkik edildiğinde tarafların ne Sünnilikle ne de Şiilikle ilgisi olmadığı meydana çıkacaktır. Zira olayın tek sorumlusu döneminde kendi siyasi çıkarlarına göre hareket eden Yezid'dir.⁴⁷

4. Ali b. Hüseyin Zeynu'l- Abidin

Doğum Tarihi: 658/ 38

Şehadeti: 713/96

Babası: Hüseyin

Annesi: Şah Zenan (Şehri Banu)

Gömülü Olduğu Yer: Medine

Yaşı: 58

Lakabı: Seccad

Künyesi: Ebu-l Hasan

Babı: Abdullah b.Galib el-Kabuli

Zamanındaki Padişahlar Ve Halifeler: Yezid, 2. Muaviye, Mervan, Abdülmelik, Velid

Hz. Hüseyin'in oğlu olan Zeynel Abidin, hasta olduğu için Kerbela olayından kurtulan tek kişidir. Yaşadığı dönem boyunca her zaman ilmi kişiliği ile önderlik yapmış ve münzevi bir hayat yaşamıştır.⁴⁸

⁴⁶ Onat v.dğr, *Mezheplet Tarihi El Kitabı*, 191-193.

⁴⁷ Onat v.dğr, *Mezheplet Tarihi El Kitabı*, 193.

5.Muhammed el- Bakır (S.A)

Doğum Tarihi: 676/ 57

Şehadeti: 733/ 117

Babası: Ali Zeynel Abidin

Annesi: Fatma Bint-Al Hasen

Gömülü Olduğu Yer: Medine

Yaşı: 57

Lakabı: Bakır

Künyesi: Ebu Cafer

Babı: Yahya b. Muammer es-Sümalı

Zamanındaki Padişahlar ve Halifeler: Velid, Süleyman, Ömer İbn. Abdulaziz, Yezid, Hişam

Babası gibi ilim ile meşgul olmuş, hatta ilminin genişliği anlamında ‘Ba-
kır’ lakabı ile anılmıştır ve kendisi siyasetten uzak durmuştur.⁴⁹

6. Cafer-İ Sadık

Doğum Tarihi: 699/80 (83)

Şehadeti: 765/148

Babası: Muhammed-ul Bakır

Annesi: Ummu Ferve

Gömülü Olduğu Yer: Medine

Yaşı: 69

Lakabı: Sadık

Künyesi: Ebu Abdullah

Babı: Cabir b.Yezid el-Cufi

Zamanındaki Padişahlar ve Halifeler: el Saffah, el- Mansur

⁴⁸ Tavi, *Arap Alevilerinin Tarihi: Nusayrile*, 95.

⁴⁹ Onat v.dğr, *Mezheplet Tarihi El Kitabı*, 195.

12 imam arasında Hz.Ali'den sonra ismi en çok anılan imam olan Cafer es-Sadık hem ilmi kişiliği ile hemde kendisinden sonraki ayrılıklar ile bilindiği için tarihte yerini almıştır.

Ebu Hanife gibi dönemin birçok fukahası ile ilmini paylaşmış ve siyasetten uzak kalmayı tercih etmiştir. Emevilerin kendisinin vefatından sonra Alevi birlik ve düşüncede kısmi gruplaşmalar olmaya başlamıştır. Zira Cafer Sadık'ın Muhammed, İshak, Abdullah, Musa, İsmail ve Ali olmak üzere altı oğlu vardır. Ve bu isimler tarihte çeşitli alevi grupları tarafından imam ve önder olarak kabul edilmiştir.

Cafer Sadık hayatta iken büyük oğlu İsmail'e imamlığı bırakmıştır. İsmail ise babasından önce vefat edince diğer oğlu Musa' ya bıraktığı söylentisi duyulmuştur. Burada iki görüş ortaya çıkmıştır. Birincisi görüş imamlığın İsmail'in soyundan devam etmesi gerektiğini savunmuşlardır. Ve bu gruba 'İsmaililer' adı verilmektedir. İlerleyen süreçlerde ise İsmaili düşüncenin adı Karamita (Bâtıniler) denilen grupla anılmaya başlamıştır. Saha araştırmamızda yaptığımız görüşmelerde önemli bir Nusayri/Arap Alevi din adamı(şeyh) olan İbrahim Kanadlı Nusayriliğin bu süreçte Bâtını düşünceden etkilendiğinden bahsetmiş ve özellikle halk arasında örf'e işlemiş olan bazı davranışların öz Alevilikte yerinin olmadığını belirtmiştir.⁵⁰

Diğer bir grup ise Cafer Sadık'ın diğer oğlu Musa el- Kazım'ı imam olarak tanıyan Şii dünyanın büyük bir kısmını oluşturan İmamiye/ İsmailiye(on iki imamcılar) grubu olarak adlandırıldı. Nusayriler/Arap Aleviler de Cafer Sadık'tan sonra Musa Kazım ve beraberindekilerle birlikte on iki imama inandılar. İmamiye'den temel ayrılıkları ise on ikinci imam olan Muhammedel-Mehdi'nin gaybetinden sonra olmuştur.⁵¹

7.İmam Musa-İ Kazım

Doğum Tarihi: 745/ 127

⁵⁰ İbrahim Kanadlı, Hatay (Antakya), 15.01.2019, Kişisel Görüşme.

⁵¹ Uyar v.dğr, *Mezheplet Tarihi El Kitabı*,301.

Şehadeti: 799/ 185

Babı: Ebu'l Hattab Muhammed b.Ebu Zeyneb el-Kahili

Gömülü Olduğu Yer: Kazımeyn /Bağdat

Yaşı: 57

Lakabı: Kazım

Künyesi: Ebu-L Hasen

Babası: Cafer-İ Sadık

Annesi: Hamide

Zamanındaki Padişahlar ve Halifeler: el- Mansur, el-Mehdi, el-Hadi, Harun Reşid

8. Ali er- Rıza

Doğum Tarihi: 765/ 153

Şehadeti: 818/ 203

Babası: Musa-İ Kazım

Annesi: Necime

Gömülü Olduğu Yer: Meşhed/Tus (Horasan)

Yaşı: 55

Lakabı: Rıza

Künyesi: Ebu-l Hasan

Babı: Mufaddal b.Ömer el-Cu 'fi Zamanındaki Padişahlar ve Halifeler: el-Mehdi, el-Hadi, Harun Reşid, el- Me'mun

9. Muhammed Taki

Doğum Tarihi: 811/195

Şehadeti: 835/ 220

Babası: Aliyyül Rıza

Annesi: Sebike

Gömülü Olduğu Yer: Kazımeyn (Bağdat)

Yaşı: 25

Lakabı: Cevad

Künyesi: Ebu Cafer

Babı: Muhammed b.Mufaddal el-Cu 'fi

Zamanındaki Padişahlar ve Halifeler: el-Hadi, Harun Reşid, el- Me'mun, el-Mu'tasım

10. Ali-En Naki

Doğum Tarihi: 829/ 214

Şehadeti: 868/ 254

Babası: Muhammed-El Cevad

Annesi: Semane

Gömülü Olduğu Yer: Samara

Yaşı: 42

Lakabı: Hadi

Künyesi: Ebu-L Hasan

Babı: Ömer b. Furat

Zamanındaki Halifeler: Muta'sım Vasık, Mütevekkil, Muntasır, Mustain, Mu'tezz, Mu'temed

11. Hasan-el Askeri

Doğum Tarihi: 846/ 231

Şehadeti: 874/260

Babası: Ali

Annesi: Susen (Hudeys)

Gömülü Olduğu Yer: Samara

Yaşı: 28

Lakabı: Vekil

Künyesi: Ebu-Muhammed

Babı: Muhammed bin Nusayr en-Numeyri

Zamanındaki Padişahlar Ve Halifeler: Mu'tezz, Muhtedi, Mu'temed

Nusayriliğin/Arap Aleviliğinin tarih sahnesine çıkışı genel kaniya göre on birinci imam Hasan el-Askeri dönemine denk gelmektedir. Zira Nusayri /Arap Alevil geleneğine baktığımızda Muhammed bin Nusayr en-Numeyri Ha-

san el Askeri'nin öğrencisi ve babı, Muhammed el-Mehdi'nin gaybetten sonra sefiri olarak bilinmektedir.⁵²

Bazı kaynaklarda İbn Nusayr, İslâm düşüncesine aykırı olarak onuncu imam Ali en-Nakî'nin ilâh olduğu iddiasında bulunduğu kendisinin de Ali en-Nakî tarafından vazifelendirilmiş bir peygamber olduğunu ileri sürerek kendisinin Peygamberliğini ilan ettiği zikredilmektedir.

Muhammed bin Nusayr en-Numeyri düşüncelerini dillendirmeye başlayınca çevresinde belli bir taraftar kitlesi oluşmaya başlamıştır.⁵³ Her ne kadar mezhebin ilktemelleri Muhammed bin Nusayr ile atıldı ise de mezhebe asıl şeklini veren kişi Hamdan el-Hasibi olarak kabul edilmektedir.⁵⁴

12. Muhammed Mehdi

Doğum Tarihi: 869/ 226

Lakabı: Mehdi

Babası: Hasan el Asker

Annesi: Nercis⁵⁵

Gömülü Olduğu Yer: Gaybete çekildiğine inanılır.

Künyesi: Ebu-l Kasım

Babı : -

Zamanındaki Padişahlar Ve Halifeler: Mu'tezz, Mu'temed

Nusayri /Arap Alevi inancında hâkim olan görüşe göre on ikinci imam olan Hasan el-Askeri'nin oğlu Muhammed Mehdi ölmemiş, gaybete çekilmiştir. Zamanı geldiğinde ise yeryüzüne dönüp adaleti sağlayacaktır.

Rivayetlere göre Hasan el-Askeri halasının büyüttüğü, Nercis adındaki cariye ile evlenir. Hasan el-Askeri bir gün halasına 'Bu gün çocuğum olacak. bizde kalabilir ve çocuğumun gelişini izleyebilirsin.' der. Oysa eşi hamile bile değildir. Ha-

⁵² Abdulhamid Sinanoğlu, *Nusayrilerin İnanç Dünyası Ve Kutsal Kitabı* (Konya: Esra Yayınları, 1997), 18.

⁵³ Kummî-Nevbahtî, *Şi'î Fırkalar: Kitâbu'l-Makâlât ve'l-Firaku's-Şi'a*, 238-240, 301-302.

⁵⁴ Mahmut Reyhani, *Gölgesiz Işıklar II Tarihte Aleviler* (İstanbul: Can Yayınları, 2000), 33.

⁵⁵ İncimercan, erişim: 27 Mart 2019, <https://www.incivemercan.com/imamlarin-kunyeleri/>.

lası bu durumu dile getirince Hasan el-Askeri ‘Hala biz vasiyeler rahimden doğmayız.’ der. İmamın halası gece vakti bolkonda ibadet eden yiğenin ‘Hala çocuğumu getirir misin’ sesiyle uyanır ve Nercis’in üzerindeki örtüyü kaldırdığında El-Mehdi’yi bebek haliyle secde etmiş, omuzları arasında “Ca’el hakku ve zehakal batıl. İnnelbatıla kane zahukan.(Hak geldi, batıl bozuldu. Batıl yok olmaya mahkûmdur.)” yazdığını görür. Bebeği alıp babasına götürür; imamın kucağında şehadet getirip, tüm imamların isimlerini zikrettiğini duyar. Hala içeri Nercis’e bakıp tekrar balkona geldiğinde el-Mehdi’yi göremez ve bebeğin nerde olduğunu sorar. Hasan el-Askeri“ Ya hala! Musa’nın annesi Musa’yı kime teslim etmiş ise bende Ona teslim ettim.” cevabını verir:

Bu sözyle onu Allaha teslim ettiğini anlatmak istemiştir. Çünkü nasıl ki Firavun, Musa’yı öldürmek istemiş ise Abbasi hükümdarı da Muhammed el-Mehdi’yi öldürmek istemiştir. Babası da onu korumak için Allah’a teslim etmiştir.⁵⁶

Bu ve bunun gibi rivayetlere göre genel Şia ve Nusayrilik/Arap Aleviliği inancında nasıl ki Musa hak için, halkı zulümden kurtarmak için peygamber olarak dönmüşse on ikinci imam Muhammed el-Mehdi gaybette olup vakti geldiğinde yeryüzüne gelecektir.

On iki imamdan sonra Bâb’ın izinden gitmeyip sadece Cafer Sadık’ın kitaplarına bağlı kalanlar ‘Caferiler’ adını aldı. İmam Hasan el-Askeri’nin bâbı sıfatıyla Ebû Ya’kûp İshâk en Nahî’ye bağlı kalanlara ise ‘İshakiler’ denilmiştir.⁵⁷

Nusayri/Arap Aleviliği inancında Muhammed bin Nusayr en-Numeyri, İmamlar’dan sonraki son bab olduğu için önemli bir konuma sahip olmuş ve dini

⁵⁶ Mehmet Mullaoglu, *Alevi-Sunni Ayırımı ve Gerçek Nedenleri* (Antakya: Onur yayınları, 2003) 75-80.

⁵⁷ Tavi, *Arap Alevilerinin Tarihi: Nusayriler*,152

lider olarak kabul edilmiştir. İmamiyye ise Muhammed bin Nusayr en-Numeyri'yi yalancılıkla suçlamıştır.⁵⁸

2.1 Muhammed bin Nusayr

Muhammed bin Nusayr en-Numeyri İmam Hasan el-Askeri 'den sonra düşüncelerini yaymaya başlamış ve gerek olumlu gerekte olumsuz birçok tepki ile karşılaşmıştır. Kendisine inanan bir kitle ile gelecek nesillere görüşlerini aktarabilmeyi başarmıştır. Şîi müellifi Nevbahtî'ye göre İbn Nusayr, onuncu imam Ali en- Nakî'nin ulûhiyyetini açıklayarak kendisinin de onun tarafından gönderilen son peygamber olduğunu iddia etmiştir ve o dönemden bu döneme kadar Şii gelenekte gulat olarak anılmıştır.⁵⁹

Aslında Muhammed bin Nusayr, ilk defa bu iddialarla adı anılan, Şia bünyesinde ortaya çıkan ilk kimse olmayıp kendisinden önce Hz. Ali'nin ilahlılığını ileri süren Abdullah b. Sebe⁶⁰, Ali'ye ilahi bir parçanın hulul ettiğini ileri süren Beyan b. Sem'an; imamların ilahlılığını savunan özellikle Ca'fer es-Sadık'ın ilah, kendisinin de onun peygamberi olduğunu iddia Ebü'l-Hattab el-Esedi ve Mufaddal b. Ömer el-Cüfi gibi isimler bulunmaktadır. Yani Nusayrılık/Arap Aleviliği bir nevi bu gibi düşüncelerinin bir uzantısı olarak kabul edilmektedir.⁶¹

İrfan Abdülhamid Fettah'ın Nusayrılık ile ilgili makalesinde İbn Haldun'ın gulat fırkaları tenkidine yer vererek Nusayriliği/Arap Aleviliğini Hattabiyye ve Hallaciyye'nin son şekli olduğunu belirtir. Şöyleki:

“İbn Haldun imamların ilahlaştırılması ile hulul ve birleştirme (ittihad) akidesi arasında bu irtibat ve bağı tenkit eder ve şöyle der: " Onlardan gulat diye isimlenen topluluklar vardır. Bunlar şu imamların ya ilah sıfatıyla sıfatlanmış beşer olmaları veya ilahın onların beşeri zatlarına hulul etmiş olmaları - ki bu İsa (a.s.)

⁵⁸ Ethem Ruhi Fığlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, (Ankara: Selçuk Yayınları, 1986) 586.

⁵⁹ Fığlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, 238-240, 301-302.

⁶⁰ Siddık Korkmaz, *Tarihin Tahrifi İbs Sebe Meselesi*, 2.Baskı (Ankara: Araştırma Yayınları, 2012), 139.

⁶¹ Mustafa Öz, *Tarihi Ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler Bektaşiler Nusayriler* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1999), 182.

hakkında Hristiyanların mezhebine uygun olan hulul görüşüdür - suretiyle ilahlıklarını ileri sürmede aklın ve imanın sınırlarını aşmışlardır .” der.

İrfan Abdülhamid Fettah şöyle ekler:

Nusayrîğin kurucusunun düşünce ve akidesini İsmaililer'in ve Karmatiler'in yaptığı gibi Hattabiyye'den aldığı ve bu inancın başlangıcından itibaren Hattabiyye'den Hallaciyye'ye ondan da Nusayriyye'ye devam edip ulandığını ve genel olarak Gulat'ta, özellikle de Nusayrîlik olmak üzere üç direk üzere ayakta duran bir şekilde düzenlendiğini anlarız.”⁶²

Muhammed bin Nusayr en-Numeyri'nin hayatı hakkında detaylı bilgi bulunmamakla birlikte Nusayrîlik/Arap Aleviliği inancında ki yerini, Hamdan el-Hasibi'nin ‘On İki İmama Açılan Kapılar’ adlı esrinden anlayabiliriz. Şöyle ki:

“Muhammed b.Ali el-Cilli silsile yolu ile Hüseyin b. Hamdan el-Hasibi'den Muhammed b. İshak'tan, babası İshak'tan şöyle rivayet etmiştir: Muhammed b. Cündeb bana Efendimiz Ebu Muhammed Hasan el-Askeri'nin (a.s) Şia'ya gönderdiği imzalı mektubunu gösterdi. Bu mektupta şunlar yazılıydı: “Muhammed b. Nusayr kapımız ve mü'minlere karşı hüccetimizdir. O, onlar için karanlıkları, şüpheyi ve şirki dağıtan bir nurdur. O, Selman'ın mahallini dolduran saklı bir incidir. O, kapılarımızdan bir kapıdır. Onun hakkında şüphe eden ya da sözüne karşı çıkan kişiye Allah'ın, meleklerin ve insanların tümünün laneti olsun.”⁶³

Muhammed b. Nusayr Basra, Kûfe ve Samarrâ gibi farklı coğrafyalarda ve farklı yerleşim yerlerinde çalışmalar yürütmüş, birbirinden farklı kültürlerle ev sahipliği yapmış ve bünyesinde harmanlamış olarak davetini Irak'ta yoğunlaştırmıştır. Yaptığı çalışmalar ileri sürdüğü görüşler belki de bu yüzden kısa sürede toplumsal zeminde de kabul edilmesini sağlamıştır. ⁶⁴

⁶² İrfan Abdülhamid Fettah, “Nusayriyye” trc. Prof. Dr. Avni İlhan, *D.E.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9(1995): 329-36.

⁶³ Hasibi, *Ebvabu'l Eimme ve El-Maide*,84

⁶⁴ Sunay Yıldırım, *Nusayrîlik Ve Nusayrîliğin Teşekkül Sürecinde Hamdân El-Hasîbi'nin Yeri* (Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, 2018), 22.

2.2. Muhammed b. Cündüb- Muhammed Abdullah b. Muhammed el-Cennan el-Cünbülani

Kendisinin ölümünün ardından ise Muhammed b. Cündüb ve Muhammed Abdullah b. Muhammed el-Cennan el-Cünbülani dini başkanlık görevini üstlendiler. Cünbülâni Irak Acemi'nin Cünbûla kentinde yaşıyordu ve bu nedenle el-Fârisi; çağının önde gelen âlimleri arasında yer aldığı için de el Abid ez-Zahid lakabları ile ünlendi.⁶⁵ Muhammed el-Cunbulânî el-Cennân fırkaya belli bir süre liderlik etmekle birlikte İran kökenli olması hasebiyle yine İran kökenli olduğu düşünülen nevruz, mihricân vb. bayram ve uygulamaların fırka mensuplarınca benimsenip uygulanmasına neden olmuştur⁶⁶. Ayrıca Alevilerce Cünbülâni Tarikatı adıyla bilinen tarikatı kumuştur. Cünbülâni Mısır'a gitti ve orada Alevi büyüklerinden olan, Hüseyin b. Hamdân el-Hasibi'yi tarikatına aldı.

2.3. Hüseyin b. Hamdân el-Hasibi

Hicri 260 yılında Mısır'da doğan Hasibi, küçük yaşlardan itibaren felsefe, dil bilgisi fıkıh gibi ilimleri almış; 11 yaşında iken Kur'an'ı hıfzetmiş, 15 yaşında hacca gitmiştir. İlk Eğitimini babası Hamdan el-Hasibi'den alan Hüseyin b. Hamdan el-Hasibi daha sonraları babasının arkadaşı olan Muhammed Abdullah b. Muhammed el-Cennan el-Cünbülani'den almış ve gözde talebelerinden olmuştur.⁶⁷

Cünbülani'nin vefatından sonra yerini öğrencisi Hasibi aldı ve Bağdat'a yerleşti. Nusayrilik/Arap Aleviliği Hamdan el-Hasibi'ye kadar Irak topraklarında küçük bir topluluğun inancı iken; Hamdan el-Hasibi ile birlikte inanç yayılmaya ve sistemleşmeye başlamış, Bağdat'ın yanı sıra doğu Akdeniz bölgesindeki Halep ve Lazkiye kentlerinde de tanınır hale gelmiştir.⁶⁸ Tarihsel süreç içerisinde ise Akdeniz, Nusayrilerin/Arap Alevilerinin yaşadığı hemen hemen tek bölge haline gelmiştir.

⁶⁵ Süleyman Okur-Ender Dağ, *Alevilikte Sırat'ul Müstakim* (Antakya: Gülmat Yayınları, 2017), 98.

⁶⁶ Ferhad Daftary, *Şii İslam Tarihi*, trc. Ahmet Fethi (İstanbul: Alfa Yayınları, 2016), 229-230.

⁶⁷ Okur- Dağ, *Alevilikte Sırat'ul Müstakim*, 99.

⁶⁸ Tavi, *Arap Alevilerinin Tarihi: Nusayriler*, 145 151.

Nusayri/Arap Alevi inancı Hasibi ile yazılı bir inanç haline gelmiş ve yetiştirdiği öğrencilerde çeşitli kitaplar kaleme almış bununla birlikte öğrencileri önemli makam ve mevkiler edinmişlerdir. Böylece inancın düzenli bir şekilde devamını sağlanmış ve diğer inanç topluluklarıyla mücadelelerde inançlarının fikri savunusunu yapan liderler haline gelmişlerdir.⁶⁹

İslam İmparatorluğu'nun merkezi Irak'ta iç karışıklıklar baş gösterirken Hasibi Bağdat'ta görüşlerini açıkça yaymaya başlamış ve bu süreçte de Hallac-ı Mansur'un idâmıyla birlikte de geniş bir tutuklama başlatılmıştır. O dönemlerde Hasibi'nin ismi de Karmatilerle anılmaya başlayınca⁷⁰, Karmati isyancılarına yardım ettiğinden şüphelenildiği için ve İslam'a aykırı inanç ve faaliyetler içinde olduğu şeklinde ki gerekçelerle Bağdat yönetimince tutuklanmıştır. Hasibi daha sonra ceza evinden kurtulmayı başarmış yoluna devam etmiştir.

Hasibi haptiden kurtulduktan sonra Suriye bölgesine gitmiş ve orada artık daha temkinli davranmıştır. Yaşadığı zaman boyunca eğitime ve inancına çok önem vermiş ve bu doğrultuda öğrenciler yetiştirmiştir.⁷¹ Hasibi'nin çok yakınında yer alan, sırdaş ve talebeleri arasında sayılan özel kişilere 'tilmiz' denmekte olup, sayıları 51 tanedir. Bu elli bir tilmizin, 17'si Şamlı, 17'si Iraklı ve 17'sinin de gizli olduğuna inanılmaktadır. Kesin değilse de, isimleri bilinen bu tilmizler sayesinde Nusayrilik/Arap Aleviliği Irak, Suriye ve Anadolu'ya ulaşmıştır.⁷² Her açıdan do-

⁶⁹ İnan Keser, *Nusayri Alevilik*, 10.Baskı (Adana: Karahan Kitabevi, 2016), 16.

⁷⁰ Yaptığımız görüşmelerde; bu konuda Şeyh İbrahim Kanatlı Karmantilerin bazı özelliklerinin Nusayri/Arap Alevi gelenek ve örflerine geçtiğini ve günümüzde din adına yapılan örfe işlemiş birçok yanlış davranışın, batıl inançların Karmatilerden kaynaklandığını belirtmekte ve 'Sunni kesimin arkasında devlet olmasına rağmen o kadar batıl davranış süregelmiş iken, Nusayrilik gibi şifahi kültürle günümüze kadar gelen inançtan ne yapmasını bekliyorsunuz.' şeklinde ki cümlesi ile bakış açısını belirtmektedir. Şeyh Süleyman Okur ise "Tarihten günümüze kadar Hasibi'ye atılan Karmatilik iftiralarının devam ettiği ve Karmatilerin işlediği suçların bizleri yani Arap Alevilerini karalamak için söylenmesi çok üzücüdür." diyerek bu konuda düşüncelerini belirtmiştir. (Okur-Dağ, *Alevilikte Sırat'ul Müstakim*, 101)

⁷¹ Ahmet Turan, "Kitabu'l Mecmu'nun Tercümesi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (1996):10.

⁷² Keser, *Nusayri Alevilik*, 31.

nanımlı olan bu tilmizler ilerleyen zamanlarda çeşitli devletlerde önemli kademe-lerde ve mevkilerde yer almışlardır.

Nusayri/Arap Alevi inancının yayılması için yoğun bir çalışma içinde olan Hasibi dinî örgütlenme ve örgüt hiyerarşisini de bu öğrencileri sayesinde oluşturmuştur. Yine halk arasında inancın kitleselleşmesi de bu öğrenciler eliyle sağlanmıştır. Zira Hasibi'nin önemli tilmizlerinden olan Hamdani lideri Seyfûddeve zamanında Hasibi'ye nispet edilen ve Nusayri/Arap Alevi inancında Ku'ran-ı Kerimden sonra kutsal kitap olarak görülen 'Kitab'ul Mecmu' resmi bir hüviyete bürünmüştür.⁷³ Nusayrilik/Arap Aleviliği açısından son derece önemli olan Kitab'ul Mecmu' da Hasibi yetiştirdiği 51 tilmizinden/öğrencisinden bahsetmiş ve ayrı bir bölüm açmıştır.⁷⁴ Hasibi'nin diğer eserleri ise şunlardır: el-Hidayetu'l-Kubra, Kitabu'l-Maide, Divan, el-Ad'ıye, Akidetu'd-Diyane, Risaletu Rastbaş, el-Fark Beyne'r-Resul ve'l-Mursel, el-Mesail.⁷⁵

Hasibi, Şii Büveyhilerin Irak'ı almasının ardından Irak'a geri dönmüş ve çalışmalarını sürdürmüştür. İlerleyen süreçlerde yöneticileri arasında öğrencilerinin de olduğu Büveyhilerin yönetimi altında yaşamaktan vazgeçmiş ve ömrünün son dönemlerini geçireceği Halep'e göçmeye karar vermiştir ki o dönem de Halep; Hasibi'nin öğrencisi olan Seyfûddeve'nin liderliğindeki Hamdani Devleti'nin merkezidir.⁷⁶

Halep'teki Hamdani devletinin himayesinde yaşarken, biri Ali el-Cisri önderliğinde Bağdat'ta, diğeri ise Hatay il sınırları içinde bulunan Samandağ ilçesine bağlı Cilliya köyünde yaşamış olan Muhammed Ali el-Cilli başkanlığında Halep'te olmak üzere Nusayrilere/Arap Alevilerine iki merkez kurmuştur.

⁷³ Ergin Sertel, Hatay (Antakya), 12.03.2019, Kişisel Görüşme.

⁷⁴ Turan, "Kitabu'l Mecmu'nun Tercümesi", 12.

⁷⁵ M. Hanefi Palabıyık, "Dinî İnançları Ve Özellikleri Bakımından Nusayrilik", *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 54 (2010): 25.

⁷⁶ Hakan Mertcan, *Türk Modern Devletin Oluşum Ve Gelişim Sürecinde Siyasal İktidar Karşısındaki Konumları Ve Kimlik Sorunsalı Bağlamında Nusayrililer* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2012), 20.

Hasibî, Halep'te 957 yılında vefat etti. Halep'in kuzeyinde bulunan kabri türbe haline dönüştürüldü Halep'teki mezarı “Şeyh Yaprak” olarak bilinir ve hala ziyaret edilmektedir.⁷⁷

Hülagü'nün Bağdat'ı işgali üzerine Bağdat merkezi yok olmuş; Halep merkezi ise Lazkiye'ye kaydırılarak başkanlığına Ebu Said el-Meymun Surur bin Kasım et-Taberani getirilmiştir.⁷⁸

Muhammed Ali el-Cilli'den sonra dini önder kabul edilen Taberani, Nusayrilik/Arap Aleviliği tarihindeki önemli isimlerdendir. Döneminde Nusayri/Arap Alevi inancı, Halep'ten Adana'ya kadar uzanan kıyı şeridi ve bu kıyı şeridinin doğusundaki kırsal alanda yaygın bir inanç haline gelmiştir. Taberani'nin ölümünden sonra Nusayrî/Arap Alevi toplumuna Hasan b. Mahzun es-Sincârî, İbrahim et-Tûsî, Hasan el-Acrûd el-Aynî, Muhammed b. Yunus Kilâzî, Hüseyin el-Ahmed Hemmîn gibi Nusayrîliğin önde gelen şahsiyetleri önderlik etsede⁷⁹ Tabarâni'den sonra hem toplumsal hem dinsel bakımdan merkezi bir otorite/önderlik sağlanamamıştır.⁸⁰ Bundan sonra Nusayri/Arap Alevi toplumu yerel önderlerin liderliğinde farklı gruplara ayrılarak inançlarını devam ettirmeye çalışmışlardır. Fırka özellikle, Muhammed b. Yûnus el-Kilâzî zamanında (ö.1011/1602) Kitâbü'l-Mecmû'da yer alan Hz. Muhammed ile Hz. Ali'den bahseden bazı ibarelerin yorumu konusunda muhtelif kollara ayrılmıştır.⁸¹

Abbâsîler döneminde ortaya çıkan Nusayrîlik, Karmatiler, Selçuklular, Eyyübiler, Fransızlar ve Osmanlıların hâkimiyeti altında iken de zor süreçlerden geçseler dahi varlıklarını devam ettirebilmişlerdir.

Nusayrî/ Arap Alevi tarihinde dönem dönem Muhrizoğulları, Ahmeroğulları, Hammudoğulları, Tenûhîler, Aridoğulları, Hamdanoğulları, Büveyhoğulları ve

⁷⁷ Tavail, *Arap Alevilerinin Tarihi: Nusayriler*,150

⁷⁸ Keser, *Nusayri Alevilik*, 20.

⁷⁹ Halil İbrahim Bulut, “Tarih, İnanç, Kültür ve Dini Ritüelleriyle Nusayrilik” *Ortaoğu Yıllığı* (2011): 588.

⁸⁰ Hakan Mertcan, *Türk Modern Devletinin Oluşum Ve Gelişim Sürecinde Siyasal İktidar Karşısındaki Konumları Ve Kimlik Sorunsalı Bağlamında Nusayriler*, 38.

⁸¹ Bulut “Tarih, İnanç, Kültür ve Dini Ritüelleriyle Nusayrilik”, 588.

Fâtımîler gibi bölgesel olarak önemli otoritelerin hâkimiyetinde de yaşamışlardır.⁸² Bu devletler Nusayrîler / Arap Aleviler için inançlarını diğer yönetimlere nazaran daha rahat yaşayabildikleri ve kendilerine yakın bulduklarından dolayı önemlidir. Ayrıca inancı dağılmaktan kurtarıp, varlıklarını uzun süre devam ettirmelerinde önemli rol oynamışlardır.⁸³

3. Nusayriliğin/Arap Aleviliğinin Ayrıldığı Kollar

İnsanlık tarihinden beri hiçbir inanç ve oluşum, teşekkül ettiği dönemden itibaren salt bir şekilde kalmamıştır. İnsan fitratı gereği farklı düşünebilme kabiliyeti, yaşadığı çevre ve içinde yetiştiği geleneği ile birlikte inancını yorumlamış ve bunun doğal sonucu olarak farklılıklar ve gruplaşmalar meydana gelmiştir.

Nusayrilik/Arap Aleviliğinde, kendi içinde bir kısım gruplaşmalar yaşamış ve fırkalara ayrılmıştır. Bu konuda Muhammed Emin Galib et-Tavil bu bölünmenin mezhepsel bir bölünme olmadığını, sözde bir bölünmeden ibaret olup; şeyhlerin kendi aralarında ki tartışmalardan ibaret olduğunu vurgulamaktadır.⁸⁴

Ayrıca Tavil mezhep içinde ayrılıklar ve farklılıkların olmadığına dair görüşlerini zikrederken bir adım daha atarak Arap Alevilerinin Caferilerden ayrı bir mezhep olmadığını, aralarında ki tek farkın Alevilerin Cübülani tarikata mensup olduğunu Caferilerin ise bu tarikata mensup olmadığını aktarmaktadır.

Nusayrilikte/ Arap Aleviliğinde Hz. Ali'nin bulunduğu yer üzerine yapılan farklı yorumlamalara bağlı olarak bölünmeler olmuştur. Ve bu bölünme Nusayrilerin/Arap Alevilerinin sahip olduğu siyasi ve toplumsal yapı itibarıyla yeni bir

⁸² Hüseyin Türk, *Nusayrilik İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri*, 3.Baskı (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2013), 45.

⁸³ Yıldırım, *Nusayrilik Ve Nusayriliğin Teşekkül Sürecinde Hamdân El-Hasîbî'nin Yeri*, 36.

⁸⁴ Tavil, *Arap Alevilerinin Tarihi: Nusayriler*, 373-374.

anlam kazanmaya başlamıştır.⁸⁵ Et-Tavil mezhepsel ayrılık olmadığını tekrar tekrar vurgulayarak tarih içinde yedi kola ayrıldığını belirtir. Şöyle ki:

- Cerrâneeler (Kurnacılar): Yapılan baskılardan sonra dağlara yerleşip orada yaşayan Arap Alevileri içecek ve yiyeceklerini koyacakları kap kacak bulamayınca kayaları kurna şeklinde oyarak kullandılar. Böylelikle bu adla anılmaya başladılar.
- Gaybîyye (Gaybîler): Tevekkül ve kaderde boyun eğerek ve Allah'a inanarak gayb âleminde kendilerine takdir ettiğine razı olanlardır.
- Kilâziye (Kilâziler): Cerranelerden olan Antakya'nın Kilazü köyünden Şeyh Muhammed b. Kilazü yandaşları.
- Haydariyye (Haydariler): Gaybîlerden olan, Antakya'dan Şeyh Ali Haydar ve taraftarları.
- Mâhusiyye (Mâhusiler): Şeyh Ali Mahüs'ün izinden gidenler.
- Neyâsıfa (Neysâfîler): Nefsâf köyünde büyüyen Şeyh Nasır el-Hasür ve taraftarları.
- Zuhurâtîyye (Zuhurâtîler): Zuhur adı verilen Şeyh Yusuf b. İbrahim el-Abidi'nin izinden gidenler.⁸⁶

Nusayrîlerin alt gruplara ayrılması hususunu inceleyen bazı araştırmacılara göre Nusayrîler kendi içerisine Kamerî, Haydarî, Mütevâlî ve Gıyabi olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır.⁸⁷ Bazı araştırmacılar ise bu dört grup hakkında yaptıkları araştırmalar sonucunda gruplar arasında ufak nüanslardan dolayı dörde ayırmak yerine Haydariler ve Kilaziler olmak üzere iki ana grup etrafında toplamayı tercih etmişlerdir. Ayrıca sadece Haydariler ile Kilaziler arasındaki ayrılık tatsız olaylara yol açtığından dolayı bu iki görüş ünlenmiştir.

⁸⁵ İlker Kiremit, *XIX. Yüzyılda Nusayriler (Arap Alevileri)* (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2012), 78.

⁸⁶ Hüseyin TÜRK, "Nusayriliğin Tarihi Kökeni ve Gelişmesi", *Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları Dergisi* 17 (2018) 66

⁸⁷ Bahâ Said Bey, *Türkiye'de Alevî-Bektaşî, Ahi ve Nusayrî Zümreleri*, (Ankara: T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000), 171–185.

Haydari ve Kilazi ayrımını yaratanların kardeş oldukları ve kendi aralarındaki anlaşmazlıklar yüzünden ayrı örgütlenmeyi seçtikleri söylenmektedir.⁸⁸ Rivayete göre Şeyh Haydar küçük kardeşi Mehmet'i Kilise götürerek bir hocaya teslim eder ve iyi bir eğitim almasını ister. Seneler sonra iyi bir âlim ve hatip olarak yetişen Mehmet abisinin yanına döner. Halkın bir kısmı artık Mehmet'i dinlemeye başlayınca aralarında ihtilaflar çıkmaya başlar. Böylelikle dönemin Alevileri Kilazi yani Kilis'e mensup olanlar ve Haydariler yani Haydar'a mensup olanlar şeklinde ikiye ayrılır.⁸⁹

Bu iki kol arasındaki genel görüş farklılıklarının temelinde Hz. Ali'nin makamının nerede olduğu konusundaki fikir ayrılığı vardır.⁹⁰ Hz. Ali'nin tecelli ettiğine inandıkları güneş ve ay adlarına binaen birbirlerinden ayrılmışlardır. Hz. Ali'nin güneşte bulunduğu inananlara "Şemsîyye- Güneşçiler"; ayda bulunduğu inananlara da "Kamerîyye-Aycılar" denmektedir.

Bunlardan Haydarîler Şemsî, Kilâzîler ise Kamerî'dir.⁹¹

3.1. Haydarîler (Şemsiye/Şimâliye)

Şeyh Ali Haydar'a nispetle Haydarîler isimiyle anılmaktadır. Haydarîlere göre Hz. Ali'nin makamı göğün en yüksek katı olan arştır. Bir diğer gökcismi Güneş'in ise Hz. Muhammed'i temsil ettiğine inanılmaktadır.⁹² Haydariler Hz. Ali ile Hz. Muhammed'i birbirine eşit olarak gördüklerinden dolayı Hz. Ali'nin de makamı Güneş ile özdeşirilir. Bu birlikteliğe en yakın insanın Selman-ı Farisî olduğu kabul edilmektedir.⁹³ Ama Kuranda geçen 'Allah'a mekan nispet edilemez' uyarısı baz alınarak Hz. Ali'nin makamının semadaki namütenahi varlık olan arş'ın olduğunu vurgulamaktadırlar.⁹⁴

⁸⁸Şeyh Yusuf D, Hatay (Antakya), 13.10.2018, Kişisel Görüşme.

⁸⁹ Sinanoğlu, *Nusayrilerin İnanç Dünyası Ve Kutsal Kitabı*, 26.

⁹⁰ Fığlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, 591.

⁹¹ Sinanoğlu, *Nusayrilerin İnanç Dünyası Ve Kutsal Kitabı*, 25.

⁹² Sinanoğlu, *Nusayrilerin İnanç Dünyası Ve Kutsal Kitabı*, 26.

⁹³ Türkan, *Hatay Yöresi Arap Alevileri Folkloru*, 114.

⁹⁴ Enver Behnan Şapolyo, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi* (İstanbul: Türkiye Yayınevi,1964), 384.

3.2. Kamerîler (Kilâziyye/Kıbliyye)

Muhammed Yunus el-Kilâzi ve arkadaşları tarafından oluşturulduğu belirtilmektedir.

Hz. Ali'nin ikâmet ettiği mekân Ay'dır. Kamerîlerin bir diğer iddiası ise Hz. Muhammed'in ikâmet ettiği yer Güneş, Selman el Farisi'nin ikâmet ettiği yerin ise gök olduğunu savunmaktadır.⁹⁵

Kilaziler Rahman Suresinin 29. Ayeti olan "O her gün başka bir durumdadır" ayetini delil göstererek ayın Hz. Ali'nin makamı olduğunu belirtmektedirler.⁹⁶

Kilazilar ve Haydariler hakkında İnan Keser şu farklılıkları aktarmaktadır:

"Haydariler sağ ellerini başparmağı bitişik duruma getirdikleri dört parmandan orta parmağa degecek şekilde tutarak göğsün üzerine koyarlarken, Kilaziler başparmağı bitişik haldeki dört parmandan ayrı duracak şekilde göğsün üzerine koyarlar. Kilazilere göre elin bu şekilde duruşu Arapçadaki "ayn" harfine benzediği için Ali Ebi Talib'i ve ayın hilal durumundaki görünümünü simgelemektedir. Haydari ve Kilazi şeyhlerinin sakal tıraşları farklıdır. Kilazi şeyhleri hiç sakal uzatmaz veya kısa düzeltilmiş bir sakal bırakırken, Haydari şeyhleri uzun ve düzeltilmemiş sakal bırakırlar."⁹⁷

Nusayriliğin/Arap Aleviliğinin bu iki kolu arasında da her ne kadar günümüzde bariz bir fark görülmesi de tarih içerisinde kız alıp vermeme, dine giriş töreninin aşamalarında değişiklik, din amcılık geleneği ve namazda okunan Kitabı'l Mecmu'un İşare adlı süresinde farklı el işareti yapımları ve sakal uzatıp uzatmama gibi meselelerdeki farklılıkları görmezden gelemeyiz.

4. Günümüzde Nusayrilik/Arap Aleviliği

Nusayri / Arap Alevi toplumu günümüzde Suriye, Türkiye, Lübnan, İsrail ve Ürdün topraklarında yaşamaktadırlar.⁹⁸ Dünyada ki coğrafi dağılımın yanında Türkiye'deki dağılıma baktığımızda ise Doğu Akdeniz bölgesinde bulunan başta

⁹⁵ Türk, *Nusayrilik İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri*, 39.

⁹⁶ Keser, *Nusayri Alevilik*, 137.

⁹⁷ Keser, *Nusayri Alevilik*, 137.

⁹⁸ Uyar v.dğr, *Mezheplet Tarihi El Kitabı*, 337.

Hatay olmak üzere Mersin, Adana gibi illerde yoğun bir Nusayri/Arap Alevi nüfus vardır.⁹⁹ Suriye'den sonra Arap Alevilerin en kalabalık olduğu ülke Türkiye'dir.

Hatay, Adana ve Mersin illerinde yaşayan Nusayrilerin/Arap Alevilerinin nüfusu 300 bin ile 500 bin arasındadır.¹⁰⁰

Doğruel'e göre; Hatay ilinde kesin olarak belirlenmemekle birlikte, bugün çoğu Antakya ve Samandağ'da olmak üzere yaklaşık 400.000 Nusayri Alevi, 4000 civarında Arap Ortodoks, 120'si Vakıflı köyünde olmak üzere 1000 civarında Ermeni yaşamaktadır.¹⁰¹

Hatay'daki Nusayri / Arap Alevi yerleşimleri şunlardır:

Merkez ilçedeki Harbiye kasabası, Açıkdere, Ubeyduye (Apaydın), Belit (Aşağıokçular), Bozhüyük, Cisrihadit (Demirköprü), Dursuniye (Dursunlu), Şeyh Hasan (Hasanlı), Kurye (Kuruyer), Küçükalyan, Maşukiye (Maşuklu), Narlıca, Cuadiye (Suvatlı), Sabuhiye (Üzümdalı), Çekmece, Aynitehtani (Aşağıekinci), Dalyan, Mazlumpaşa (Büyükalyan), Ziatiri (Güney Söğüt), Akidiye (Günyazı), Güzelburç, Karaksiye (Kavutçu), Mengülüye (Koçören), Tüleyli Kuzey (Kuzeytepe), Meydancık, Kavasiye (Odabaşı), Süsiye (Subaşı), Tellikum (Toygırlı), Turunçlu, Aydıfevkani (Yukarıekinci), Bedirge Çerges, Ellezi (Alazı), Karalı, Sunberi (Oğlakören), Avakiye (Üçgedik), Zülüfkan (Zülüflühan).

Altınözü ilçesine bağlı, Salkıye (Dokuzdal), Aynfuar (Gözecik), Boyra.

İskenderun ilçesine bağlı, Hatun, Karaağaç-fernek (Konarlı), Karaağaç-nesli (Nardüzü), Biryane (Şarkonak), Övündük, Pirinçlik, Bakras (Ötençay), Arsuz (Uluçınar), Akçalı, Arpagedik, Avcıarsuyu, Beyköyü, Çetilik, Gökmeydan, Alakop (Gözcüler), Hacıahmetli, Çengen (Kepirce), Madenli, Ekber (Üçgüllük).

Samandağ ilçesine bağlı, Karaçaynehir (Küçükaraçay), Minat (Büyükçat), Hüseyinli, Tavla, Tavuklu, Uzunbağ, Saylıca (Yaylıca), Sabunlucilli (Çöğrülü), Ce-

⁹⁹ Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler*, 179.

¹⁰⁰ Türkan, *Hatay Yöresi Arap Alevileri Folkloru*, 92.

¹⁰¹ Fulya Doğruel, *İnsanîyetleri Benzer* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2005), 31.

repderesi, (Koyunoğlu), Mutayran (Kuşalanı), Mağaracık, Meydan, Mızraklı, Nahırlı, Sabunlumutaryan (Sutaşı), illi (Tekebaşı), Yeşilyazı.¹⁰²

¹⁰² Türkan, *Hatay Yöresi Arap Alevileri Folkloru*, 92.

İKİNCİ BÖLÜM

NUSAYRİLİKTE / ARAP ALEVİLİĞİNDE USUL'UD DİN

Usul-ud Din, dinin ana ilkelerini konu edinen ilim dalıdır. Bu bölümde Nusayri/ Arap Alevi akideleri yani inançları bizzat bu inanca sahip olan din önderlerinin ve yazarların yapmış olduğu bir taksime göre ele alınacaktır. Literatüre ve yapılan çalışmalara baktığımızda genellikle Sunni kaynaklarda yaygın olan temel inanç esasları verilmiştir. Bu çalışmada ise bizzat Nusayri/ Arap Alevi akidesinin temelleri kendi kaynakları dikkate alınarak ve yazılan diğer kaynaklar referans gösterilerek aktarılacaktır. Burada ise karşımıza Nusayri/Arap Alevi kaynaklarda, sır anlayışı çerçevesinde özel bilgi verilmemesi, sadece genel Şii inancının bilgilerinin aktarılması sorunu karşımıza çıkmaktadır.¹⁰³

İnanç konularında araştırma yapılırken, sistemin içinden bir bakış açısıyla ya da inancın mensubu olarak bir çalışma yapıldığı takdirde sağlıklı sonuçlara ulaşmak mümkün değildir. Güvenilir ve geçerli bir veri elde etmek için bahsi geçen hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir.

Ayrıca her inançta olduğu gibi Nusayriliğin / Arap Aleviliğinin inanç konularını tek bir bakış açısı ile sunmak mümkün değildir. Bu nedenle çalışmamızda her kesim ve görüşün savunduğu düşünceye yer verilmeye çalışılacaktır.

1. Uluhiyyet/ Tevhid

Tevhid inancı İslam dinine mensup olan her kişinin ya da her fırkanın sahip olduğu yegâne inanç olarak kabul edilir. Zira Tevhid, Yüce Allah'ın eşi ve benzeri olmadığına, her şeyi yaratıp idare ettiğine, bütün eksiklik ve kusurlardan münezzehe olduğuna inanmaktır.¹⁰⁴

¹⁰³ İnan Keser, *Kentsel Dinamikler Ve Kamusal Alan Farklılaşması: Adana Nusayrileri* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006), 73.

¹⁰⁴ Ahmet Ak, *Nurani Arap Alevi İnanç Kaideleri* (Hatay: Akyad, 2015), 15.

Nusayri/ Arap Aleviliği inancında yukarıda da zikredildiği üzere Ulûhiyet ya da Tevhid inancı ile ilgili birçok yorum ve görüş farklılıkları mevcuttur. Bu farklılıklar sadece inanca mensup olmayan kesime ait olmayıp, mezhep içinde de çeşitli yorum farklılıkları mevcuttur. Bu farklı görüşlere genel olarak değinecek olursak;

- ‘Allah tektir, eşi ve benzeri yoktur. Doğmamıştır. Doğrulmamıştır.’ görüşü
- Hz. Ali’nin İlahlığı görüşü ve
- Allah’ın Hz. Ali’ye hulul ettiği görüşü

Bu farklılıklara ve görüşlere geçmeden evvel Nusayri/ Arap Alevi akide ve felsefesinin temel taşı olan Batın-Zahir ayrımına göz atmak gerekmektedir

1.1. Zâhir - Batın Ayrımı

Nusayri/Arap Alevi inanç sisteminin temelini oluşturan ve diğer gruplardan bu düşünceleri ile ayrılarak heterodoks (Ana akımdan farklı düşünme) sayılmalarına neden olan durum zahir- batın ayrımıdır. Gerek akide gerek ibadet ve gerek Kur’an-ı Kerim’in ayetlerini anlamada bu düşüncenin etkileri kendini açık bir şekilde göstermektedir. Özellikle Hz. Ali, zahiri kişiliğinden çok batını kişiliğiyle ön plandadır.

Zâhir, hakikatin bilgisine duyu organları aracılığıyla ulaşılan ‘duyusal’ alana işaret etmekle birlikte galip, üstün açık, görünen ve anlaşılabilir anlamlarına gelmektedir. Bâtın ise; akıl ile kavranabilen ‘akli’ alana işaret ederken, gizli, sır, muğlak ve müphem anlamlarına gelmektedir. Kısaca bu kavramları birden çok anlamlara işaret etmektedir.

İnancın bütünlüğünün sağlanması için her ikisi de gereklidir. Bâtını bilgiyi elde etmek için, öncelikle zâhiri bilgi şarttır. Kısaca zâhiri bilgi, bâtın olana ulaşmanın sadece bir aracı olabilir.

Şeyh İbrahim Kanatlı'ya göre zahir şeriatdır, batın ise şeriat hükümlerinin hikmeti veya illetidir. Kâinattaki tüm varlıkların görünen yüzü yani zahiri ve aşikâr olmayan yönü yani batını vardır. İrfan sahibi bir kimse de bilmelidir ki; her kim İslam'ın zahiri yönü ile yetinirse şekilcilikte boğulup kalacaktır ve her kimde zahiri bırakıp sadece batına yönelirse ilhada sürüklenecektir.¹⁰⁵

Diğer Nusayri /Arap Alevi önderlerine baktığımızda ise Bâtını bilginin Hz. Muhammed tarafından Hz. Ali ve soyuna verildiği, bu bilgilerin sadece Nusayri olan kimseler tarafından bilinebileceği ve bu inanca sahip olmayan kimselere açıklanamayacağını aktarmışlardır.¹⁰⁶ Bu sebepten dolayıdır ki yüzyıllar boyunca Nusayrilik sır inanç ve ezoterik* bir yaklaşım olarak tanınmıştır.¹⁰⁷

Dini önderlerden biri olan Şerafettin Serin bu konuda Kuran-ı Kerim'in İsrâ süresi 110. ayetinde geçen 'Dinini gizli kıl. Dininle göz boyacılık yapma.' İfadesini vurgulayarak Nusayri inancının taki olduğunu söylüyor.¹⁰⁸

Nusayri/Arap Alevi inancına sahip olan kimselerin bir kısmı Ulûhiyet hakkında İslam dünyasının geneli ile aynı görüşe sahiptirler. Yani Yüce Allah tektir ve eşi benzeri yoktur. Hiçbir yaratılmış varlığa benzememektedir. Ama ne yazık ki Nusayrilikle/Arap Aleviliğiyle ilgili yazılan eserlerde bu kesimin görüşleri ve düşüncelerine yer vermeden genelleme yaparak Hz. Ali'yi ilahlaştıran gulat (aşırı) Şii fırka olarak değerlendirilmiştir. Zira Arap Alevi dini önderlerinden Davut Tümkeya Akad tarafından çıkarılan dergide tevhid ile ilgili görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

“Yüce Allah Hz. Peygamberimize “De ki ben Allah'ın dilediğinden başka kendime herhangi bir yarar veya zarar verecek güce sahip değilim.”(el-Araf 7/188) Yaratılan insan bir gün yaratacak güce sahip olabilseydi yüce Allah'ın ortakları çok olur ve Allah tek olmaktan çıkar Tevhit felsefesi yıkılırdı. Yüce Allah Kuran-ı Kerim'de bu durumu şu şekilde anlatmıştır. “O kendi hükümlerine kimseyi ortak etmez.” (el-Kehf 18/ 26) Emiru'l mü'minin Ali bin Ebi Talip Nehcu'l Belağa'da yer alan hutbelerinde Allah'ı en iyi şekilde anlatmış ve hem ne olduğuna hem de ne olmadığına dair en doğru bilgileri vermiştir. Hutbenin birisinde “O'na şekil

¹⁰⁵ İbrahim Kanadlı, *Arap Aleviğinde Zahir Batın* (İstanbul: Kevser Yayıncılık, 2015), 10.

¹⁰⁶ Timur Temam, Hatay (Samandağ), 11.11.2018, Kişisel Görüşme, Charles Lindholm, *İslami Ortadoğu* (Ankara: İmge Yayınevi. 2004) 286, Keser, *Nusayri Alevilik*, 48.

¹⁰⁷ Keser, *Nusayri Alevilik*, 43.

¹⁰⁸ Şerafettin Serin, *Aleviler Nusayriiler ve Şiiler Kimlerdir?* (Adana: Koza Ofset,1997),167.

izafe eden O'nun tekliğini hiçe saymış olur. O'nu başka varlıklara benzeten hakikatine ulaşamaz. Onu benzeten O'na varamaz (O'na yön tayin ederek) O'na işaret edip hakkında kuruntuya düşen ona ulaşamaz. Zatıyla bilinen her şey yaratılmıştır. Başkasıyla kaim olan her şey kusurludur. Herhangi bir aletin yardımı olmaksızın faildir. Herhangi bir düşünceye gerek olmaksızın takdir edendir. Herhangi bir istifade olmaksızın zengindir. Zaman(lar) onun yoldaşı değildir. Aletler ona yardım edemez. Varlığı vakitleri, mevcudiyeti yokluğu öncesizliği başlangıcı geçmiştir.” Aynı hutbede “O'nun üzerinde durağanlık ve hareket vaki olmaz. Kendisinin ortaya koyduğu nasıl kendisi için uygulanır, gösterdiği şeye nasıl döner, ihdas ettiği şeyle nasıl ortaya çıkar? O zaman zati farklılık gösterir; özü parçalara ayrılır, manası ezelden imtina ederdi.”¹⁰⁹

Bu açıklamadan sonra şunu ifade edebiliriz ki tek bir görüş belirterek bir inanç asla tanınmaz ve tanıtılamaz.

Bir diğer görüşe baktığımızda ise karşımıza ‘Hz. Ali’nin İlahlığı’ meselesi çıkmaktadır. Gerek akademik çalışmalarda gerekse diğer kaynaklarda Nusayri inancı ile Hz. Ali’nin ilahlığı özdeş görülmüş ve günümüze kadar aktarıla gelmiştir. Bunun başlıca sebebi ise Nusayri/ Arap Alevi inancına mensup olan bazı kesimin Kuran-ı Kerim’den sonra kutsal saydıkları Hamdan b.Hasibi’ye nispet edilen *Kitab’ul Mecmu*’ adlı kitabın 11.süresi olan “Şehadet” suresinde geçen şu ifadelerdir:

“Şehadet ederim ki saçları dökülmüş olan mabud Hz. Ali b. Ebi Talib'den başka "ilah", Seyyid Muhammet Mahmut'tan başka "hicab", Hz. Selman el- Farisi'den başka "bab" yoktur.”

110

Yani Nusayriyye’nin İslam’dan kaynaklanmakla birlikte tamamıyla bâtni tevilere dayalı olan inanç esaslarının temelinde Hz. Ali’nin ilahlaştırılması bulunmaktadır.¹¹¹ İnancın kavranması ve anlaşılmasında temel ilke olarak kabul edilen Mana-İsim-Bab üçlemesi ya da bunun vurgulanması ve kendi taraftarlarının birbirlerini tanımaları için Ayn-Mim-Sin üçlü kavramlaştırması kullanılır.¹¹²

¹⁰⁹ Davut Tümkaya, “Tevhid” *Akad Dergisi* 3(2010):10.

¹¹⁰ Turan, “Kitabu’l Mecmu’nun Tercümesi”, 15.

¹¹¹ Mustafa Öz, “Nusayriyye”, *Tarihi Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler, Bektaşiler, Nusayriler Sempozyumu Bildirileri*, ed. İsmail Kurt- Seyid Ali Tüz, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1999), 187.

¹¹² Sinanoğlu, *Nusayrilerin İnanç Dünyası ve Kutsal Kitabı*, 37.

* Ezoterizm: Bir inancın bilgilerini veya sınırlarını ehli olmayana açıklamamak

1.2. Mana-İsim-Bab / Sırrı Ayn-Mim-Sin

Nusayri /Arap Alevi inancında bütün varlıkların var edicisi, benzeri ve eşi olmayan her şeye gücü yeten, tek bir ilah olan; Allah'tır. Allah'ı tanımlarken bütün kavramlar ve anlatımlar eksik kalmaktadır. Bu nedendir ki kapsamı geniş iki farklı kavram kullanarak Allah'ı tanımlamak istemektedirler. Bunlar: 'Nur' ve 'Mana' kavramlarıdır.

Nusayri/Arap Alevi inanç sisteminin yapı taşlarından birisi olan 'Nur' kavramı Allah'ın maddi bir kavrayışla tanımlanamazlığını anlatmak için kullanılır. Allah, nurlu varlıkların bulunduğu yer olan 'batın âlem' de bulunan en yüce varlıktır. Zira Allah'ın isimleri arasında da "nûr, nûr-ûl nûr, nûr-ûl âlâ nûr" yer alır.

Mana ise Allah'ın bütün varoluşların sebebi ve anlamı olduğunu anlatmak için kullanılan kavramdır. Mana 'AMS' sisteminde 'A(ayn) harfine karşılık gelmektedir. Ayn Allah'ın tecellisini görmek demektir. Ayn; yücedir, merkezdir¹¹³, esastır,¹¹⁴ Ali'dir.¹¹⁵

İnsanların manayı kendiliğinden bilmeleri imkânsızdır. Bu nedenle insanların gerçek ilahi bilgiyi elde edebilmeleri için bazı tarihsel dönemlerde, batin halinden farklı olarak zâhir alanda da bulunmuştur. Bâtın alanda yaşayan Allah; farklı isimlerde, bedenlerde ve zamanlarda zâhiri alanda insanların gözüne insan olarak görünmüştür. Bu konuda halk arasında 'Allah nur ehline nur, beşere beşer olarak görünür.' şeklinde bir yargı vardır.¹¹⁶ Ayrıca 'İnsan benim sırrımdır, ben de onun sırrıyım.' ve 'İnsanı kendi suretimden yarattım.' gibi hadisler delil gösterilerek Allah'ın tecessüdüne yani bir şekle ve surete girdiğine inanılır.¹¹⁷

Nusayri /Arap Alevi akidesinde bir kesimin görüşüne göre son tecelli ya da hulul Hz. Ali'de gerçekleşmiştir. Zahirde 'İmam' olan Ali, batında 'Tanrı'dır. Bu konuda Nusayri din önderleri, kendi kaynakları dışında Sünni gelenekte önemli

¹¹³ Bahâ Said Bey, *Türkiye'de Alevî-Bektaşî, Ahi ve Nusayrî Zümreleri*, (Ankara: T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000),182.

¹¹⁴ Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler*, 74.

¹¹⁵ Meşkur, "Nusayriyye", 391.

¹¹⁶ Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler*, 71.

¹¹⁷ Bahâ Said Bey, *Türkiye'de Alevî-Bektaşî, Ahi ve Nusayrî Zümreleri*, 183.

yerlere sahip olan Mevlana ve İmam Şafi'den alıntılar yaparak delillendirmeye gitmişlerdir.¹¹⁸

¹¹⁸ Nusayri kaynaklarda geçen bilgilere göre İmam Şafi Hz. Aliyi şöyle tanıtmıştır:

“Mahlûkatın tümü Haydar'ın garip meselesine şaştı kaldı. Âlimler de o meselenin anlamına çözüm bulamadı. Ben Ona(Ali'ye) beşer desem aklım beni engeller. Ona Allah desem Allah'tan sakınırım.”¹¹⁸

Mevlana'nın Divan-ı Kebir adlı eserinde ise 'Naat-ı Ali' adlı şiirinde Hz. Ali hakkında şu dizelere yer vermiştir:

NAAT-I ALİ

“O, açıklayıcı İmam.

O, Allah'ın velîsi, safâ ehlinin vücut güneşidir.

Yerde, gökte, mekânda, zamanda Hakk'la duran o İmam'ın zâtını, iç ve dış temizliğiyle vasıflamak vaciptir; çünkü küfürden, ikiyüzlülükten kurtulmuştur, temizdir...

O'nun konağı birlik âlemdir. Dünyevî ve beşerî sıfatlardan uzaktır.

O, insanın hakikati ve canı gibidir. Her şey fâni, fakat can yaşar, ölmez.

O'nun hareketi, kendinden diri olan Ezelî Varlık'tandır...

O, bekâ çevresinde döner, dolaşır...

Ali'nin vasıfları, Hakk'ın yüksek sıfatlarıyla boyanmıştır.

O, Hakk'ın Zâtına yapışmış, “O” olmuştur (Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanmıştır); hani duyduğun lâhûtun o gizli hazinesi yok mu; işte O'dur...

Çünkü O, Hakk'tan, Hakk'la görünmüştür.

O, hazinenin nakdi, tükenmez ilmi; o ilimden maksût, yüce Ali'dir.

Hakk'ın hikmetini O'ndan başka kimse bilemez. Zira O, hâkimdir, herşeyin bilginidir.

İbtidasız evvel O idi, sonsuz âhir de O'dur...

Peygamberlere yardım eden O idi.

Velîlerin gören gözü de hakikaten O'dur.

Yüzünün nûrlu pırıltısı, kendi ziyâsından bir güneş yarattı.

O, Hak iledir; Hak O'ndan görünür. Hakk'a ki, O, Hak ile ebedîdir...

O, Şeriatte ilim şehrinin kapısıdır.

Hakikatte ise, iki cihanın beyidir.

İki cihanın Sultanı Hz. Muhammed (sav), Hakk'a yakınlık gecesinde O'nun sırrını gördü.

Ali'nin sözünü, Ali'den dinledi. Ali ile kavuşulan o yerde Ali'den başkası bulunmaz.

Allah yolunda gidenler, isteyicidirler... Ali ise, istenilendir.

Söyleyenler söylerler, susarlar... O, susmaz, söyler...

Ebedî ilim, O'nun göğsünde parlayıp görüldü. Vahyolunanların sırlarını, O, hakikat olarak bildi ve bildirdi. Muhammed (sav) ümmetine şöyle nida edildi:

Nusayri/ Arap Alevi mezhebine izafe edilen Hz. Ali'nin ilahlığı konusu; beşerin ilah yerine konulmasından çok, aşkın bir ilahın beşere hulul etmesi, anlamına gelir. Kısacası hulül eden yani gözüken şeklinin Tanrı'nın zâtı olmadığı hususu çok açıktır. Zira Tanrı'nın etten, kemikten oluşmayıp, yemek, içmek ve evlenmekten münezzehe olduğu *Kitabü'l- Mecmu*'da da zikredilmektedir. Hulul yada tecelli inancının akılların almayacağı bir şey olmadığı; eğer öyle olsa idi Cebrail'in insan kılığında görünmemesi, cin yada şeytanın insan bedenine girmemesi gerektiği düşüncesi vurgulanmaktadır.¹¹⁹ Ancak tekrar belirtilmesi gereken bir husus vardır ki oda şudur: Bu görüş tüm mezhep mensuplarına atfedilemez. Zira yaptığımız araştırmalarda tanrının Hz. Ali'de hulul etmesine inanan kesimin yanında, Hz. Ali'nin asla yaratıcı/ilah olmadığını¹²⁰ ama Allah katında diğer yaratılmışlardan üstün ve önemli biri olduğunu vurgulamakta¹²¹ ve hatta beşer üstü özellikleri olduğunu, yaşadığı dönem boyunca Kâbe'de doğmasından Hayber'in fethine, kılıcı Zülfikar'ın savaş esnasında Cebrail tarafından verilmesinden Miraç olayında gökte Hz. Ali'nin de olmasına kadar birçok olağanüstü özelliklere sahip olduğunu belirtmişlerdir.¹²² Özellikle Miraç hadisesi Nusayri/Arap Alevi inancında özel bir yere sahiptir. Çünkü akidede ki "Kırklar Meclisi" Miraç hadisesinden sonra teşekkül etmiştir. Şöyle ki;

"Allah yolunda Ali, sizin kılavuzunuzdur".

Allah'a karşı kalbi doğru olanlar, yüzlerini O'na çevirmişlerdir; zira O, şahtır, doğru yolu gösterendir, efendidir...

O, bütün Peygamberlerin sırrında idi ve Hz. Muhammed Mustafa (sav), O'nun için: "Benimle açıkça beraberdir" buyurdu.

Dinde evvel, âhir O idi. Allah ile içli dışlı idi...

Apaçık bilinsin ki, hakkıyla yüce olan O'dur...

Hakikat budur ki, hepimiz zerreyiz, güneş O'dur.

Biz hepimiz damlayız, deniz O'dur.

"Cihan var oldukça Ali var olur,

Cihan var olurken de Ali vardı". (Mevlana, Divan-ı Kebir'den Seçme Şiirler. İstanbul: MEB Yayınları, 1989)

¹¹⁹ Şehristani. *El-Milel ve'n-Nihal*, 250.

¹²⁰ Aziz Tümkeya, Hatay(Samandağ), 15.05.2018, Kişisel Görüşme.

¹²¹ M.P, Hatay(Samandağ), 03.02.2019, Kişisel Görüşme.

¹²² İsim Verilmedi, Hatay(Samandağ), 14.03.2018, Kişisel Görüşme.

Hız. Peygamber miraca giderken yolda bir arslan görür, çıkarıp yüzüğünü ona verir ve yoluna devam ederek Sidretü'l-Müntehâ'ya erişir. Burada Hız. Muhammed'e bal, süt ve elma verilir. Daha sonra Tanrı'yla doksan bin kelim söyleşir. Hız. Peygamber bu konuşmada kendisine hitap eden sesin Ali olduğunu fark eder.

Hız. Muhammed Miraç dönüşünde bir kubbe ilgisini çeker ve kapıyı çalıp içeri girmek ister. Kendisine, kim olduğu sorulunca, iki defa "peygamberim" dediği için kapı açılmaz, üçüncüsünde; "Yoktan var olmuş bir yoksul oğluyum. Sizi görmeye geldim, içeri girmeme izin var mı?" diye cevap verince içeriye alınır. İçeride otuz dokuz inanmış can oturuyordu. Muhammed, bakınca bunların yirmi ikisinin er, on yedisinin bacı olduğunu gördü. Hız. Muhammed, Hız. Ali'nin yanına oturmuş fakat onun Hız. Ali olduğunu anlamamıştır. Bu kişilerin kimler olduğunu merak eden Hız. Muhammed "size kim derler?" diye sorar. "Biz Kırklarız" yanıtını alınca "Peki, sizin ulunuz kim, küçüğünüz kim, ben anlayamadım" şeklinde sorar. Kırklar: "Bizim ulumuz da uludur. Küçüğümüz de uludur. Bizim kırkımız birdir, birimiz kırktır" diye karşılık verirler. Hız. Muhammed: "Ama biriniz eksik, o birinize ne oldu? şeklin de sorduğunda, Kırklar: "O birimiz Selman'dır, taşraya çıktı" derler ama Selman'ın da orada yanlarında olduğunu belirtirler Hız. Muhammed, Kırklardan bu durumun nasıl olduğunu göstermelerini istediğinde Hız. Ali kolunu uzatır ve Kırklardan biri "Destur" diyerek Hız. Ali'nin koluna bıçak vurur. Hız. Ali'nin kolundan kan akmaya başladığında, tüm Kırkların bileğinden kan akar. O anda penceren de bir damla kan girip ortaya akar. Bu kan, taşrada bulunan Selman'ın kolunun kanıdır. Sonra Kırklardan biri Hız. Ali'nin kolunu bağlar ve Kırkların tümünün kanı durur. O sırada Selman-ı Farisi de gelmiş ve bir üzüm tanesi getirmiştir. Kırklar bu üzümü alıp Hız. Muhammed'in önüne koyarlar: "Ey yoksullar hizmetkârı, bir hizmet et de bu üzüm tanesini bize paylaşır" dediklerinde Hız. Muhammed nasıl yapacağı konusunda düşünceye dalar ve o anda Tanrı, Cebrail'e: "Sevgilim (Muhammed) zor da kaldı. Tez yetiş, cennetten bir nur tabak al, ilet. O üzümü bu tabak içinde ezip şerbet eylesin. Kırklara verip içirsin" şeklinde buyurur. Kırklar birden Hız. Muhammed'in önünde nurdan tabağın belirlediğini ve tabağın güneş gibi ışık verdiğini görürler Hız. Muhammed, içinde ezip şerbet eylediği tabağı Kırkların önüne

koyduğunda, “Kırklar o şerbetten içtiler. Tümü ilk yaratılıştaki gibi sarhoş oldular. Oturdukları yerden ayağa kalktılar. Bir kez Ya Allah diyerek el ele verdiler. Üryan büryan semaha girdiler. Muhammed de bunlarla birlikte semaha girdi. Kırklar’ın semahı ilahi bir nur içinde sürdü. Semah ederken Hz. Muhammed’in başından mübarek imamesi (sarığı) düştü. İmame kırk parça oldu. Kırklar’ın her biri bir parçasını aldı. O parçayı etek yapıp kuşandılar” Hz. Muhammed Kırklara pirlerini ve rehberlerini sorduğunda, Kırklar: “Pirimiz Şah-ı Merdan Ali’dir; kuşkusuz, tartışmasız ve rehberimiz, Cebrail Aleyhisselam’dır” derler. Bunun üzerine Hz. Muhammed, Hz. Ali’nin orada olduğunu anlar, saygı ve sevgi ile eğilip, Hz. Ali’ye yer gösterir. Bu esnada, Hz. Muhammed, Hz. Ali’nin parmağındaki nişan-ı mührü de görür.” Başka bir rivayette ise Hz. Muhammed miraca çıkarken karşısına çıkan aslana yol vermesi için yüzüğünü verir. Daha sonra Allah’ın huzuruna çıkan Hz. Muhammed aslanın yuttuğu yüzüğü Allah’ın parmağında, yere inince ise Ali’nin parmağında görür.¹²³

Bu rivayetlerden de anlaşılacağı üzere Hz. Ali’nin akidede ki yerini bırakın bölgeden bölgeye değişmeyi kişiden kişiye bile değişebilmektedir.¹²⁴ Ulûhiyet konusunda genel bir kanıya varmak imkânsızdır.

Nusayri /Arap Alevi inancında ‘AMS’ formülündeki ilişkiyi anlayabilmemiz için yaratılış konusunu ve bu konudaki inançları bilmek gerekmektedir.

1.3. Nusayrilikte/Arap Aleviliğinde Tekvin/Yaratılış

Nusayri/ Arap Alevi akidesinde tekvin yani tanrının dışındaki varlıkların oluşumu, yaratılışı konusu genel olarak bakıldığında İslam filozoflarının da savunduğu

¹²³ İnan Keser, *Nusayri Alevilik*, 74.

¹²⁴ Bu konuda bölge şehylerinden Aziz Tümkaya ise şöyle bir açıklama yapmaktadır: “Haşa yaratılmış olan bir varlığa nasıl Mevla’mız diyebiliriz. Bu konuda halkımızı sürekli bilgilendirmeye çalışıyoruz ama tabiki yeterli olamıyoruz. Malesef yeterli donanıma sahip olmayan ve her sakal uzatıp, şapka takan kendini bu konuda uzman ve şeyh sayıyor. Ve işin kötü tarafı halkta bu kişilere uyuyor. Biz elimizden geldiğince anlatmaya çalışıyoruz.”(Aziz Tümkaya, Hatay (Antakya), 15.05.201812, Kişisel Görüşme.)

Sudur nazariyesi ile benzerlik göstermektedir. Bu konuda filozoflar Akl-ı Külli'den Nefs-i Külli, Nefs-i Külli'den Alem-i Ulvi, Alem-i Ulvi'den de Alem-i Süfli meydana gelmiştir, demişlerdir. Buna göre nurdan bir varlık olan tanrı kendi nurundan, ilk olarak bir cevher yaratmış ve diğer tüm varlıklar Mana'nın iradesi ile O'nun nurundan 'çıkma' biçiminde var olmuşlardır.¹²⁵ Şeyh Mehmet Mullaoglu'na göre ise Mana varlıkları merteye merteye yaratarak, bu mertebelerin görevlerini tayin işini ve gayb ilmini ilk yaratılan bu cevhere/nura vermiştir. Hatta Kuran-ı Kerim'de Cin Suresi 26. ve 27.ayetlerde geçen "O bütün gaybı bilir. Fakat gayplarını kimseye açmaz. Ancak, bildirmeyi dilediği bir elçiye bildirir. Bu durumda (mesajı korumak için) o elçisinin önüne ve arkasına gözetleyiciler yerleştirir." cümleleri bu cevhere işaret etmektedir.¹²⁶

İşte Allah'ın ilk yarattığı bu nur Hz. Muhammed'in nurudur. Nusayri Aki-desinde 'İsim' adı verilen bu nur tanrı gibi dünyaya tecelli etmiş ve insanlara peygamber olarak görünmüştür. Kitabı'l Mecmu'un beşinci suresi olan Feth suresinde "Şehadet ediyorum ki Mevlam Arılar Emiri Ali, Muhammed'i kendi zatının nurundan yarattı ve Onu 'İsim' olarak adlandırdı. Nuruyla Ona birleşmiş, zuhurunun şehadeti ile O'ndan ayrılmıştır." cümleleri geçmektedir.¹²⁷

Yani 'AMS' formülünde ki 'M(mim)' harfi Hz. Muhammed'i simgelemektedir. Mim, insanı evreni kavrayıp, yorumlamaktır.¹²⁸ Muhammed konuşan Kuran'dır yani 'Nâtık'tır. Ali ise susandır, 'Samit'tir. Mana ile İsim yani Hz. Ali ve Hz. Muhammed, varlığın ezeli ve ebedi cevherinin bilincine birlikte varır ve hakikate ererler.¹²⁹

Nusayri inancına göre, tanrı Muhammed'in nurundan, yine nurlu bir varlık olan Seyid Silmen/Salman-ı Farisi'yi yaratmıştır. Salman-ı Farisi, 'Bab' olarak kabul edilir. "AMS" formülünde ki 'S(sin)' harfi Selman-i Farisi'ye karşılık gelmekte-

¹²⁵ Keser, *Nusayri Alevilik*, 75.

¹²⁶ Mullaoglu, *Alevi- Sünni Ayırımı ve Gerçek Nedenleri*, 53-56.

¹²⁷ Sinanoğlu, *Nusayrilerin İnanç Dünyası ve Kutsal Kitabı*, 43.

¹²⁸ Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler*, 74.

¹²⁹ Derya Sümer, "Alevi-Bektaşî Miraç Söyleminden Cemin Simgesel Temsillerine Hakk'ın Birlik Bilinci", *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 57 (2011) :67-68.

dir. ‘Bab’ kelimesi Türkçe’de kapı anlamına gelmektedir. “Tanrıya giden yolun girişi, İmam’ın temsilcisi” gibi birbiriyle ilişkili anlamlarda kullanılmakta ve bütün Şii mezheplerinde peygamberliğin veya imamlığın ardından gelen kutsal bir makam olarak görülmektedir.¹³⁰ Bab âlimdir, bilgindir, rehber öğretmendir. Ayrıca Cebrail ile özdeş tutulan ‘Bab’ son olarak Selman-ı Farisi şahsında tecelli olmuştur. Günümüzde ise bu konumda ‘Şeyh’ler vardır.¹³¹

Her ilahi tecellide yani Mana da ‘İsim ‘ ve ‘Bab’ denilen diğer iki şahısta Tanrının yanında yer almışlardır. Yeryüzüne tecelli ettikleri bu isimlere toplu olarak bakacak olursak;

Mana	İsim	Bab
Habil	Adem	Cebraail
Şit	Nuh	Yayil b. Fatin
Yusuf	Yakup	Ham b. Kuş
Yuşa	Musa	Dan b. Aşbavüt
Asaf	Süleyman	Abdullah b. Sim’an
Şem’un Al-Safa(Petrus)	İsa	Rüzbih bin Satr
Ali	Muhammed	Salman-ı Farisi ¹³²

Özetle şunu diyebiliriz ki Sırr-ı Ayn-Mim-Sin olarak formülize edilen Mana-İsim-Bab üçlüsünde genel anlamda ‘Mutlak Ali’ fikri mevcuttur. O bir ruhtur, öz-dür. Oda Allah’ın özü ve ruhudur. Bütün peygamber farklı bedenlere sahip olsalar bile öz itibarı hepsi Ali’dir. Bu ruh en son Hz. Ali’de bedenlenmiştir. Bu bir sırdır

¹³⁰ Keser, *Nusayri Alevilik*, 79.

¹³¹ Aslan, *Fellahların Sosyolojisi*, 57.

* Halk ozanları ise bu birliği şu sözlerle dile dökerler:

Hakk, Muhammed, Ali üçü bir nurdur

Söyleyen Muhammed, dinleyen Ali

Birisini Hakk bil üçü de birdir

Söyleyen Muhammed, dinleyen Ali (Pir Sultan Abdal)

-

Söyler Pir Sultan’ım söyler

Hakkın birliğini birler

Doğmuş âlemlere parlar

Nur Muhammed Ali’nindir (Pir Sultan Abdal)

¹³² Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler*, 70.

ve bu sır 12 imam ile devam etmiştir. Bu sır gaib olan 12. İmam Mehdi geldiğinde insanlara açıklanacak ve kıyamet kopacaktır.¹³³

1.4.Beş Yetim

Nusayri/Arap Alevi inancında ‘Nur’ kavramın ve bu nurun gökte olduğu inancı yer almaktadır. Nasıl ki gökte yıldızlar ışıktır, nurdur, aydınlatıcıdır. Yerde de aydınlatıcı nurlar vardır. Hz.Muhammed’in ‘Ashabım gökteki yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız sizi menzile ulaştırır.’ hadisini delil alarak ‘Beş Eytam’ dedikleri beş sahabeye ayrı önem verirler.¹³⁴

Nusayri/Arap Alevi inancındaki AMS üçlemesinin yanında(Çoğu araştırmacı bu üçlemenin Hristiyanlık inancından geçmiş olduğunu düşünmektedir) Bâb tarafından yaratılmış olan Beş Eytam (Eytam-ı Hamse) yani ‘Beş Yetim’ bulunur. Bu beş yetim ise inanıştaki hiyerarşik yaratma yani çıkmadan dolayı diğer tüm varlıkları yaratanlar olarak bilinmektedirler.¹³⁵ Ayrıca dünyadaki hareket ve olaylarla ilgili görevlere sahip olduklarına inanılır.¹³⁶ “Eytam” denilmesinin sebebinin ise günahlardan arınmış, masum olduklarının kabul edilmesiyle ilgili olduğu düşünülmektedir. İlk yaratılıştaki Mikail, Azrail, İsrail, Malik ve Rıdvan olan Beş Yetim, son dönemde Müslüman sahabelerden Mikdad b. Esved el-Kindi, Ebu Zerr-i Gıfârî, Abdullah b. Revaha el-Ensârî, Osman b. Maz’un el-Cumahî ve Kanber el-Deysi olarak bilinmektedir. Bu Beş Yetim’in görevleri ise şunlardır:

- Mikdad b. Esved el-Kindi: Gök gürelemesini, yıldızları ve yer sarsıntısını yaratmıştır.

¹³³ Aslan, *Fellahların Sosyolojisi*, 57.

¹³⁴ Ömer Uluçay, *Nusayrilik(İnanç Esasları-Tenasüh)*, (Adana: Karahan Yayınları, 2003),16.

¹³⁵ Şeyh İbrahim Kanadlı bu konuda ‘Allah’ın yaratıcılığı da tıpkı zatı gibi tekdir’, diyerek ‘Rüzgârları gönderen Allah’tır. Bulutu kaldırıp Allah’ın emrettiği şekilde yayarlar. Allah bulutu küme küme yapınca arasından çıkan yağmuru görürsün. Sonra yağmuru, belirlediği kullarına ulaştırdığında hemen sevinirler.’ mealinde ki Rum Suresinin 48. ayetini hatırlatır. Ve yaratılış konusunda Kuran-ı Kerim’in ayetlerinin açık olduğunu belirtmektedir. (Antakya İmam Ali Kültür ve İnanç Derneği, erişim: 26 Nisan 2019,

<http://www.yaalider.com/?Syf=26&Syz=512393&/Allah%C4%B1n-S%C4%B1fatlar%C4%B1>)

¹³⁶ İlker Kiremit, *XIX. Yüzyılda Nusayriler (Arap Alevileri)* (Yüksek Lisans, Hacettepe Üniversitesi,2012), 56.

- Ebu Zerr-i Gıfârî: Duran ve yürüyen yıldızların devinimlerini düzenlemekle görevlidir.
- Abdullah b. Revaha el-Ensârî: Yel estirmekle ve kişilerin ruhlarını almakla görevlendirilmiştir.
- Kanber el-Devsî: Ruhları yeniden insan bedenine sokar
- Osman b. Maz'un el-Cumahî: Cisimlerin ısısına ve kişilerin hastalıklarına bakar.¹³⁷

2. Adalet

Nusayrılık/ Arap Aleviliği inancında Adalet Allah'ın Mutlak adil olduğuna ve asla kullarına zulüm etmediği inancına karşılık gelmektedir.¹³⁸ Allah zalim olmadığı gibi zalimleri de sevmemektedir. Allah'ın adaleti gereği kullarının amellerine göre ceza ve mükâfatı olacaktır.¹³⁹ Bu konuda Kuran-ı Kerim de birçok ayet zikredilmektedir. Şöyle ki:

- “Şüphesiz Allah zerre kadar zulüm etmez.” (en-Nisa 4/40).
- “Rabbin kimseye haksızlık etmez.” (el-Kehf 18/49).
- “Kim doğru ve yararlı bir iş yaparsa, kendi iyiliği için yapmış olur ve kim de kötülük yaparsa kendi aleyhine yapmış olur. Allah hiçbir zaman kullarına haksızlık etmez.” (el-Fussilet 41/46).¹⁴⁰

3. Nübüvvet

Nübüvvet, Allah'ın insanlara lütufta bulunarak; onlara yüksek bir ahlaka sahip peygamberler ve uyarıcı elçiler göndermesine denir. Peygamberlik vazifesi Hz. Âdem'de başlayıp Hz. Muhammed'de son bulmuştur.¹⁴¹ Peygamberler Allah'ın Risalet'ini tebliğ edip, onların dünya ve ahiretteki maslahatları için uyar-

¹³⁷ Çubukçu - Çağatay, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 69.

¹³⁸ Ender Dağ, *İslamiyet'in Özünü Gerçek Alevilik* (Ankara: Omay Ofset, 2009), 98.

¹³⁹ Ak, *Nurani Arap Alevi İnanç Kaideleri*, 15.

¹⁴⁰ Kanadlı, *Arap Alevi Akidesi*, 34.

¹⁴¹ Dağ, *İslamiyet'in Özünü Gerçek Alevilik*, 102.

makla görevlendirilmişlerdir. Ayrıca Allah resul ve nebileri yani peygamberleri İsmet(pak) kılmış, noksanlık, dalgınlık, unutkanlık, kasıtlı ve sehven her türlü günahattan korumuştur.¹⁴²

Nusayrilikte/Arap Aleviliğinde ‘Nübüvvet’ konusu yukarda zikredilen peygamber anlayışı ile zahirde aynı olmakla birlikte batında değişmektedir. Hz. Muhammet’in ilk yaratılan nur ve son peygamber olduğuna inanılır.¹⁴³ Bu inançlarını günlük hayatta sürekli “ya Allah/Hak, ya Muhammet, ya Ali” üçlemesiyle dile getirirler.

Nusayrılık'te/ Arap Aleviliği'nde Mana-İsim-Bab başlığında da zikredildiği üzere Peygamberler, Tanrı'nın kalıba girdiği bedenler yahut bu bedenleri haber veren ve örten(Hicap) kimselerdir. Bunlar esas itibariyle nurdan olup semadan cesetsiz olarak iner, daha sonra bir bedene bürünürler. Öz itibari ile yemez, içmez, eşle-riyle fiziki beraberlik kurmazlar.¹⁴⁴

Hz. Muhammed, Tanrının görünen yüzü, ilk suduru, örtüsü ve peygamberi olup bu yüzden ‘İsim’ ya da ‘Natik’ olarak bilinmektedir. Bu isimde Mana'nın yüceliği, Mana'nın gizli sırları saklıdır. “Hz. Muhammed, âlemde zahir olan nebilerin küllüdür.” düşüncesine sahiptirler.¹⁴⁵

Şeyh Mahmut Bayram, eleştirilerde Nusayri/Arap Alevi inancında Hz. Muhammed'e verilen öneminin az olduğu düşüncesi hatta İslamiyet'le ilişkilendirdiğimiz herkesi özellikle Ehlibeyti, Hz. Muhammed'in önüne koyuyormuşuz gibi bir izlenim olduğunu şu cümleleri belirtmiştir:

“Biz düşünme yeteneğimizin bütün sınırlarını zorlayarak insan halimizle kavrayabildiğimiz en yüksek rütbeyi, yalnızca Peygamberimiz Hz. Muhammed'e vermekteyiz. Hz. Muhammed'i yüce Allah'a o kadar çok yakın biliriz ki bu yakınlığı anlatmak için “çok yakın” tabirini kullanırız ve yüce Allah ile arasına bir mesa-

¹⁴² Kanadlı, *Arap Alevi Akidesi*, 35.

¹⁴³ Şehristani, *El-Milel ve'n-Nihal*, 252.

¹⁴⁴ Bu konuda ilgili inanış içinde Hz. Muhammed ve Hz. Ali ile ilgili birçok rivayet yer almaktadır. Örneğin; “Hz. Aişe bir gece vakti Hz. Muhammed'in yanında iken uyanır ve kolunu Hz. Muhammed'in bulunduğu yöne doğru uzatır. Ama Hz. Aişe'nin kolu Hz. Muhammed orada olmasına rağmen direk yastıkla temas eder.” (M.H, Hatay(Samandağ), 26.09.2018, Kişisel Görüşme)

¹⁴⁵ Sinanoğlu, *Nusayrilerin İnanç Dünyası ve Kutsal Kitabı*, 53.

fe koymak durumunda kaldığımızda bunu sadece kendimizi şirkten korumak için yaparız. Hz. Muhammed'in Allah'a olan yakınlığını kıt aklımızla anlayabilmek için Hz. Ali'nin bir hutbesinden alıntı yapmak istiyorum. “Ben ve Resul, yüce Allah'ın nurundan tek bir nurduk. Yüce Allah bu nura (ikiye) bölünmesini emretti. Bir yarısı Muhammed oldu, bir yarısı ben.”¹⁴⁶

4. İmamet

Nusayri/Arap Alevi inancında İmam; Allah tarafından hikmeti gereği insanların hayrı için gönderilen seçilmiş kişilerdir. İmamlık vasfı Kur'an-ı Kerim'de ki Kasas suresi 68.ayette geçen ‘Allah dilediğini yaratır ve dilediğini seçer. Bu konuda seçin hakkı onlara verilmemiştir.’ mealinde ki cümle ile delillendirilir.

İmamların, peygamberlerin tebliğinde onlara yardımcı olma, peygamberlerden sonra şeriate uyulması noktasında muhafız ve dinin tahrif olmamasına karşı koruyuculuk yapma gibi birçok vazifeleri vardır. Ayrıca peygamberler gibi hatasız ve masum olduklarına inanılır.¹⁴⁷

Nusayri/ Arap Alevi akidesinin şartlarından biri olan İmamet ise; peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed'in vefatından sonra insanlara irşad görevinin Allah'ın tayini ile peygamber soyundan gelen on iki pak ve masum imama verildiği inancı olarak algılanmaktadır. İlahî bir makam olarak algılanan imamette, temsilci kişinin geçmiş ve gelecek bütün ilimlere vakıf olduğu bilinmektedir.¹⁴⁸

Akideye göre Allah imameti ümmetin düzeni için ihdas etmiştir ve bu düzene uymak tüm İslam ümmetine farzdır. Zira Cafer es-Sadık'tan şu rivayet buna kanıt olarak gösterilmektedir:

¹⁴⁶ Mahmut Bayram, “Alevilerde Hz. Muhammed Sevgisi” *Akad* 2(2011): 12.

¹⁴⁷Ebu Hasan el- Eş'ârî, *Makalatü'l-İslâmîyyîn ve İhtilâfü'l-Musallîn*, trc. Mehmet Dalkılıç – Ömer Aydın, (İstanbul: Kabalcı Yayınevi,2005), 25. Kanadlı, *Arap Alevi Akidesi*,36

¹⁴⁸ Dağ, *İslamiyet'in Özü Gerçek Alevilik*, 103.

“ ‘Her insan topluluğunu imamları ile birlikte çağıracağımız o günde... (İsra,17/71) ayeti nazil olunca, Müslümanlar dediler ki: ‘Ya Resullullah sen bütün insanların imamı değil misin?’ Resullullah şöyle buyurdu: ‘Ben Allah tarafından bütün insanlara gönderilmiş bir elçiyim; ancak benden sonra Allah tarafından benim Ehl-i Beytimden insanlara imamlar gönderilecektir. Bunlar insanlar arasında ortaya çıkacaklar ve insanlar tarafından yalanlanacaklardır. Küfrün ve sapıklığın önderleri onlara haksızlık edeceklerdir. Kim Ehl-i Beyt imamlarını doğrularsa, tabi olurlarsa o bendendir, benimle beraberdir. Haberiniz olsun! Kim de onlara haksızlık ederse benden değildir, ben ondan beriyim.’”¹⁴⁹

Nusayriler /Arap Aleviler Hamdan el- Hasibî’den günümüze kadar ki karkarî süreçte imamsız bir ümmet olamayacağı noktasında hemfikirdirler.¹⁵⁰ Hamdan el- Hasibî de diğer Şiiler gibi İmâmetin nass ve tayinle olduğunu kabul etmiştir. Sahip olduğu bu inanış onun din anlayışına da yansımış ve kendisi tarafından kaleme alınan eserler olan Kitâbü’l- Mecmû‘ ve Hidâyetü’l-Kübrâ da iz bırakmıştır.¹⁵¹

5. Mehdi

Arapça bir kelime olan Mehdi, sözlükte ‘Hidayete erdiren’ anlamına gelmekle birlikte inanç içerisinde Mehdi, semavi dinlere göre Allah’ın kıyametten önce yeryüzünü adaletle dolduracak birini göndereceğine inanmaktır. Mehdi inancı, İslam dininde Şiilik ve birçok mezhepte yer edinmiştir.

¹⁴⁹ Muhammed b. Yakup b. İshak el-Küleyni, *Usul-ul Kafi*, (İstanbul: Darul Hikem Yayınları, 2002),300.

¹⁵⁰ Bu konuda yaptığımız kişisel görüşmelerde ve araştırmalarda bölgenin ileri gelen dini önderleri ve şeyhler ‘Tüm peygamberlerin tarihsel süreç içerisinde imamları ve yardımcıları olmuştur. Örneğin Hz. Nuh’un 12 yardımcısı, Hz.Musa ve İsa’nın 12 havarisi vs.. Bunlar kabul ediliyor da Hz. Muhammed’in 12 imamı ve yardımcısı neden kabul edilmiyor.’ diyerek İmamet anlayışlarını dile getirmişlerdir (M.P, Hatay(Samandağ),15.12.2018 Kişisel Görüşme; Timur Temam, Hatay(Samandağ), 26.10.2018, Kişisel Görüşme.)

¹⁵¹ Süleyman Efendi el-Ezenî, *Kitâbü’l-Bakûratü’s-Süleymaniye fi Keşfi Esrâri’d-Diyâneti’n-Nusayrîyye*, (Beyrut: 1863), 7-34.

Şiiliğe göre on iki imamların sonuncusu Muhammed el- Mehdi, kıyametten önce zuhur edecek ve kötülükleri durdurup Allah'ın kurallarını yayacağına inanılır.¹⁵² Bu konuda Nur suresinin 55. ayetinde geçen “Allah sizlerden iman edip salih ameller işleyenlere kendilerini yeryüzüne varis yapacağına dair söz verdi.” cümlesi delil olarak gösterilir. Bu ayetle de Mehdi'nin zuhur edeceği, yeryüzünü kâfirlerden temizleyip hak ve adaletle dolduracağı ve müminlerin yeryüzünün tek varisleri olacağı çıkarılmaktadır.

Ayrıca bu inancın insandaki fitri duygulardan da biri olduğun söyleyen şeyh Ali Hasan Zubaroglu mufessir Tabatabai'nin Tefsir-el Mizan'dan şu alıntıyı yapar: “İnsanoğlu yeryüzüne ayak bastığı andan itibaren mutluluk ve saadetle iç içe olan bir toplumsal hayatın ümidini hep kalbinde taşımıştır ve bu ümidine ulaşmak için çaba harcamıştır. Eğer böyle bir ümit gerçekleşmeyecek olsaydı, insanın böyle bir ümit taşıması mümkün olmazdı.”¹⁵³

Mehdi inancı Nusayrilikte/ Arap Aleviliğinde de Şiilikteki ile benzer özelliklere sahiptir. Ehl-i Beyt'in on ikinci İmamının kıyamet gününde önce mehdi olarak zuhur edeceğine inanılır. Mehdi, dünyayı bütün kötülüklerden temizleyeceği ve kötülüklerle dolu dünyanın yerine gerçek dini ve adaleti tesis edeceğini inancı halk arasında yaygın bir inançtır.

6.Ahret-Mead

Ahret inancı, öldükten sonra yeniden dirilip dünyada yapılan amellerin hepsinin karşılığının görüleceğine, kıyamet gününe, cennet ve cehenneme inanmaktır. İlgili bağlamda Nusayri/Arap Alevilerinin genel olarak İslam'ın kabul etmiş olduğu ahiret, kabir, ölümden sonra dirilme, sorgu-sual, cennet ve cehennem gibi kavramları benimsedikleri ve söz konusu unsurlara iman ettikleri bilinmektedir. Ahiret inancı bağlamında ise Nusayrilerin/Arap Alevilerin gerek diğer mezheplerle birlikte kendi içinde birtakım farklılıkların olduğu ve bu konuda tam bir bütünlük bulunmadığı görülmektedir.

¹⁵² Dağ, *İslamiyet'in Özü Gerçek Alevilik*, 105.

¹⁵³ Ali Hasan Zubaroglu, “Kıyamet Saati”, *Akad 5* (2012), 53.

Nusayri/Arap Alevi akidesinin ahiret inancı İslamiyet'te ki genel ahiret anlayışı ile yani kıyametten sonraki yaşama olan inançları ile aynı olmakla birlikte asıl farklılık ödül ve cezaların cennet ve cehennemde değil, bizzat tenasühe uğrayan ruhun dünyaya gelme şekline göre –insan veya hayvan olarak gerçekleştirilmiş olacağı anlayışı hâkimdir. Her ne kadar tenasüh inancı varsa da, bir ölçüde kıyamet sonrası iman konularına önem verdikleri görülür.

6.1 Tenasüh- Reenkarnasyon

Tenasüh Arapça “gidermek, bir şeyi silip yok etmek” anlamındaki ‘nesh’ kökünden gelip “insan şahsiyetinin bir bölümünü oluşturduğu kabul edilen ruh, can ve nefes, gibi gözle görülmeyen mânevî unsurların ölümden sonra bu âlemde başka bir bedene geçmesi” şeklinde tanımlanır. Türkçe 'de ruh göçü, yeniden doğuş ve Batı dillerinden geçen reenkarnasyon terimleriyle ifade edilir. Reenkarnasyon yeniden başka bir vücutta doğmaktır.¹⁵⁴ Reenkarnasyon inancında yeniden bedenleşme yalnız insan olarak gerçekleşebilirken; Tenasühte yeniden dünyaya gelişte bir hayvan olarak da bedenleşmenin mümkün olduğu inancı vardır. Ayrıca Tenasühte tekrar bedenleşen kesininin ceza ve mükâfat nedeni ile geri geldiği düşüncesi varken; reenkarnasyonda ruhun tekâmül edip olgunlaşması için geri geldiği düşüncesi vardır.¹⁵⁵

İnsan ruhunun ölümden sonra varlığını tekrar sürdüreceği inancına geçmişte ve günümüzde birçok kültürde rastlanmakla birlikte Nusayri /Arap Alevi akidesinde de yerini almıştır. Nusayriliğin/Arap Aleviliğinin, Ortodoks İslami gruplardan farklılaştığı en önemli noktalardan birisi bu yeniden doğuş inancıdır. Akide içerisinde bulunan ‘Hulul’ inancı yani tanrının belirli dönemlerde beden değiştirerek insanlara hulul etmesi inancı ‘Tenasüh’ inancına da kapı aralamış ve inanç sisteminin içine bir yapbozun parçası gibi yerleşmiştir. Bu yapbozun bir diğer parçası olarak ise inanç içerisinde ki ölümsüz olduğuna inanılan ve sürekli farklı bedenlerde

¹⁵⁴ Ali İhsan Yitik, “Tenasüh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2005), 441.

¹⁵⁵ Uluçay, *Nusayrilik(İnanç Esasları-Tenasüh)*, 280-287

görünen ‘Hızır Kültü’dür. Nusayri/Arap Alevi inancına göre hızır inancı da tenasühü desteklemektedir.¹⁵⁶

Buna göre, ruh ölümle birlikte bedenden ayrılır ve yeni bir elbiseye yani yeni bir bedene girer. Bu elbisenin değişmesi ise kişinin önceki yaşamında ki birikimleri ile doğrudan orantılıdır. Yani reenkarnasyon inancı ruhun günahlara ve sevaplara göre cezalandırılması veya ödüllendirilmesi şeklindedir. Günahkâr kimseler hayvan veya noksan olarak dünyaya gelmekle cezalandırılmaktadır. Sevap işlemek ise; kişinin insan olarak dünyaya gelmesi ile mükâfatlandırılmaktadır. Ceza ve mükâfatın bu âlemde verilmesi her ne kadar cennet- cehennem işlevini yok etse de Nusayri/Arap Alevi inancında ahiret, cennet, cehennem inancı baskın bir şekilde vardır. Buda bize bu konuda yorum farklılıkları olduğunu ve net bir ahiret inancı olmadığını göstermektedir.

Nusayrî/Arap Alevi bir kişi eğer mezhebin inançları doğrultusunda bir hayat yaşarsa ve mezhebin inançlarına sadık kalıp, sırları ifşa etmez ise ve Hz. Ali’yi bilip iman ederse o zaman onun ruhu yedi evreden geçtikten sonra yıldızların arasında ki yerine ulaşır ve ‘Nur’ olur. Mezhebin inançlarını inkâr eden veya bu inançlar doğrultusuna yaşamayan, kötü fiiller işleyen, insanlara zulmeden kişiler ise fitrat ve yaratılışlarına binaen köpek, katır, deve ve koyun, haşere gibi farklı türden hayvanların bedeninde tekrar dünyaya gelerek hayatlarını bu şekilde ikame etmeye devam etmektedirler.¹⁵⁷ Ancak insan hem kötülük hem de iyilik yapmış ise insan suretinde ancak Nusayri olmayan bir grupta yeniden dünyaya gelmektedir.¹⁵⁸

Nusayri/Arap Alevi inancına sahip kişiler, tenasüh inancına yaşanan olaylar ve etrafta bolca anlatılan rivayetlerden ötürü son derece önem vermektedirler. Zira yeni doğanların ya da bebeklerin konuşması, yine çocuk yaşta bilemeyeceği bilgiler vermesi, bebeğin yara ya da kurşun izi ile doğması geçmiş hayatta yaşadıklarının delili olarak görülmektedir.¹⁵⁹ Hatta bu sayede kişiler eski ailelerini bulup tanışmış ve akrabalıklarını sürdürmüşlerdir. Ve hatta araştırmamız sırasında eski

¹⁵⁶ Türk, *Nusayrilik İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri*, 258.

¹⁵⁷ Ezenî, *Kitâbü'l-Bakûratü's-Süleymaniye fî Keşfi Esrâri'd-Diyâneti'n-Nusayriyye*, 7-34.

¹⁵⁸ Özcan Güngör, “Üst Kavramsallaştırma Olarak Alevilik: Akide Ve İbadetler Açısından Alevilik Nusayrilik İlişkisi” *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1(2017): 54.

¹⁵⁹ Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler (Arap Alevileri)*, 103.

yaşamından olan oğluna miras veren bir kişi, askerde iken başından vurulduğu ve yeniden bedenlendiğinde bu izle doğan kişi ve eski yaşamındaki eşi ve oğlu ile aynı mahallede oturan tenasühe uğrayan ve bunu hatırlayan kişiler ile uzunca görüşmeler yapılmıştır.

Nusayri din önderleri bu konuyu evrendeki ‘Kötülük Meselesini’ ele alarak açıklamışlardır. Zira Allah adildir ve bu insanların kendi elleriyle sebep olmadıkları ölüm, hastalık, sakatlık gibi durumlarda; zenginlik, fakirlik, makam, mevki gibi farklı yaşantılara sahip veya daha hiçbir suç işlemeyen bebek iken ölen insanların tekrar bedenleşme ile Allah’ın adaleti sağladığı düşünülmektedir.¹⁶⁰

Şeyh Nasrettin Eskiocak bu konu ile bağlantılı olarak ilgili Kur’an ayetleri şu şekilde sıralamıştır:¹⁶¹

- “Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık. Sonra onu, aşağıların aşağısına indirdik. Ancak, iman edip salih ameller işleyenler başka. Onlar için devamlı bir mükâfat vardır.” (et- Tin 95/4-6)

- “Kendilerine hatırlatılanları önemsemeyip unuttunca, kötülüklerle mücadele edenleri kurtardık; haksızlık edenleri de yoldan çıkmalarına karşılık olarak feci bir azap ile yakaladık. Kendilerine yasaklananlara uymayınca da onlara, 'Aşağılık maymunlar olun!', dedik.”(el-Araf 7/165-166)

-“ Sizin yerinize benzerlerinizi getirmek ve sizi bilemeyeceğiniz bir şekilde yeniden yaratmak üzere aranızda ölümü biz takdir ettik. (Bu konuda) bizim önümüze geçilmez.” (el-Vakıa 56/ 60-61)

-“De: 'Allah katında bundan daha kötü bir durumu size bildireyim mi? Allah kime lanet ve gazap ederek maymunlar, domuzlar, putperestler haline sokmuşsa, işte o kimseler yer bakımından daha kötü ve doğru yoldan en çok sapmış olanlardır.’” (el-Maide 5/60)

¹⁶⁰ Nasrettin Eskiocak, *Yaratıcının Azameti ve Kuranda’ki Reenkarnasyon*, (İstanbul: Can Yayınları, 1998),44.

¹⁶¹ Eskiocak, *Yaratıcının Azameti ve Kuranda’ki Reenkarnasyon*, 44-48.

Bunlar gibi birçok ayeti delil olarak gösteren Eskiocak ‘Bu kâinatta hiçbir şeye ölüm yoktur. Bizim bildiğimiz ölüm şekil değiştirmekten ve bir yerden başka bir yere intikal etmekten başka bir şey değildir.’ diyerek ‘tenasüh’ inancının Nusayri/Arap Alevi akidesindeki yerini vurgulamıştır.¹⁶²

‘Tenasüh-Ahiret’ inanışları genel kanıya göre her ne kadar uzak ve zıt görülseler de Nusayri/Arap Alevi akidesinde bu inanış iç içe geçmiş ve bir birini yok etmemiştir. Tüm belirsizlik ve karmaşaya karşın, insanın sorumlu olması, ödüllendirilmesi veya cezalandırılması konusunda farklı bir yol izlenmiş gibi görünse de aslında aynı yere ulaşıldığı görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NUSAYRİLİKTE / ARAP ALEVİLİĞİNDE FÜRÜ-UD DİN

Fürü-ud Din, dinin inanç sistemi üzerine bina edilen ve uyulması, yapılması yahut sakınılması gereken davranışlardır. Nusayri/ Arap Alevi akidesinde Furu-ud Din’in sayısı oldukça fazladır; ancak en belirgin olanları şunlardır:

- Namaz

¹⁶² Eskiocak, *Yaratıcının Azameti ve Kuranda’ki Reenkarnasyon*, 50.

- Oruç
- Hac
- Zekât-Humus
- Cihat
- Tevella- Teberra
- Emr-i Bil Maruf- Nehy-i Anil Munker (İyiliği Emretmek- Kötülükten Sakındırmak)

Ancak şunu belirtmek gerekir ki Nusayri /Arap Alevi mezhebinde ibadetlerin içinde yer alabilmesi ve uygulayabilmesi için taşınması gereken özellikler ve yerine getirmesi gereken bazı şartlar vardır.

1. Mezhebe Giriş Merasimi

Dünya üzerinde birçok dinde veya inançta, o dini-inancı benimseyen üyelerin belli dönemlerde dinsel ritüeller ile dine bağlılıklarını göstermeleri bilinmektedir. Zira bir dine intisap eden kişilerin de çeşitli ritüeller eşliğinde dine kabul edilmeleri, belli sınavlara tabii tutularak belli aşamalardan geçmesi sıkça karşılaşılan bir durumdur.

Aynı şekilde de Nusayri/Arap Alevi Mezhebine girmek ve dini özel bilgileri alabilmek için belli başlı şartlar ve uyması gereken kurallar vardır.

Mezhebe giriş şartları diyebileceğimiz özellikler şunlardır

- Mezhebe kabul edilecek kişinin Nusayri /Arap Alevi kökenli olması gerekir. Nusayrilikte/Arap Aleviliğinde inancı yayma çabası mevcut değildir ve inanç sadece Nusayri soyundan olanlara aktarılır. Yahudilikte ki ‘Yahudi olunmaz, Yahudi doğulur.’ mantığına benzetilmektedir.¹⁶³
- Mezhebe kabul edilecek kişinin erkek olması gereklidir.
- Bu madde ile mezhep içerisinde Bâtını bilginin kadınlara verilmediğini anlaşılmaktadır. Günlük hayatta kadın - erkek eşitliği savunulmasına karşın dini ritüellerde kadın, erkeğin bir adım gerisinde yer almaktadır.¹⁶⁴ Kadınlara yalnızca za-

¹⁶³ Keser, *Nusayri Alevilik*, 66.

¹⁶⁴ Türk, “*Nusayrilik (Arap Aleviliği) ve Nusayrilerde Hızır İnancı*”,81

hiri bilgiler öğretilir ve kadınlar cemaat namazına alınmaz. Bayram hazırlığı, yemek yapımı ve türbe temizliği gibi işleri yerine getiren Nusayri kadını bunu bir ibadet saymaktadır. Ayrıca ‘ziyaret’ adı verilen türbe ziyareti de kadınlar tarafından çok önem verilen bir ibadet şeklidir.¹⁶⁵ Sertel, kadınlara sadece zahiri bilginin verilmesinin nedenini ‘inancın sır içerdiğinden ve kadınların baskıya ve zorluğa maruz kaldığında sırrı ifşa edebileceği iddiasıyla bu bilgi yani sır kadınlara verilmez’ şeklinde açıklamaktadır.¹⁶⁶

- Adayın akıl ve ruh sağlığının yerinde olması gerekir.
- Aday 8-10 yaşından büyük veya 16-18 yaşını doldurmuş olması gerekir.
- Aday ölümle tehdit edilse bile sır saklayabilecek derecede güvenilir olması gerekir.
- Akideyi öğrenecek kişinin ahlaklı olması gerekir.¹⁶⁷

Bütün bu özelliklere sahip olan adayın Nusayrilik/ Arap Aleviliği mezhebine girmesi üç aşamada gerçekleşir. Dine giriş merasiminde toplantılar düzenlenir ve bu toplantılar genelde üç aşamada da gerçekleşmekle birlikte mezhep içindeki kollara göre ya da son zamanlar da ki ekonomik ağırlığından dolayı tek seferde de yapıldığı görülmektedir.¹⁶⁸

Mezhebe giriş aşamaları şunlardır:

1.1. İlk Aşama / Meşveret Cemiyeti/ Girdi (Tadeyî)

Bu aşamada mezhebe girecek aday kendisine tüm bilgileri öğretecek olan “din amcasını” seçer. Din amcası belirlenen aday için bir şeyhin önderliğinde cemaat toplanır ve namaz kılınır. Bireyin iyi ahlaklı olması, din amcasına, onu mez-

¹⁶⁵ Gökben Över, *Nusayrilerde Kadın* (Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2011), 2.

¹⁶⁶ Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler*, 77.

¹⁶⁷ Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler*, 77.

¹⁶⁸ Türk, “*Nusayrilik (Arap Aleviliği) ve Nusayrilerde Hızır İnanç*”, 90.

hebe dâhil edecek kişi olduğu için daima saygı göstermesi gerektiği anlatılır.¹⁶⁹ Bu bağlamda din amcası için “res tecî” (başımın tacı) sözü öğretilir.¹⁷⁰

Din amcası seçildikten sonra ilk aşama olan ‘meşvere/danışma’ yapılır. Bunla çocuğun amca eğitimine uygun olup olmadığının kararı verilir. Bu aşamada ilk eğitim yüzeysel bilgiler halinde verilir ve bu toplantılar bir nevi sınav işlevi görürler.

Meşveret Cemiyeti adayın evinde ya da bölgedeki her hangi bir ziyarette yapılır. Namaz kılındıktan sonra aday içeri alınır ve din amcasının kim olduğunu söyleyerek, sırrı öğrenmeye geldiğini ve bu sırrı gereği gibi taşıyabileceğini belirtir. Bunun ardından adaya kısa genel bilgiler öğretilir. Aday tekrar sırra bağlı kalacağını belirttiikten sonra 40 defa yemin edip dışarı çıkar. Namazın ardından dini ritüellerin özel yemeği olan *hırisi* * ve etli pilav dağıtılır.¹⁷¹ (Resim 1-2)

1.2. İkinci Aşama/ Melik Cemiyeti / Orta (Tıdeynîs)

Adayın hareketleri ve güvenilirliği; yaklaşık kırk gün boyunca, başta din amcası olmak üzere tüm çevresi tarafından takip edilir. Meşveret cemiyetinden sonra geçen süre boyunca her hangi bir sıkıntı çıkmaz ise adayın evinde ikinci bir toplantı/namaz düzenlenir. Bu toplantıya da ‘Melik Cemiyeti’ denilmektedir.¹⁷² O gün yine diğer namazda olduğu gibi adaklar kesilip, namazlar kılınır ve namazdan sonra geleneksel yemekler yenir.

Aday bu defa namaza başından itibaren eşlik eder ve namazın sonunda şeyhin karşısında ‘kade’ pozisyonunda oturur ve aşamalı olarak verilen dini bilgilerden ‘Ayn-Mim-Sin’ formülünün sadece simgeleri öğrenir. Öğrendiği ‘AMS’ formülünü günde beş yüz defa zikretme sözü ile sırra sadık kalacağına dair yemin eder.¹⁷³

¹⁶⁹ Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler*, 78.

¹⁷⁰ Türkan, *Hatay Yöresi Arap Alevileri Folkloru*, 119.

¹⁷¹ Türk, “Nusayrîlik (*Arap Aleviliği*) ve Nusayrilerde Hızır İnanç”, 94.

¹⁷² Sinanoğlu, *Nusayrilerin İnanç Dünyası ve Kutsal kitabı*, 30.

*Hırisi: Et ve bulgur ile yapılan, keşkek türü bir yemek

¹⁷³ Sinanoğlu, *Nusayrilerin İnanç Dünyası ve Kutsal Kitabı*, 30.

1.3. Son Aşama/ Çıktı (Tıdligâ)

Son aşamadaki namaz ve dini ritüeller, melik cemiyetinden yaklaşık sekiz-dokuz ay sonra yapılır. Bireylerin dış dünyadan iç dünyaya geçişini simgeleyen ‘Tıtlığa’ kelimesi bu aşama için kullanılır. Şeyh bu aşamada ahlaki öğreti ve sırba bağlılığa dair şahitlik yapması için din amcasının yanında ‘vekil amca’ ve an az yedi kişiden oluşan kefil ister. Şeyh, kefillerle birlikte cemaatten de onay alınınca; adayı dini bilgileri öğretecek olan dini amcasına teslim eder.¹⁷⁴

Birinci ve ikinci aşama arasında geçen zaman boyunca yine adayın tüm hal ve hareketleri takip edilir. İkinci aşamada yapılan ayinler bu aşamada da yapılır ama bu defa kurban daha büyük olup; ziyafet daha abartılıdır. Zira çocuk artık yeni bir doğum ile doğmuş, yarımılıktan tamlığa geçmiş olarak kabul edilir.¹⁷⁵

Akidenin belli başlı öğretileri bu toplantılarda verilirken, tüm bilgiler asla aktarılmaz. Aday bu aşamalardan, sınav ve denemelerden sonra mezhebe girmiş sayılır. Artık tüm bilgileri ve sırları eksiksiz öğrenebilmesi için din amcasına gönderilir.

2. Din Amcalığı Geleneği

‘Din Amcası/ Emm-i Seyyid’, belli bir yaşa gelen erkek çocuğuna, inancı öğreten kişidir. Görevleri arasında inancın temel öğretilerinin sunulması, bânını bilginin peyderpey aktarılması, kutsal kişilerin isimleri, *Kitabu’l Mecmu*’daki dualar ve bunların anlamlarını ‘gizlilik esasına bağlı kalınarak’ sözlü aktarım yoluyla öğretilir. Din amcası, bu yola girmek isteyen tilmize/adaya yolun incelikleri, adap, erkânını öğretir.¹⁷⁶

Din amcası olacak kişi ya şeyh ya da toplum içinde sevilip sayılan ahlaklı kişilerden aday ve ailesi tarafından seçilir.

¹⁷⁴ Türk, “Nusayrılık (*Arap Aleviliği*) ve Nusayrilerde Hızır İnancı”, 98.

¹⁷⁵ Tarık Özbek, *Nusayri Etnik Kimliğinin Simgesel Oluşumu* (Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, 2011), 46.

¹⁷⁶ Uyar, “Nusayrılık”, 332.

Din amcasını seçen aday, dini öğretileri öğrenene kadar din amcasının yanında kalır. Genellikle kaldığı süre boyunca asıl ailesi ile görüşmez, bahçe dışına çıkmaz telefon gibi araçlarla çok uğraşmaz. Ama son dönemde bu kurallar çiğnenmeye başlanmıştır. Bu eğitimin süresi, adayın duaları ezberleme ve öğretiyi öğrenme kapasitesine göre değişebilmektedir.¹⁷⁷ Din amcası adayın artık kan bağı ile olmasa da dinden kardeşi yani amcası sayılır. Din amcasının çocukları kardeş kabul edilir ve evlilik yasaklanır. Bu akrabalık sistemi ile Nusayri/Arap Alevi halk birbirine kenetlenerek kaliteli bir sosyal ilişki kurarlar.¹⁷⁸ Aday, ömrü boyunca bayramlarda, cenazelerde, düğünlerde kısacası din amcasının hem sevincinde hem üzüntüsünde yanında yer alır.¹⁷⁹

Mezhebe giriş gerçekleştiğinde birey artık ailesi ve çevresi ile toplu ibadetlere katılabilir ve kendini geliştirmeye açık bir durumda olması beklenir.

3. Namaz

Arapça'da 'Salât' kelimesine tekabül eden 'Namaz', sözlükte, dua, tövbe etme ve övgü manalarına gelmekte olup dini bir kavram olarak günün belirli vakitlerinde belli eylemleri ve rükünleri barındıran İslâm'ın temel ibadetlerinden, farz olan en mühim ve en hayırlı ibadetlerden birisidir.¹⁸⁰

Nusayri/Arap Aleviliği inancında da namaz önemli ibadetlerin başında gelmektedir. Akide de bulunana zahir- batın ayrımı aynı şekilde ibadetlerde de yer almaktadır. Bu duruma göre namaz ibadeti uygulamaya geçerken 'Zahir Namaz' ve 'Batın Namaz' olarak iki şekilde eda edilmektedir. Ayrıca 'Namaz' ibadetinde bir ayrım da kişi sayısı ile ilgili olan ayrımdır. Yani 'Bireysel/Ferdi Namaz' ve 'Toplu Namaz' olarak iki türlü eda edilir.

Nusayri /Arap Alevi akidesinde 'zahir- bireysel namaz' genellikle Caferi fikhına göre yerine getirilir.¹⁸¹ Günlük farz namazlar sabah, öğle, ikindi, akşam ve

¹⁷⁷ Yusuf. D., Hatay(Samandağ), 04.04.2019, Kişisel Görüşme.

¹⁷⁸ Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler*, 79.

¹⁷⁹ M.P., Hatay(Samandağ), 14.03.2019, Kişisel Görüşme.

¹⁸⁰ Yazar Yok, "Namaz", *Dini Kavramlar Sözlüğü*, nşr. Diyanet İşleri Başkanlığı, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010), 514.

¹⁸¹ Serin, *Aleviler Nusayriler ve Şiiler Kimlerdir?*, 94.

yatsı olmak üzere toplam 17 rekâttır. Zahir namaz hem kadın hem de erkeklere farzdır.¹⁸² Günümüzde zahir namazı kılan az sayıda Nusayri bulunmaktadır. Bu konuda Şeyh İbrahim Kanadlı ‘Zahir ile batının ayrılamaz olduğu ve asla zahirin terkedilemeyeceğini, halkın ana kaynaklardan çok örfe takılıp kaldığını üzülerik vurgulamış¹⁸³ ve kendi imkanları ile Caferi fikhına göre kıldıkları namazları eda edebilmek için Antakya’da ‘İmam Hüseyin Mescidi’ adını verdikleri bir mescid inşa etmişlerdir.¹⁸⁴

Nusayrîlere/Arap Alevilerine göre batın- ferdî namaz; sadece şekilden ibaret değildir ve herkes tarafından idrak edilemeyen bâtinî bir manası vardır.¹⁸⁵ Batın-Bireysel namaz zahiri namazdan çok farklı şekilde gerçekleşmektedir Bireysel ibadet belirlenmiş duaların ve Kitabı’l Mecmu’un okunması ile yerine getirilmiş olur. Yani kişinin hareket etme sınırlılığı yoktur.

Nusayrîler/Arap Aleviler temiz ve inanca uygun olması ve abdestli olunması koşuluyla her mekânda ve durumda namaz kılabilirler. Bu konuda Nasreddin Eskiocak, “*İbadet, temiz olan yerde her yapılır. Cenâb-ı Allah, yalnız camide münhasır değildir. Ben burada bahçede, çarşıda, evimde veya yürürken namaz kılabilirim. Biz, Nusayrîlere göre döndüğün her yön kible sayılmakla birlikte, kibleye dönerek ibadet ederiz. İnançlı olan bir kimse nerede namaz kılsa orası kutsaldır.*” diyerek namazın sadece camide kılınamayacağını vurgulamaktadır. Ayrıca tarihsel süreç içerisinde yapılan baskılar ile ve Hz. Ali’nin camide öldürüldüğü gibi nedenlerle camiden uzaklaşdığı düşünceleri de inanç içinde hâkimdir.¹⁸⁶

¹⁸² Türkan, *Hatay Yöresi Arap Alevileri Folkloru*, 128.

¹⁸³ İbrahim Kanadlı, Hatay(Samanadağ), 12.03.2019, Kişisel Görüşme.

¹⁸⁴ Çalışmamız esnasında bizzat bu mescid ziyaret edilerek, Cuma namazı hep birlikte eda edilmiştir. Ayrıca Hatay/Samanadağ’da yaptığımız görüşmelerde bazı Nusayri/Arap Alevi kimselerin bizzat camilere giderek ya da günlük hayatta beş vakit namazı Sünnî mezhebine göre namaz kıldığı ve batın namazı bıraktığını gözlemlemiş bulunmaktayız. Bu konuda Samandağ’ın Sutaşı köyünde ismini vermek istemeyen yaşlı bir amcamıza sebebini sorduğumuzda ise “Ben o namazı (Bâtini namaz) bıraktım yavrum. Elimden geldiğince sürekli camiye gelmeye çalışıyorum. Orada insana ibadet ediyorlar. Burada Allah’a. Bende bir Aleviyim ama Alevi demek Ali’yi sevmektir. Ona ibadet etmek demek değildir.” cevabını alıyoruz. ¹⁸⁴ (M.H., Hatay(Samanadağ), 13.04.2019, Kişisel Görüşme) Nusayri/Arap Alevi toplum içerisinde bu durumu sorduğumuzda; bu köylere ya da batın namazı terk edenlere ‘Düşmüş’ ya da ‘Dönmüş’ diyorlar ve bu duruma hoş bakmıyorlar.

¹⁸⁵ Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayrîler*, 79-80.

¹⁸⁶ Türkan, *Hatay Yöresi Arap Alevileri Folkloru*, 128.

İbadet eda edilirken gizli batını inanç esaslarına göre bir yaklaşım sergilenir. İnançta olduğu gibi ibadette de gizlilik esastır. Zira Hz. İbrahim Nemrut'un, Hz. Musa Firavun'un zulmünden sakınırken, Ashab-ı Kehf halktan uzakta ve Hz. Muhammed'de Hira mağrasında gizli bir şekilde ibadet etmişlerdir.¹⁸⁷

Batın - bireysel namaz yine beş vakittir ve bu namazların, “*beş masum*” olarak kabul edilen Muhammed, Fatır (Fatima), Hasan, Hüseyin ve Fatima'nın doğmadan ya da küçük yaşta vefat etmiş olan çocuğu Muhsin'i temsil ettiği düşünülmektedir.¹⁸⁸ Batını namazları, içindeki sır nedeni ile sadece erkekler eda ederler.

¹⁸⁹Bâtını- Toplu namazlar ise Nusayri/Arap Alevi ibadetlerinin başında gelmektedir. Zira bu namazların toplum içinde hem manevi bir doyum hem de sosyal birlikteliği sürekli besleme gibi önemli bir yeri vardır. Bâtını- Toplu namazlar, bayramlarda, inanç için önemli sayılan günlerde ya da mezhebe girecek erkek çocuğu için toplu hâlde günün belirli saatlerinde bayram sahibinin *, bir şeyhin evinde ya da son zamanlarda ziyaretlerin yanına yapılan namaz odalarında kılınmaktadır. Toplu kılınan bâtını namazlarda ferdi kılınan namazların aksine yapılması gereken bazı beden hareketleri ve belli başlı ritüeller vardır. Şöyle ki;

- Toplu namazları Nusayri şeyhi yönetir ve şeyhe bu esnada ‘Nakib’ ve ‘Necib’ olarak bilinen, geleceğin şeyhi olarak yetiştirilen yardımcı iki şahıs eşlik eder. Ortada şeyh, sağında nakip ve solunda necip yer alır.¹⁹⁰
- Cemaat, şeyhin ve yardımcıların karşısına ‘kade pozisyonunda yani yarım ay seklinde” dizlerini bükerek otururlar.

¹⁸⁷ Mullaoğlu, *Aleviler Sünni Sünnilerde Alevidir*, 96.

¹⁸⁸ Keser, “*Kentsel Dinamikler Ve Kamusal Alan Farklılaşması: Adana Nusayrileri*”, 80.

¹⁸⁹ Yaptığımız saha araştırmalarımızda ve ziyaretlerimizde Nusayri/Arap Alevi mezhebine mensup olan kimselerin evlerinin salonlarının normal boyutların çok daha ötesinde olduğu dikkat çekmektedir. Buda bize toplu namazların ya da ibadetlerin sosyal hayata etkisinin ne kadar büyük olduğunu göstermektedir.

*Nusayri/Arap Alevi akidesinde yıl içerisinde kutlanan bayram ve leyl adı verilen yaklaşık 140 kutsal gün vardır. Nusayrilikte her bir bayramın, masraflarını üstlenen ve bayrama ev sahipliği yapan aileler vardır. Bu ailelere bayram sahibi denir. Bayram kutlamalarında, dinî törenin düzenlenmesi, töreni yöneten şeyh ve nakiblerin zekâtlarının verilmesi, tören esnasında kullanılacak buhur ve reyhan gibi maddelerin alınması; bir tören yemeği olan ‘hırısı’nın yapılıp dağıtılması bayram sahipliği yapan bu ailelere ait sorumluluklardır.

¹⁹⁰ Türk, *Nusayrilik İnanç sistemleri ve Kültürel özellikleri*, 116-120

- Namaz odasında bir tepsi içinde üzüm suyundan elde edilen ‘nakfi’ adında ki içecek ve reyhan getirilir.
- Fatiha suresi okunduktan sonra nakip, cemaate reyhan bitkisini dağıtır. Reyhan bitkisinin ele sürülmesi ve topluca ‘Reyhan Duası’ okunur. Ardından sırası ile Fatiha Suresi, Tib Duası ve yine Fatiha Suresi okunur.
- Bu duaların ardından çam ağaçlarından elde edilen bir tütsü çeşidi olan buhur yakılıp cemaat arasında gezdirilir ve Buhur Duası okunur.¹⁹¹(Resim- 3) Bu duanın sonunda şeyh, namazın başladığını ve gülüp konuşmamanın gerektiğini hatırlatıp tekrar Fatiha Suresini okur.
- Namazın ikinci aşamasında ‘Arınma Duası’ okunur ve cemaat birbirleriyle selamlaşır, Fatiha Suresini okurlar.
- Selamlaşma sonrasında şeyh Fatiha, kevser gibi kısa sureleri sesli bir şekilde okur. Sonrasında cemaat topluca ‘İşare Suresi’ni okur.¹⁹² Bu sure okunurken ellerinin başparmağını orta parmağa gelecek şekile getirirler.

¹⁹¹ **Sıtır el-Bahur** adlı dua şu şekildedir;

“Bismillahirrahmanirrahim. Allahumme salli ve sellim alâ seyyidinâ Muhammedi’l-Mustafa ve’l envâr. Seyyidina Muhammedi’l-Mustafa ve’l-Hasan el-Mücteba ve’l-Hüseyn eş-Şehid fi Kerbela ve Ali Zeynel Abidin ve Muhammed el -Bakır ve Cafer es- Sadık ve Musa el -Kazım ve Ali Er-Rıza ve Muhammed el-Cevvad ve Ali el-Hadi ve Hasan el- Ahiri’l Askeri vel-imam Muhammed ibn Hasan el-hucet, hucet Allah ,el-Hadi, el- Mehdi el-beşir, en Nezir, el-mecazi kül nefsen bi ma kesebit. Sirreham salavat Allah aleyhim cemain. Amin.” (Timur Temam, Hatay(Samandağ) , 16.04.2018, Kişisel Görüşme)

¹⁹² **İşaret Suresi**’.

Bütün boyunların kendisi için eğildiği, en zor ve güç işlerin ona kolay geldiği ilah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Kendisini Allah katında büyük bir makamın faziletli ve şerefli kıldığı “Gadîrhum” bayramı gününde Hz. Muhammet Mustafa’dan niyet ve işaret belirmiştir. Ben sana işaret edenlerden bir kulum ey dinler emîri! Ey Ali! Tevhîd, takrîd, tenzîh ve tecrîd ile büyüklük senin içindir. Ey yüce olan, ey ezeli, ey ebedî, ey yaratıcı, ey hakîm! Hz. Muhammet’in haydin Allah yolunda harbe, haydin Allah yolunda cihâda diye söyleyerek beyaz bineğine binmiş ve Mekk’nin kapısından çıkmış olduğu halde sana işaret için senden isterim. Ey nurun nuru, ey büyük kayaları yarıp çatlatan! Ey büyük okyanusları sevk ve idare eden, ey işleri evirip çeviren! Müminleri, bekçisi ridvân olan yüksek cennetlerinde yerleştirmen için bu benim sana işaretimdir. Bu cennetleri isteyen ey başarılı kul! Çok yüceden, turu’l- eyemen yönünden mübarek ağaçtan bir nidâ şöyle der: Ey habibim, ey Muhammet! Her kim bana nisanın ortasındaki Perşembe günü öğleyin veya şabanın yarısının gecesi veya cumasının gecesi veya ramazan ayının son beş gecesi veya kuddas günü veya milad gecesi veya Gadîrhum bayramı günü samimi kalp ve halis niyetle bu dua ile dua ederse onu ümmetim yapar, cennetime sokar. Ona rahmetimin kadehinden içirir ve onu üzülmecek ve kendileri için korku olmayacak olan müminlerle beraber kılarım. Aleviyye’nin “ayın”ının, Muhammediyye’nin “mim”inin, Silsiliyye’nin “sin”inin sırrı “A M S” sırrı ile bu işaretimi verdim. Duamızın başlangıcı ile manamıza işaret ederiz ve rahman ve rahîm olan Allah’ın adıyla söyleriz. Duamızın sonunda bizi hidayete ulaştırana şükrederiz ve hakkı söyleriz. Hamd Alemlerin Rabbı olan Allah’adır.

- Sonrasında ellerini öpüp alınlarına değdiren cemaat ‘Suced Suresi’¹⁹³’nin okunması ile secdeye varırlar ve ‘Ayn el-Aleviyye Suresi’ni¹⁹⁴ okumaya başlarlar.
- Daha sonra bir sürahi nakfi, üç bardağa bölünür. Şeyh içi nakfi dolu bardakları buhurun üzerinde gezdirdikten sonra bir yudum alır ve bardağın birini nakibe, diğerini de necibe uzatır. Nakfi dolu bardaktan birer yudum alan nakib ve necib, bardaklarını cemaate verirler. Bardak, cemaat üyeleri arasında dolaştırılır ve herkesin birer yudum alması sağlanır. Cemaat arsında bardaklar dolaşırken bardağı alan kişi sessizce ‘Sırr-ı Ayn- Mim-Sin’der. Bardağı veren kişi ise ‘Afiyet olsun’ cevabını verir.
- Sırasıyla Suced Suresi, Kuran-ı Kerim’den çeşitli sureler ve vaazlardan sonra ‘Selam Suresi’ okunup sağa ve sola selam verilir.
- Son olarak ise ‘Sonlama’ adı verilen dular okunur ve namaz biter.

Nusayriler/Arap Aleviler tarafından namaz esnasında içildiği söylenen şarap aslında ‘nakfe’ denilen sıkılmış üzüm suyundan elde edilmektedir. Bu üzüm suyu toplu namazlarda hazır bulundurulur ve yeri geldiğinde cemaat tarafından yudumlanır. Bu konuda birçok oryanalist kaynakta Hristiyanlık inancından geçtiği hakkında bilgi verilirken Nusayrilik/Arap Aleviliğinde bu davranışın kırklar meclisi-

¹⁹³ **Süçûd Suresi”.**

Allah’u Ekber, Allah’u Ekber, Allah’u Ekber. Secde; ibadet olunan, alınının iki yanı dazlak yüce rab içindir. Ey efendim, ey Muhammet, ey Fâtır, ey kâhır, ey büyük mananın nuru ve yüce “hicâp”, seninle yardım istiyorum. Bu dünya yurdunda beni koru, seni vekil tutuyorum. Beni ateşin azabından koru. Allah yerin ve göklerin nurudur. O, yücedir, büyüktür. O’na yöneliyor ve işaret ediyoruz. Üstün ve yüce “bâb” için O’na yöneldim. İsmi için secde ettim. “Mana” için ibadet ve secde ettim. Fâni yüzüm; diri, daim ve ebedî olan Ali’nin yüzü için ibadet ve secde ettim. Fâni yüzüm; diri, daim ve ebedî olan Ali’nin yüzü için secde ettim. Ey Ali, ey büyük! Ey Ali, ey büyük! Ey Ali, ey büyük! Ey Ali, ey en büyük! Ey bütün büyüklerden daha büyük! Ey kuşluk vaktinin güneşini yaratan! Işık saçan, ayı yaratan! Ey Ali, üstünlük sana aittir. Ey Ali, birlik sana aittir. Ey Ali, mülk senindir. Ey Ali, büyüklük sana aittir. Ey Ali, işaret sana aittir. Ey Ali, iteat sana aittir. Ey Ali, sen şefeate edensin. Ey Ali, yaratma gücü sana aittir. Ey Ali, sen her şeye kâdîrsin. Ey Ali, sen “Bakara Suresi” ‘sin. Eman senden ya Ali! Razi olduktan sonra azabından ve gazabından sana sığınırım. Mucize gösteren ve aciz bırakanla sana iman ettim. Ey Emirûn Nahl, acizlikten sen yücesin. Kalpten inanıyorum ki sen gizli ve görünensin. Dış görünüş bakımından sen imâm, bâfni olarak tanısın.

Ey O, ey O! Ey seni üstün kılma, anma ve bir olarak kabul etme husularında dilediğini üstün kılan! Ey O, ey O! Ey senin büyüklüğünü itiraf etmeyen, inkâr eden, aşağılayan kimseleri zelil kılan! Ey hâzır, ey varolan! Ey ulaşılamayan gâib! Ey Emirû’n, Nahl, ey Ali, ey büyük!

¹⁹⁴ **Aynu’l – Aleviyye Suresi .**

Apaçık, zâhirî, zâtî Aleviyye’nin “ayın” mın, Hâşimî, melekûtî, nurânî, kurâsı, Muhammediyye’nin “mim” inin, Nusayrî, Nemîrî, Bekrî, bâbî, Selmânî, Cebrâilî, silsilenin “sin” inin sırrı “A M S” sırrı ile başlarım

sinden beri süregeldiği düşüncesi hâkimdir.¹⁹⁵ Nakfe, alkollü olmayıp sadece üzüm suyunun su ile karıştırılmasıyla hazırlanan bir içecektir.¹⁹⁶

Akidede ki genel duruma göre namaz devam ederken namaz kılınan mekâna yakın yerlerde sigara ve içki içmek yasaktır. Ancak namaz bitiminde hazırlanan sofralarda isteyenler içki içebilmektedir.¹⁹⁷ Hatta son dönemlerde bu sofralar büyük bir ziyafete dönüşmekte hırisi, etli pilav gibi bayram yemeklerin yanında mangal yakılıp içki tüketildiği görülmektedir.

Toplu namazlarda aynı zamanda kurban kesimi gerçekleşmektedir. Gerek bayramlarda bayram sahipleri gerekte dine giriş merasimlerinde ev sahipleri muhakkak kurban kesmeye çalışırlar. Kesilen kurbanlardan diğer mezheplerde ki gibi kurban eti dağıtmaktan ziyade “Hırisi” adındaki kutsal bayram yemeği yapılır ve bayrama katılanlar başta olmak üzere tüm mahalleliye ve yoldan geçen herkese dağıtılır. Bu yemek, etin kemikten kendiliğinden ayrılincaya kadar kaynamasından sonra, dövmeyle beraber kaynatılmasından yapılır. (Resim-32,33) Böylelikle kesilen kurban etinin her eve girmesi ümit edilir. Dolayısıyla namaz ve çok sayıda kutlanılan bayramlar ile Nusayri/Arap Alevi halk büyük bir sosyal dayanışmaya girer.

3. Oruç

İslâm dininin temel ibadetlerinden olan oruç; Nusayri/Arap Alevi mezhebinde zahir- batın ekseninde iki şekilde eda edilmektedir. Birincisi tan yerinin ağarmaya başladığı andan itibaren güneş batıncaya kadar geçen sürede herhangi bir şeyi yiyip içmekten ve cinsî münasebetten sakınmak anlamına gelmektedir.

Akideye göre oruç ramazan ayının başlangıcı olarak bilinen tarihten bir veya iki gün önce başlamaktadır. Aradaki fark hilalin ilk oluştuğu gün ile hilalin görün-

¹⁹⁵ Şeyh Timur Temam, Hatay(Samandağ), 14.06.2019, Kişisel Görüşme.

¹⁹⁶ Yaptığımız görüşmelerde Nakfe edimdeki bu içeceğin alkollü olduğunu savunan bir kesim de bulunmaktadır.

¹⁹⁷ Türk, *Nusayrilik İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri*, 91.

düğü gün arasındaki farktan kaynaklanmaktadır. Nusayriler/Arap Alevileri de hilal görünmese bile oluşmuştur diyerek Sunni camiadan önce oruca başlanılır.¹⁹⁸

Oruç, Ramazan ve Fatır Bayramı ile son bulmaktadır. Ayrıca Ramazan ayı içerisinde 1., 13., 17., 19., 21., 23., ve 27. günler, Kur'an-ı Kerim ayetlerinin indiği günler olduğu için bayram olarak kutlanmaktadır.¹⁹⁹

Nusayrilikte/Arap Aleviliğinde orucun diğer çeşidi ise 'Bütün günahlardan uzak durup, susmak, Mehdi'nin zuhuruna kadar konuşmamaktır.'²⁰⁰ Bu konuda Hz. Ali "Bedenin orucu, irade ve ihtiyarla azaptan korkupsevaba girmeyi, ecre nail olmayı dileyerek yemekten kesilmektir. Nefsin orucu, beş duyuyu diğer suçlardan çkmek, kalbi de bütün şer sebeplerinden ayırmaktır. Kalbin orucu dil orucundan, dilin orucu karnın orucundan hayırlıdır." buyurmuştur.²⁰¹

Akideye göre "sırları başkalarından gizlemek" anlamına gelen oruç, Peygamber'in babası Abdullah'ın sessizliğini temsil etmektedir.²⁰²

4. Hac

Hac ibadeti Mekke'de bulunan Kâbe'yi ve etrafındaki mukaddes olan hususi yerleri belli bir zaman içinde ve belli şartları yerine getirerek ziyaret etmek anlamına gelmektedir.²⁰³

Nusayrilikte Hac ibadeti diğer İslâm mezheplerinde olduğu gibi farz olarak kabul edilmektedir. Batını anlamda, Kâbe ve etrafında bulunan mukaddes yerlerin önemli kişiler olduğunu bilmek ve bu isimleri zikretmekle haccın yerine getirileceğine inanılmaktadır. Şöyle ki Kâbe, İsim olan Muhammed'i, Sefa ve Merve tepele-ri Beş Yetim'den Mikdat ve Ebu Zerr'i, Kâbe'nin iki eşiği Hasan ve Hüseyin'i,

¹⁹⁸ Saha araştırmamızın bu kısmını bizzat Ramazan ayı içerisinde gerçekleştirilmiş olup, yaptığımız kişisel görüşmelerde halkın bir kısmının Ramazan ayı boyunca oruç tuttuğu, bir kısmının üç aylarda oruç tuttuğu bir kısmının ise tutmasa dahi oruçun farzietini kabul ettiği gözlemlenmiştir.

¹⁹⁹ A.T, Hatay(Harbiye), 12.11.2018, Kişisel Görüşme.

²⁰⁰ Ak, *Nurani Arap Alevi İnanç Kaideleri*,18

²⁰¹ Hz.Ali, *Nechü'l Belağa*, 302.

²⁰² Uyar, "*Nusayrilik*", 327.

²⁰³Diyanet İşleri Başkanlığı , "Hac" , *Dini Kavramlar Sözlüğü*, (Ankara: DİB Yayınları, 2010), 210.

kapının halkası Cafer es-Sadık'ı, Kâbe'nin yerini ise Fatıma'yı simgelediğini bilmek Hac görevini yerine getirmektir.²⁰⁴

Hac konusunda Nusayrilerin bilgisiz olduğu ve diğer ibadetlere göre Hac ibadetini yerine getirenlerin sayısının az olduğu bilinmektedir. Arap Alevilerinin tarihsel süreçte maddi durumlarının olmayışı, hacca gitseler bile Alevi kimliklerinin belli olması korkusu ve Kâbe'nin putlaştırılması konusu ile zamanla hacca gitmeye başlamışlardır.²⁰⁵

Bununla birlikte kendilerine has olarak gerçekleştirdikleri ve hac ile eş değer olarak gördükleri kutsal kabul edilen ziyaret mekânlarının bulunduğu görülmektedir. Mezhep mensupları için Ziyaret'lerin ayrı bir önemi olup; bu mekânları ibâdet mekânları olarak kabul ettikleri görülmektedir.

5. Zekât - Humus

Zekât, dinin zengin kabul ettiği kimselerin, sahip oldukları mallarının kırkta birini Kur'an-ı Kerim'de verilmesi emredilen(Fakirler, miskinler, âmiller, müellefe-i kulûb, mükâtep köleler, borçlular, mücahitler ve yolda kalmışlar) kişilere sırf Allah rızası gözeterek verilmesi anlamına gelmektedir.²⁰⁶

Nusayrîlikte zakât'ın da diğer akide ve ibadetlerde olduğu gibi yine iki boyutu vardır. Zekât çeşitli vesilelerle icra edilen tolu namazlardan sonra şeyhe verilen paradır. Sünni inançta zekâtın oranı 1/40 iken Nusayrîlikte bu oran sabit değildir. Özellikle mezhebin şeyhlerine "Humus" olarak adlandırılan bir zekât verilmektedir. Humus, yılda bir defaya mahsus olarak her kişi malının 1/5'ini Allah'ın hakkı olarak şeyhlere ödemesi gereken bedel olarak kabul edilmektedir.²⁰⁷ Bunun dayanağı ise "Bilin ki, ganimet olarak aldığımız herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allah'a, Peygamber'e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir. Eğer Allah'a; hak ile batılın birbirinden ayrıldığı gün, (yani) iki ordunun (Bedir'de)

²⁰⁴ Uyar, "Nusayrîlik", 327. Sinanoğlu, *Nusayrilerin İnanç Dünyası Ve Kutsal Kitabı*, 77.

²⁰⁵ Tavit, *Arap Alevileri Tarihi*, 312.

²⁰⁶ Yazar Yok, "Zekât", *Dini Kavramlar Sözlüğü*, nşr. Diyanet İşleri Başkanlığı, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010), 711.

²⁰⁷ Ömer Uluçay, *Nusayrîlik(İnanç Esasları-Tenasüh)*, 53-123.

karşılaştığı gün kulumuza indirdiklerimize inandıysanız (bunu böyle bilin). Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.”(el-Enfal 8/41) ayeti olarak görülmektedir.²⁰⁸

Zekâtın diğer anlamı ise Selman-ı Farisî’yi temsil eden “dini öğrenip başkalarına nakletme” manasıdır. Nusayrîlikte zekât dine bağlanmayı, Hz. Peygamber’i ve Ehl-i beyti kıyamete kadar sevmeyi ifade etmektedir.²⁰⁹

6. Cihat

Nusayrîlikte/ Arap Aleviliğinde cihat; Allah’ın ve Ehli-i Beytin düşmanlarıyla yapılan savaştır.²¹⁰ Ancak cihatın farz olabilmesi için peygamber ya da masum imamların emri gerekmektedir. Savunma maksatlı cihatta ise Müslümanların vatanlarını, canlarını, namuslarını korumak farzdır.²¹¹

7. Tevella – Teberra

Tevella sözlükte dost olmak, veli edinmek, sevgiyi izhar etmek v.b anlamlara gelmektedir. Teberra ise uzak durmak, reddetmek, beri olmak, kabullenmemek gibi anlamlara gelmektedir.²¹² Nusayri /Arap Alevi fikhında ise tevella ve teberra Allah’a, peygamberlere ve Ehl-i Beyt’e itaat edip sevgi beslemek; düşmanlarda teberri etmektir.²¹³

3.8. Emr-i Bil Maruf- Nehy-i Anil Münker

Nusayri/Arap Alevi fikhında ‘Emr-i Bil Maruf- Nehy-i Anil Münker’ kalıbı ile ‘İyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak’ anlaşılmaktadır. Bu inanç, Al-i İmran Süresinin 104. Ayetinde geçen ‘Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erebiler onlardır.’ cümlesi delil gösterilmektedir.²¹⁴

Akideye göre edep ve ahlak sadece kendi çocuklarına değil; çevrede görülen herkese verilmelidir. Bu görevin günümüzde düzenli olarak din amcalığı vazifesi ile gerçekleştirildiği gözlenmiştir.

²⁰⁸ Dağ, *İslamiyet’in Özü Gerçek Alevilik*, 113.

²⁰⁹ Üzüm, “*Nusayrîlik*”, 270–274.

²¹⁰ Ahmet Ak, *Nurani Arap Alevi İnanç Kaideleri*, 20.

²¹¹ Kanadlı, *Arap Alevi Akidesi*, 43.

²¹² Dağ, *İslamiyet’in Özü Gerçek Alevilik*, 115

²¹³ Kanadlı, *Arap Alevi Akidesi*, 43

²¹⁴ Ahmet Ak, *Nurani Arap Alevi İnanç Kaideleri*, 21

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NUSAYRİLİKTE / ARAP ALEVİLİĞİNDE ZİYARETLER

Tarihte pek çok kez rastlanıldığı gibi, bir din ya da inanç ne zaman gizli bir hüviyete bürünse, hakkında çeşitli görüşlere yer verilmiş ve farklı çıkarımlarda bulunulmuştur. İşte Arap Alevilerinde de bu durum geçerli olmuş, hakkında sağlıklı veriler elde edinilememiştir. Bu nedenle de özellikle bazı konularda araştırmacılar kesin sonuçlara ulaşamamıştır.²¹⁵

Bu konulardan bir tanesi de Arap Aleviliğinde kutsal mekan anlayışı olmuştur. Kutsal mekân deyince akla ilk olarak Hac ibadeti gelmektedir. Daha sonra ise içinde yetiştiğimiz gelenek itibari ile de camiler ve türbeler gelmektedir.

Nusayrilikte/Arap Aleviliğinde hac ibadetinin diğer akide ve fihki yorumlar da olduğu gibi batını ve zahiri olmak üzere iki boyutu vardır. Kuran-ı Kerim’de geçen hac konusu hakkında diğer mezheplerde olduğu gibi Nusayri akidesinde de Hac ibadeti farz ibadet olarak görülmektedir.²¹⁶ Bununla birlikte Kâbe’nin putlaştırılması konusu, Arap Alevilerinin tarihsel süreçte maddi durumlarının olmayışı ve hacca gitseler bile Alevi kimliklerinin belli olması korkusu ile zamanla hacca gitmemeye başlamışlardır.²¹⁷ Bâtını olarak hac ibadeti ise belli başlı isimleri zikretmek ve bilmek ile gerçekleşmektedir.²¹⁸

Nusayrilikte/Arap Aleviliğinde Hac ile eş değer olarak gördükleri kutsal kabul edilen ziyaret mekânlarının bulunduğu görülmektedir. Mezhep mensupları için Ziyaret’lerin ayrı bir önemi olup; bu mekânları ibâdet mekânları olarak kabul ettikleri görülmektedir.

²¹⁵ Palabıyık, “*Dinî İnançları ve Özellikleri Bakımından Nusayrilik*”, 35.

²¹⁶ Şerafettin Serin, *Aleviler Nusayrilik ve Şiiler Kimlerdir?* (Adana: Koza Ofset,1995), 48.

²¹⁷ Tavail, *Arap Alevileri Tarihi*, 312.

²¹⁸ Uyar, “Nusayrilik”, 327.

1. Ziyaret Nedir?

Ziyaret kelimesinin sözlükte ki ilk anlamı, birini görmeye, biriyle görüşmeye gitme, görüşme olarak, ikinci anlamı olarak ise yatır ve türbe olarak geçmektedir.²¹⁹ Bizim bu çalışmada kullanacağımız ziyaret kelimesi; şüphesiz ikinci anlamını kapsayacaktır.

İnsanlık tarihine baktığımızda; her dinin ya da her inancın bir toplanma ya da ibadet yerleri olmuştur. Aynı inanca sahip insanlar belirli yerlerde bir araya gelerek; inançlarının ya da dinlerinin gerekli kıldığı ritüelleri gerçekleştirmişlerdir. Nusayrilikte /Arap Aleviliğinde ise bu mekânlara "Ziyaret" adı verilmiştir. Nusayri/Arap Alevi inancına göre Ziyaretler; içinde evliya ya da büyük pirlerin yattığı ve yahut ziyaret ettiğine inanılan, insan ziyarete açık olan kutsal mekânlardır.²²⁰ Bu inancın gereği olarak Nusayriler /Arap Alevileri buldukları her bölgeye bazı alemler sonucu ziyaretler yapmışlardır. Uyar bu konuda Arap Alevilerinin yerleştiği tek bir türbesiz mahalle olmadığına dikkat çekmektedir.²²¹

Öncelikle ziyaretleri fiziki açıdan tanıtabilirsek; dış görünümü itibariyle, genellikle yeşil ve beyaz renklerin hâkim olduğu kare ve kubbeli bir mimari yapısı vardır. Yapı itibariyle camiden farkı minaresinin olmayışıdır.

Eski tarihlerde yapılan ziyaretler tamamen beyaz renge boyanıp²²²; kapı, pencere ve kubbe detayları türbe yeşiline boyanırken, son dönemde yapılan ziyaretler genellikle beyaz ve yeşil renkli küçük fayans taşlarından oluşmaktadır. Beyaz rengin temizliği ve günahsızlığı; yeşil rengin ise Hz. Hızır ve İslam dinini simgelediği söylenmektedir.²²³

Ziyaret kapısının hemen yanında; ziyaretin kime ait olduğunu içeren Arapça ve Türkçe açıklamalar yer alır.(Resim-12)Ziyaretin kubbesinde ise hilal ve yıldız

²¹⁹ Türk Dil Kurumu, erişim: 22 Nisan 2018, <http://www.tdk.gov.tr>.

²²⁰ Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler*, 135.

²²¹ Uyar, "*Nusayrilik*", 327.

²²² Türk, "*Nusayrilik (Arap Aleviliği) ve Nusayrilerde Hızır İnancı*", 65-66.

²²³ Türk, *Nusayrilik İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri*,159.

şekilleri yer almaktadır. Ziyaretten içeri girdiğimizde ise yine beyaz ve yeşil renk hâkimdir. Duvarlar beyaz; mezarın üzeri ise yeşil bir örtü ile örtülmüştür.(Resim-14)

Ziyaretin içindeki en önemli yer mezar, sanduka ve çevresidir. Mezarın üstü kat kat yeşil örtüler ile örtülmüş ve üzerinde çoğunluğu kapağı açılmış Kuran-ı Kerim'ler yer almaktadır.(Resim-20) Ayrıca bazı ziyaretlerde, mezarın kenarına dikilmiş çubuğa ya da ziyaretin yakınındaki ağaca bez bağlandığı; mezarın üzerine dua ve isteklerden oluşan notlar bırakıldığı da görülmektedir.²²⁴

Ziyaretin bir diğer bölümünde ise şömine bulunur. Şöminenin hemen yanında *buhur* veya *bahur* koyulan büyük bir kap vardır. .(Resim-4.10) Buhur ya da Arapça'da ki kullanımı ile Bahur, koku veya kokulu buhar, duman çıkarıcı maddelere verilen addır. Tarih boyunca hemen hemen bütün çok tanrılı ve tek tanrılı dinlerde, insanlar dinî ve sihri törenlerinde ateşe buhur ve tütsü gibi maddeler atarak dünyevî kirlere ve günahlardan temizlendiklerine inanmışlardır.²²⁵ Nusayri / Arap Alevi inancında da aynı mantık ile hareket edilmiş ve buhur kutsal sayılarak ibadet esnasında kullanılmıştır. Yalnızca namaz ve ibadetlerde kullanılmayan buhur aynı zamanda evlerde, iş yerlerinde, mezarlıklarda kullanılır. Nusayriiler/ Arap Alevileri buhuru, nazara karşı bir koruma olarak ve bâtın olana ulaşmada bir araç olarak görürler.²²⁶

Ziyaretin içerisinde, gelen ziyaretçilerin hayır yapabilmesi için para kasası vardır. Ayrıca Kuran-ı Kerim ve çeşitli Ehli Beyt kitaplarının yer aldığı kitaplık, duvarlarında Hz. Ali'nin ve imamların resmi, Türk bayrağı ile Arapça dua ve Türkçe şiirler yer alır.(Resim -14)

Mekân olarak geniş yer kaplayan ziyaretlerde; halkın bayramlar ve adaklarda bir araya gelebilmeleri için kullanabilecekleri geniş bir oda bulunur. Bu oda da

²²⁴ Bölgedeki şeylerle görüştüğümüzde bunların batıl inanç olduğunu, halkı bunları yapmaktan alıkoyamadıklarını vurgulamışlardır. Şeyh Muhsin Tümkaya; ağaçlara çaput bağlama, mum yakma, Hz. Ali'nin resminin ziyaretlere konulması vb. inanışlar son yıllarda belirmeye başladığını ve bunun nedeninin ise Hatay'a olan göçler olduğunu belirtmiştir.(Muhsin Tümkaya, "Kurgulanmış Aleviliğin Karşısında Hakikat", Akad 6 (2014):19.)

²²⁵ Sargon Erdem, "Buhur", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Tdv Yayınları, 1992) 6: 383.

²²⁶ Temam, Timur, Hatay(Samandağ), 16.04.2018, Kişisel Görüşme.

aslında eski bir Arap yemeği olan “*Hırisi*” adındaki bayram yemeğini pişirebilmek için çok büyük kazanlar ve ocaklar bulunur.(Resim-1,2)

Ziyaretlerde bulunan başka bir detay ise içerisinde zeytinyağı bulunan bir kap ve kabın içindeki sopadır. Hasta bir kişi buraya gelerek, vücudunun hasta olan kısmına sopa yardımı ile bu yağdan sürmektir. Ayrıca ziyaret duvarlarının belli kısımlarında bahur izi bulunmaktadır. Bir dilek dileyerek bahuru duvara sürtülmede ve şayet bahur yapışır kalır ise dilek ve duaların makbul olacağı düşünülmektedir. .(Resim-9)

Son olarak ise şunu belirtmek gerekir ki, bir ziyaretin; kesinlikle bir mezar ya da inşa edilmiş bir mekân olması gerekmiyor. Herhangi bir kaya taş veya nur düşen her hangi bir şey ziyaret olabiliyor. (Resim -21,22)

2. Ziyaretlerin Yapılma Sebepleri

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki ziyaretlerin kurulacağı mekânın belirli şartlara sahip olmasına gerek yoktur. Zira bir ziyaret dağ başında, deniz kenarında, yol ortasında, özel arazi veya ev içerisinde dahi olabilmektedir. Ve illa bir ziyaretin ziyaret sayılabilmesi için bir inşaya veya binaya gerek yoktur. Bazen bir türbe ziyaret sayılırken bazen de bir ağaç veya kaya parçası bile ziyaret sayılabilmektedir.²²⁷

Her ne kadar ziyaret yerlerinin belirlenmesinde mekânsal olarak belirli şartlar olmasa da ziyaretlerin yapılmasına neden olan belli başlı sebepler vardır. Bu bağlamda; saha araştırmamız boyunca gerek bölge halkı tarafından gerek şeyhlerden pek çok farklı rivayetler zikredilmiştir. Bu rivayetlere bakacak olursak;

Kişinin Bir Yere Nur Düşüğünü Görmesi Üzerine Yapılan Ziyaretler

Ziyaretler arasında en yaygın ziyaret türü bir kimsenin bir yere ‘Nur’ düşüğünü görmesi üzerine yapılan ziyaretlerdir. Çalışmamızın ikinci bölümünde de bahsedildiği üzere Nur kavramı Nusayri/Arap Alevi akidesinde önemli bir yere sahiptir. Semavi bir güç olan ve Allah’tan bir parça olarak görülen Nur’un; yeryüzüne

²²⁷ İnan Keser, *Nusayri Alevilik*, 129.

inerek insanlara uyarıda bulunduğuna inanılmaktadır. Ve bu Nur yeryüzüne inerken salih kullara görünebilir. İnen Nurların; Allah'ın yanında kıymete ve değere sahip olan gerek nebiler ve imamlar ve gerek veli ve evliyalar olduğuna inanılmaktadır. Öldüklerinde artık yeniden bedenlenmeyen Allah'yanında kıymetli insanlar artık semavi varlıklardır ve yer yer dünyayı ziyaret ederek insanlara bir uyarıcı ve hatırlatıcı bir görev üstlenirler.²²⁸

Öncelikle böyle kişilerin normal bir mezarı yapılır. Zira Allah katında değerli olan bir kimse muhakkak dünyayı ziyaret edecektir.²²⁹

Bu cümleler dikkate alındığında ve Samandağ'ın geneline baktığımızda hiç beklenmedik herhangi bir yerde bile bir ziyaret ile karşılaşılabilir. Yolun ortasında veyahut bir dağın başında ya da denizin içinde ki bir kaya parçasına bunun örneğini görülebilir.

Genel olarak bu konuda iki önemli sonuca ulaşılabilir. Birincisi; ziyaret konusunun tenasüh fikri ile iç içe olmasıdır. Tenasüh bilindiği üzere ruhun, ölümle beraber cesetten ayrıldıktan sonra başka bir elbise/beden giymesidir.²³⁰ Zira ziyarette yer alan şahısların ise tekrardan dünyaya insan, hayvan, bitki ya da maden olarak gelmeyeceklerini, artık semavi varlıklar olarak cenneti yaşayacaklarına inanırlar. Nusayri /Arap Alevi akidesinde önemli yere sahip olan Nur inancı ve buna binaen 'Nur Düşmesi' semavi varlıkların insanlara ilahi bir uyarısı olarak anlaşılmaktadır.

Kişinin Rüyasında Bir Yere Nur Düşüğünü Görmesi İle Yapılan Ziyaretler

Kişi rüyasında bir yere nur düşüğünü görür ve bu rüya birkaç defa tekrarlanabilir. Ya da farklı kişiler aynı yere nur düşüğünü görebilirler. Ve bu rüyaları gö-

²²⁸ Abdullah Er, "Fransızca Yazılı Kaynaklarda Nusayriler", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 54, (2010): 155.

²²⁹ Samandağ'daki Şeyhlerden biri olan Timur Temam bu konuda şöyle söylemektedir: "İyi niteliklere sahip olan bir şahıs öldüğünde bir mezara defnedilir. Aradan zaman geçtikten sonra yine salih amellerde bulunan ve temiz kalpli birisine, evliyanın mezarına Nurun düştüğü görünür. Her kim bu Nurun düştüğünü görür ise o ziyareti yaptırır.(Temam, Timur, Hatay(Samandağ),16.04.2018,Kişisel Görüşme.)

²³⁰ Muhammet Raşit Batur, "Nusayriliğin Teşekkülü ve İnanç Esasları", *İnsan & Toplum*, (2013):55.

ren kişiler; rüyada gördükleri yere ziyaret yapmakla yükümlüdürler. Zira ziyaretin yapılmaması durumunda hiçbir işin rast gitmeyeceğine inanılmaktadır.

Evliya, Ermiş ya da Velinin Oradan Geçtiği veya Konakladığına Dair Rivayetleri Üzerine Yapılan Ziyaretler

Bu tür ziyaretler ise bir rivayet üzerine yapılan ziyaretlerdir. Genellikle halk arasında yaygın olan rivayetler; bir bakıma inşa edilen ziyaretler ile somutlaştırılmış olur. Zira Samandağ'da bulunan en önemli ziyaretlerden biri olarak görülen Hıdır ziyareti Hz.Musa ve Hz.Hızır'ın burada bulunduğu rivayeti ile ziyaret haline gelmiştir.

Bu tür ziyaretlere 'Makam' da denilmektedir. Makam olan ziyaretler, genellikle Hızır, Hıdır, Mikdad, Şeyh Muhammed gibi aynı isimlere sahiptir.²³¹

Kişilerin Adaklarının Gerçekleşmesi Üzerine Yaptırılan Ziyaretler

Adak, Nusayrilikte/Arap Aleviliğinde çok yaygın bir uygulamadır. Hemen her gün dana, koyun, horoz gibi adaklar kesilir. Bunların yanı sıra ise bazı kimseler dualarının gerçekleşeceği takdirde; bölgede bir ziyaretin yapımını üstlenmeyi adarlar. Böyle yapılmış birçok ziyaret bulunmaktadır.

Bölge Halkınca Sevilen Şeyhlerin, Din Adamlarının ve Hayırseverlerin Ölüm-lerinden Sonra Yakınlarınca Yaptırılan Ziyaretler

Bazı ziyaretler ise başlıkta da zikredildiği üzere, yaşadığı toplumda halk tarafından sevilip ve benimsenmiş şeyhlerin öldükten sonra mezarlarının ziyaret şeklinde yaptırılması ile oluşmuştur. Kendisi de bir Nusayri/Arap Alevi olan yazar Şerafettin Yazar ise; "İnancımız gereği hiçbir peygamberin, hiçbir velinin ruhunun yerde olmadığını, yere gömülmediğini biliriz. Lakin ziyaretlerdeki isimlerin yüce Allah'ın yanındaki yüceliğine inanarak ziyaret ederiz"²³² Sonuç olarak

²³¹ İnan Keser, *Nusayri Alevilik*, 128- 129.

²³² Şerafettin Yazar, *Ehl-i Beyt*, (Adana: Kaza Matbaacılık, Tarihsiz),159.

ziyaretler Arap Alevilerinde tarihsel süreç içerisinde hep var olagelmiş çok önemli ibadet mekânlarıdır.

3. Ziyaret Adabı ve Erkânı

Nusayrilikte /Arap Aleviliğinde kutsal mekân olarak görülen ziyaretlerde bir takım uygulamaları yerine getirilir

Öncelikle ziyarete girebilmenin belli şartları vardır. Bu şartlara her Alevi dikkat etmektedir. Temiz olmak, abdestli olmak, bayanların başörtüsü takmaları, özel gününde ve makyajlı olmamasını bu şartlar arasında sayabiliriz.²³³

Ziyaretin içine kapıyı öperek giren insanlar öncelikle mezarın ya da ziyaretin içerisindeki temsili yapının etrafında dönmeye başlarlar ve bu dönme üç turdan ibarettir. Bazı ziyaretlerde ise insanlar sadece mezarın kenarında dururlar. Ziyarete giren insanlar Fatıha Suresinin de içinde bulunduğu belli başlı duaları ve sureleri okumaya başlarlar.²³⁴ Dua ederken ise mezarın taşlarını öpmeye devam ederler.

Okunan dualar ve dilenen dileklerden sonra, ziyaretin içinde bulunan bahurdan alarak, yine ziyaretin içerisinde bulunan şömine, mangal ya da küçük tüp ile buhur yakılır. Yanan buhurdan çıkan duman ile edilen dualar ve dileklerin yaratıcıya ulaştığı düşünülür.²³⁵

Ziyaretlerde ibadetini gerçekleştiren Nusayriler/Arap Alevileri, ziyaretin başka bir bölümünde yer alan; içerisinde zeytinyağı bulunan kaptan; bir çubuk yardımı ile vücutlarındaki hasta yerlerine sürerek; bu zeytinyağının şifa olacağına inanırlar. (Resim-9) Yine ziyaretlerde bulunan bahurdan alarak; duvara sürten Arap

²³³ Uyar, “Nusayrilik”, 328.

²³⁴ Keser, “Kentsel Dinamikler Ve Kamusal Alan Farklılaşması: Adana Nusayrileri”, 79.

²³⁵ Buhur kokusunu koklayan her kişi on iki imamın adlarının geçtiği “Sıtır`el-Buhur” adlı duayı okumaya başlar. Sıtır el-Bahur adlı dua şu şekildedir;

“Bismillahirrahmanirrahim. Allahumme salli ve sellim alâ seyyidinâ Muhammedi’l-Mustafa ve’l envâr. Seyyidina Muhammedi’l-Mustafa ve’l-Hasan el-Mücteba ve’l-Hüseyn eş-Şehid fi Kerbela ve Ali Zeynel Abidin ve Muhammed el -Bakır ve Cafer es- Sadık ve Musa el -Kazım ve Ali Er-Rıza ve Muhammed el-Cevvad ve Ali el-Hadi ve Hasan el- Ahiri’l Askeri vel-imam Muhammed ibn Hasan el-hucet, hucet Allah ,el-Hadi, el- Mehdi el-beşir, en Nezir, el-mecazi kül nefsen bi ma kesebit. Sirrreham salavat Allah aleyhim cemain. Amin.” (Timur Temam, Hatay(Samandağ) , 16.04.2018, Kişisel Görüşme)

Alevileri, bahurun duvarda asılı kalması halinde dilek ve dualarının kabul olacağına inanırlar. (Resim-9)

Ziyaretlerde yapılan en önemli uygulamalardan bir tanesi ise bayramlarda ve adaklarda bu mekânlarda toplanmaktır. Bayramı kutlayacak ailelerin eğer geniş bir alanları yok ise; mahallelerinde bulunan ziyarette toplanırlar. Gece yarısından sonra kurban kesilir ve erkekler ziyaretin bahçesinde büyük kazanlar ile *Hırısı* yapmaya başlarlar. (Resim -1) Güneşin doğuşu ile birlikte erkekler ziyaretin içerisine ya da namaz odalarına geçerek namaz kılarlar. Kadınlar ise bayram için hazırlıklara devam ederler.

Arap Alevilerinde tartışılmaz bir öneme sahip olan ziyaretlere gösterilen saygıda bi o kadar mühimdir. Bu yüzden bu inanca mensup tüm bireyler ziyaretin edep, adap ve erkânlarına riayet etmektedir.

4. Ziyaretlere Gidilme Nedenleri

Nusayrilikte/Arap Alevilğinde Ziyaretlere gösterilen önem, ilgi ve ziyarete gelmenin birçok nedeni vardır. Bu nedenleri kısa ve net bir şekilde sıralayacak olursak;

- İbadet ve dua yeri olarak kullanılması
- Sorunlara çare aranması
- Hastalıklara şifa aranması
- Psikolojik sorunları olanların tedavisi için
- Hem tarihi eser hemde dini ziyaret yeri olması
- Yoksulluktan kurtulmak için ümit olması
- Ramazan ayı vesilesi ile
- Cuma günü vesilesi ile
- Bayram vesilesi ile ziyaret edilmesi
- Karşılaşılan bir kaza- müsibet sonrası
- Adakları yerine getirmek için

- Piknik ve mesire alanları olarak kullanılması gibi birçok nedenden dolayı bu mekânlar sürekli ziyaret edilmektedir.²³⁶

5. Hatay İli Samandağ İlçesindeki Önemli Ziyaretler Ve Özellikleri

5.1. Hz. Musa ve Hz. Hızır (Hızır) Ziyareti

Samandağ'da bulunan en önemli ziyaretlerin başında Hz.Musa ile Hz. Hızır'ın buluştuğu yer olduğuna inanılan Hızır türbesi gelmektedir

Tarih boyunca birçok inanışta yer alan Hızır kültü; Arap Alevileri arasında da çok yaygındır ²³⁷ve Hızır'ın kimliği konusunda çeşitli inanışlar mevcuttur. Bazıları Nebi olarak kabul ederken, bazıları veli veya melek bazıları da üstün bir insan olduğunu düşünenler vardır.²³⁸ Hızır, Nusayri/Arap Alevi akidesinde düşmana, zalime, hırsıza, yalana ve akla gelebilecek tüm sıkıntılara karşı, ismi anıldığında yarımaya gelen üstün varlıktır.²³⁹ Bu nedendir ki Samandağ ve çevresinde bir çok Hızır makamı bulunmaktadır. Her yıl binlerce insan bu ziyarete gelip ibadetlerini yapmaktadırlar.

Hızır ziyareti konum olarak Samandağ'ın Deniz Mahallesi; sahilin hemen karşısında yer alır. Samandağ halkınca genellikle bu ziyaretin, ilçelerini koruduğuna; şayet bu ziyaret olmazsa denizin taşacağına inanılmaktadır.

İnsanlar, temiz olmadıklarında ya da kıyafetlerinin uygun olmadığı zaman Hz. Hızır ziyaretinin karşısında yüzdüklerinde boğulacaklarına inanırlar.

Hz. Musa ve Hz. Hızır'ın ziyaretin içerisinde bulunan taş parçası üzerinde oturup konuştuklarına inanılır. Ziyaretin içinde bulunan taşın hemen alt kısmında ise Kuran- Kerim'in Kefh Suresi'nin 60- 82.ayetleri ayetler yer almaktadır.

Ziyaretin içersinde bulunan küçük odada zeytinyağı kabı, duvara sürülmüş buhur izleri ve bağlanmış bezler görülmektedir.²⁴⁰ (Resim- 9, 17)

²³⁶ Türk, *Nusayrilik İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri*, 172. Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler (Arap Alevileri)*, 137.

²³⁷ Uyar, "Nusayrilik", 327.

²³⁸ Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler (Arap Alevileri)*, 140.

²³⁹ Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler (Arap Alevileri)*, 140.

²⁴⁰ Samandağ'daki önemli Şeyhlerden olan Aziz Tümkaya'ya bu konuda : "Ne yazık ki tüm söylemlerimize karşı halkı böyle bir batıl inancı yapmaktan alıkoyamıyoruz. Halkımız bu noktada cahilce davranıyor." demektedir.

2- Şeyh Muhammed Nurani Ziyareti

Samandağ'da Deniz mahallesinde bulun bir diğer önemli ziyaretde Şeyh Muhammed Nurani ziyaretidir. Ziyaretin yeri denize giden yolun üzerinde olduğu için sık bir uğrak yeri olmuştur.

Ziyaret hakkında bilgi almak için mahalle halkı ile görüştüğümüzde; ziyaretin aynı mahallede yaşamış olan Şeyh Muhammed Nurani ve Şeyh Mehmed Nurani adlı iki alim kardeşten, Şeyh Muhammed Nurani'ye ait olduğunu aktarmaktadırlar.

Şeyh Muhammed Nurani hakkında fazla bilgi olmadığı; fakat mezarına nur düştüğünü görenlerin oldukça fazla olması vesilesiyle önemli ziyaretlerden biri olarak görülmektedir. Ziyaret diğer makamlara göre oldukça küçüktür. 1988 yılında sadece bir mezar iken Şeyh Necim Rencüz oğlu Gazi Rencüz'ün rüyasına girmesi ve orayı kubbe haline getirmesini istemesi üzerine Gazi Rencüz tarafından 1 Nisan 1988 senesinde kubbe haline getirilerek etrafı kapatılmıştır.

3- Nebi Taha- Nebi Cebrail Ziyareti

Bu ziyaret; rüya da görülen nur düşmesi üzerine yapılan bir ziyaret olup rivayete göre, ziyaretin bulunduğu mekân eskilerde peygamberlerin geçiş güzergâhların da dinlendikleri yer olarak bilinmektedir.

Mahalle sakinleri ziyaretin yapımını şöyle aktarıyorlar: Hala yaşamakta olan Tevfik Kürek gençliğinde içki, kumar ve sigara gibi alışkanlıklara devam ederken evlerinin dibindeki çalılığa rüyasında nur düştüğünü görür ve rüyasında Nebi Taha şunu söyler: "Kendine gel, bunları bırak, biz seni seviyoruz, hemen abdest al ve buraya gel orada namaz kıl."

Bunun üzerine Tevfik Kürek; hala sıkça ziyaret edilen Nebi Taha ziyaretini yapar.

4- Şeyh Abdurrezak Türbesi

Bu ziyaret yıllar önce yaşamış önemli bir Alevi âlimi olan Şeyh Abdürrezak'a aittir. Mezarı da burada olan şeyh; rivayete göre hasta ve çocuğu olmayan bir kadının rüyasına girerek, mezarını düzeltmesini ister. Kadın bütün gücüyle mezarı onarır ve etrafını çevirerek ziyareti tamamlar. Kısa bir süre sonra ise kadın hastalıklarından kurtularak bir erkek çocuğa sahip olur. Bu olayın etrafta duyulmasından bugüne kadar çocukları olmayan ve dilekleri olan insanlar buraya gelir ve adaklarını adarlar, mezarı çevresinde dualar okurlar.

5- Derviş Şeyh Ali İssuvayre' Ziyareti

Şeyh Ali İssuvayre' ziyareti Koyunoğlu ve Yeşilköy köyleri arasında bulunur. Rivayete göre Şeyh Ali İssuvayre'; uzun yıllar önce Suriye'den gelmiş ve şimdi ziyaretin olduğu mekâna bir baraka yaparak yaşamaya başlamıştır. Halk ise, hiçbir şeye sahip olmayan bu adama sahip çıkmış ve yardımda bulunmuşlardır.

O dönemde kıtlık baş gösterdiği için; bazı kervanlar Samandağ'a gelerek buğday aramışlar; Samandağlı bir şeyh ise; Şeyh Ali İssuvayre'nin olduğu tepeyi göstererek, orada istedikleri şeyleri bulabileceklerini söyler. Halk ise, Şeyh Ali İssuvayre'nin ne kadar fakir olduğunu bildiği için şaşırmıştır.

Kervanın ileri gelenleri Şeyh Ali İssuvayre'nin barakasına giderek buğday isteyince, Şeyh Ali İssuvayre; yok ama madem zor durumdasınız buluruz diyerek odasına geçip beş dakika boyunca içeride kalmıştır. Ali İssuvayre çıktığında buğdayınız içerdedir ve bu özel bir buğdaydır. Bunun adı da Sehli Buğdayı'dır . Bu yüzden sadece yardım amaçlı kullanın, der ve kervancılara onlarca çuval buğdayı bir odadan verir. Bu olay üzerine yöre halkı ne zaman bir hastalık, yokluk, savaş veya olumsuz bir şey yaşasa oraya gelir beraber adak adayarak namaz kırlarlar.²⁴¹

²⁴¹ Şeyh M.A.S, Hatay (Samandağ), 25.02.2018,Kişisel Görüşme

6- Seyyidna El-Hıdır Ziyareti

Seyyidna El Hıdır ziyareti Çevlik sahil yolu üzerindedir.

Bu ziyaretin rivayeti Samandağ'da çok yaygın bir şekilde konuşulmaktadır. Samandağ halkına göre; yıllar önce Çevlik'te görev yapan askerler devriye yolu olarak bu sahil yolunu kullanırlarmış. Dinlenmek isteyenler ise, şundaki ziyaretten yaklaşık yirmi metre uzaklıkta olan gölgelikte otururlarmış. Bir gece iki asker dinlenmek üzere oturduğu esnada; ziyaretin olduğu tepeye bulut olmadığı halde yıldırım çaktığını ve kum tepesini mavi yeşil bir alevin kapladığını görürler.

Askerlerden biri kanala doğru kaçarken biri şok geçirerek uzun süre konuşamamıştır. Etraftaki insanlar bu ateşi söndürmeye çalışsalar da ateş sönmemiştir. O günden bu güne kadar yayılan hikâyenin temeli bu rivatettir.

Ziyaretin ismi ise; bu olaydan kısa bir süre sonra; Hz. Hızır, mahalle sakinlerinden birinin rüyasında gözükererek; molanın gerçekleştiği yerin eskiden âlimlerin dinlenme yeri olarak kullanılan bir bölge olduğunu ve insanların dinlenmek, rahatlamak ve adaklarını adamak için uygun bir şekilde düzenlenmesini istemiştir. Bunun üzerine ziyarete Seyyidna Hıdır El Zuhur denilmiştir.

7- Tomruksuyu - Hz. Hızır Ziyareti

Samandağ'ın Tomruksuyu köyünde yer alan bu ziyaret diğer ziyaretlere oranla fiziki açıdan daha elverişli bir yapıya sahiptir. Bu ziyaret geniş bir bahçeye sahip olup; bu bahçede çocuklar için eğlence parkı, oturma yerleri, namaz ve kurban kesimi için geniş alanlar yer almaktadır.

Ziyaret, Hz. Hızır'ın, burada dinlendiğine ve konakladığına inanılan yaklaşık otuz yerden biri olarak görüldüğü için Hz. Hızır ziyareti olarak adlandırılmıştır.

8- Şeyh İbrahim el-Hekim Ziyareti

Ziyaret Samandağ'ın Yeşilköy adlı köyünde; Şeyh Ali İssuveyre ziyaretinin üç yüz metre ilerisinde yer almaktadır. Bu ziyaret adını, yıllar önce bu bölgede ya-

şayan, doğal ilaçlarla insanlara şifa dağıttığına inanılan, bir hekim olan Şeyh İbrahim'den almaktadır.

Şeyh İbrahim el-Hekim vefat ettikten sonra; insanların onun mezarında nur gördüklerini iddia etmelerinden ötürü ziyaret haline getirilmiş. Ziyaret yapıldığı günden bu güne rahatsızlığı olanlar için sık bir uğrak yeri olmuştur.

9- Hazreti Sultan Habibi Neccar Ziyareti

Hazreti Sultan Habibi Neccar ziyareti Samandağ'ın Gözene köyünde yer almaktadır. Samandağ da dâhil olmak üzere Hatay da Habib-i Neccar üzerine pek çok rivayet vardır. Bunun başlıca sebepleri Türkiye sınırları içerisindeki İlk Cami ve Kilisenin Habib-i Neccar dağı eteklerinde kurulmasıdır.

Ziyarete adını veren Habib-i Neccar marangozdur ve odun toplamak için sürekli gezer. Samandağ'da ise Gözene köyüne uğrar ve geceyi orada geçirir. Aradan geçen sürede oraya bir çok nur düştüğü iddia edilir. Bunun üzerine bu mekâna ziyaret yapılır.

10- Meydan Köyü -Kaya Ziyareti

Bu ziyaret Samandağ'ın Meydan köyünde bulunmaktadır.

Çalışmanın başında da belirttiğimiz gibi Arap Aleviliğinde ziyaretler; sadece içerisinde mezar olan yapılardan oluşmamaktadır.²⁴² Meydan köyünde ki kaya ziyareti buna en güzel örnektir.

Bölge halkı sahile yakın bir kayanın üzerine nur düştüğüne inanması üzerine; bu kaya ziyaret olmuştur. Bölge halkı ziyarete ulaşabilmek için denize büyük taşlar yerleştirmişlerdir. Sık sık ziyaret edilen bu mekânın karşısında yüzmeye; balık avlamamaya ve temiz olmaya dikkat ederler.

²⁴² Bulut, "Tarih, İnanç, Kültür ve Dini Ritüelleriyle Nusayrilik". 597.

SONUÇ

Tarih boyunca medeniyetlerin kurulup, medeniyetlerin yıkıldığı zengin bir coğrafyada şekillenen ve sistemleşen Nusayrilik/ Arap Aleviliği, özünü İslam dini ile birlikte Yahudilik, Hıristiyanlık ve Mecusilikten alan; tıpkı diğer mezhepler gibi dinin anlaşılma biçimlerinden birisidir.

Yaptığımız bu çalışma ile; içinde bulunduğu coğrafyadan dolayı Arap, Fransız ve Türk kültürü gibi daha birçok farklı kültür ve felsefe ile temas etmiş olan Nusayriliğin/ Arap Aleviliğinin; dini nasıl anladığını, anlamlandırdığını ve nasıl bir bakış açısı ile yorumladığını ele almış bulunmaktayız.

Nusayrilerin/Arap Alevilerinin inançlarındaki gizlilik ve kapalı bir toplum yapısına sahip olmaları, yapılan çalışmaları her ne kadar kısıtlı da özellikle son zamanlarda Nusayrilik hakkında yapılan ciddi bilimsel çalışmalar artmaya başlamış; genellemelerden ve gerçeği yansıtmayan çıkarımlardan uzaklaşmaya başlanılmıştır.

Kendisine alternatif bir tarih yazan Nusayriler/Arap Alevileri; Ortodoks İslami kaynakların dışında, şifahi olarak aktarılan gelen tarihi temel almış ve kendi tarihlerini genellikle mezhebin akidesi ile de örtüşen, evrenin varoluşu ile başlatmışlardır Nusayrilere göre bu mezhep; bu adla bilinmese bile İslamın özü olarak evrenin yaratılışından itibaren varolagelmıştır. Mezhebin, tarihsel süreç içerisinde sistemleştiricisi ise Muhammed b. Nusayr ve halefi Hamdan b. Hasibi olarak bilinmektedir.

Günümüze kadar akidesindeki gizlilikten dolayı genel yapısını koruyarak gelen mezhep son yıllarda birçok faktörün neden olduğu bir değişimin içine girmiş bulunmaktadır. Nüfusunun çoğunluğu Nusayrilerden/Arap Alevilerden oluşan, bu toplulukta; tarihsel süreçte yaşanan değişimlerin sonuçlarını net bir şekilde görmek mümkündür. Zira tarihte yaşanan olaylardan sonra içe kapanan ve dağlık bölgelerde, çoğunluğu aynı inanca sahip insanların oluşturduğu köy, mahalle ve ilçelerde yaşayan Nusayriler/ Arap Aleviler için; Cumhuriyet döneminden itibaren ve özellikle son 20-30 yılda büyük bir sosyal değişim yaşandığı görülmüştür. Bu değişimin nedenleri arasında son yıllarda eğitime verilen önemin artması başta gelmekte-

dir. Öyle ki Türkiye’de eğitim ve spor alanında önemli derecelere sahip olunmuş ve bu başarı her geçen gün artmaya devam etmiştir. 2018 yılında tıp, mühendislik, hukuk, öğretmenlik gibi bölümlere onlarca öğrenci gönderen Samandağ; sosyal yapısında eğitimden kaynaklanan sorgulama, eleştirel bakış açısı, bilimsel kaynak arama gibi nedenlerden dolayı değişimler yaşamıştır.

Sosyal yapıyı etkileyen ve değişime neden olan bir diğer etken ise; erkeklerin yurt dışına, çalışmak için göç etmesidir. Her aileden en az bir kişinin dünyanın her hangi bir yerinde, özellikle de kullanılan –Arapça- dilin ortak olması hasebiyle Arap ülkelerinde çalışmaya gittiğine şahit olmaktayız. Mekke’den Medineye ’ye, İsrail’den Katar’a, Zambiya’dan Gambiya’ ya, ismini dahi duymadığımız ülkelerde genellikle restoran işletmeciliği, berberlik, kuaförlük, ustalık ve inşaat malzemeleri yapımı gibi meslek dallarında çalışmaya gitmişlerdir. Yurt dışına giden bireyler tatillerde muhakkak Samandağ’a ailelerinin yanlarına dönmektedirler. Ayrıca şunuda belirte gerek ki; Samandağ’da yurt dışına yapılan göç bir okadar fazla iken yurt içine yapılan göç de bir o kadar azdır. Zira devlet memurlarınınin dahi zorunlu görevi bittikten sonraki ilk işleri tekrar Samandağ’ına dönmektir.

Yurt dışına yapılan göçler üzerinden birçok çıkarımda bulunmak mümkündür. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki yurt dışına çalışmaya giden erkek muhakkak gittiği yerin sosyal, kültürel ve dini yapısından etkilenmekte, bunu yaşamına yansıtmaktadır ve bu da tekrar memleketine döndüğünde değişimi beraberinde getirmektedir. Toplumda ki aile yapılarına baktığımızda genellikle baba yurt dışına çıkmış, anne ise çocukları ile kalmıştır. Zira anne çocuklarına hem annelik hem de babalık yapmaya çalışmakta, bazen de ikisinde de yetersiz kalabilmektedir.

Sonuç olarak, eğitim seviyesinin yükselmesi, yurt dışı göçleri, ekonomik düzey, teknoloji ve modern hayat Nusayri kimliğinin kısa zaman içerisinde hızlı değişimine neden olmuştur. Zamanla ortaya çıkan bu değişimler mezhep içerisinde akide ve fıkha yansımaya başlamış ve yeni nesil mezhep içinde ki inançlara, örf, adet ve geleneklere karşı hassasiyetlerini kaybetmeye başlamıştır.

Nusayriliğin/Arap Aleviliğinin akidesi ‘Zahir-Batın’ felsefesi üzerine kurulmuş olup; bu yorum farklılığı ibadetlerde, sosyal yapı ve kimlikte kendisini göstermiştir. Akide içerisinde batını yorumlar, tanasüh, Ayn- Mim- Sin formülü, batını

namaz, alkolün bazı kesimlerce haram kabul edilmemesi gibi görüşleri ile tarihsel süreç içerisinde hem Sünni hem de Şîî düşünce mensuplarınca aşırı (Gulat) bulunmuş ve benimsenmemiştir. Bu durum ise inanç içerisinde sır ve takiyye gibi kavramlarının doğmasının sebeplerinden biri olmuştur.

Mezhebin fikhî inanç yapısı ile paralel özelliklere sahip olup; namaz, oruç, zekât gibi bütün ibadetlerin zahir yorumunun yanında batını yoruma da sahip olduğu bilinmektedir. Bu yorumlar dine giriş merasimi, bayram namazları, toplu namazlar ya da bireysel namazlar gibi birçok uygulamaya yansımıştır.

Nusayrilikte /Arap Aleviliğinde kutsal mekân olarak görülen Ziyaretler ise halk arasında çok önemli bir yere sahiptir. Zira ziyaretler, insanların toplu bir şekilde bayramlarını kutladıkları, adaklarını kesip, kurbanlarını dağıttıkları, dua ve dileklerini ilettikleri kutsal mekânlardır. Zikredilen bu dini işlevlerin yanında toplumsal birlik ve beraberliği sağladığı için mezhep içinde ziyaretlerin önemi büyüktür.

Ziyaretler mezhebin akidesinde bulunan Nur kavramı ile bütünleşmektedir. Zira veliler, nebiler, evliyalar veya iyi niteliklere sahip insanlar tekrar bedenleşmeyip, semavi olarak yani Nur olarak varlıklarına devam etmektedirler. Ama yeryüzünde bulunan insanlara uyarı ve hatırlatma mahiyetinde yeryüzünü ziyaret etmekte olup; ziyaret ettikleri her mekân kutsal olmakta ve buraya bir mabet yapmaktadırlar. Arap Aleviliğinde ziyaretler; toplumu birleştiren, belli başlı ritüeller ve uygulamalara ev sahipliği yapan toplum nezdinde önemli bir yere sahip olan ibadet mekânlarıdır.

Bu çalışmanın amacı ne dinsel ayrımcılık ne milliyetçilik nede mezhepçilik yapmaktır. Aksine elde edilen bilgilerle farklılıkları, kültürleri, zenginlikleri ve en önemlisi birbirimizi tanımak ve anlamaktır. Yaptığımız çalışma boyunca kutsal değerlere ve inançlara saygı duyulmuş ve objektif değerlendirmelerle bilgiler aktarılmaya çalışılmıştır. Konunun hassasiyetine binaen -muhakkak eksik ve noksanlıkların olabileceğini belirterek- elimizden geldiğince hatasız bir çalışma yapmaya özen gösterilmiştir.

KAYNAKÇA

- Ak, Ahmet. *Nurani Arap Alevi İnanç Kaideleri*. Hatay: Akyad, 2015.
- Akbulut, Ahmet. *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası*. Ankara: Otto Yayınları, 2016.
- Alevince. Erişim: 23 Nisan 2019. <http://www.alevice.net/alevilikte-mirac-ve-kirklar-kavrami/>.
- Aslan, Cahit. *Fellahların Sosyolojisi*. Adana: Karahan Yayınları, 2005.
- Askalani. İbn-i Hacer. *Lisan'ül Mizan*, Basım yeri yok, 2:229.
- Atıcı, Hüseyin. "Tarihte Ve Günümüzde Nusayri Adı". *Akad Dergisi* 1(2007): 30-32
- Bahâ Said Bey. *Türkiye'de Alevî-Bektaşî, Ahi ve Nusayrî Zümreleri*. Ankara: T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.
- Batur, Muhammet Raşit. "Nusayrîliğin Teşekkülü ve İnanç Esasları". *İnsan & Toplum*, (2013):55
- Bayram, Mahmut. "Alevilerde Hz. Muhammed Sevgisi" *Akad* 2 (2011): 12.
- Bulut, H.İbrahim. "Tarih, İnanç, Kültür ve Dini Ritüelleriyle Nusayrilik". *Ortadoğu Yıllığı* 7 (2011): 579-614
- Çiçekçioğlu, Şeniz. *Hatay İli Defne İlçesi Arap Alevilerinde (Nusayri) Düğün (Ferah) Müzik Kültürü*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, 2017.
- Çubukçu, İbrahim Agâh – Çağatay, Neşet. *İslam Mezhepleri Tarihi*. Ankara: AÜİF Yayınları, 1976.
- Dağ, Ender. *İslamiyet'in Özü Gerçek Alevilik*. Ankara: Omay Ofset, 2009.
- Doğruel, Fulya. *İnsanîyetleri Benzer*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. "Hac" . *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: DİB Yayınları, 2010.
- Er, Abdullah. "Fransızca Yazılı Kaynaklarda Nusayrîler". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 54(2010): 130-170.
- Erdem, Sargon . "Buhur". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 6: 383. Ankara: Tdv Yayınları, 1992.
- Eskiocak, Nasrettin, *İlk Alevi Kimdir?*. İstanbul: Can Yayınları, 1997.
- Eskiocak, Nasrettin. *Yaratıcının Azameti ve Kur'anda'ki Reenkarnasyon*. İstanbul: Can Yayınları, 1998.

- Eş'ârî, Ebû'l-Hasen. *Makalatü'l-İslâmîyyîn Ve İhtilâfü'l-Musallîn*. Trc. Mehmet Dalkılıç-Ömer Aydın. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2005.
- Ezenî, Süleyman Efendi. *Kitâbü'l-Bakûratü's-Süleymaniye fi Keşfi Esrâri'd-Diyâneti'n-Nusayriyye*. Beyrut: 1863.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*. Ankara: Selçuk Yayınları,1986.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. "Gadir-i Hum" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 13: 279. Ankara: TDV Yayınları, 2005.
- Freire, Paulo. *Ezilenlerin Pedagojisi*. Trc. Dilek Hattaoglu- Erol Özbek. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2008.
- Güngör, Özcan. "Üst Kavramsallaştırma Olarak Alevilik: Akide Ve İbadetler Açısından Alevilik Nusayrilik İlişkisi" *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1(2017): 54.
- Hançerlioğlu, Orhan. "Nusayriyye". *İslam İnançları Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Yayınevi, 1984.
- Hasibi, . *Ebvabu'l Eimme ve El-Maide*. Trc. Ahmet Sonay. Baskı Yeri Yok: Yayınevi Yok, 2015.
- Hasîbî, Hüseyin b.Hamdan. "Kitâbu'l-Mecmu". Trc. Ahmet Turan. *OMÜİFD* 8. (1996): 5-18.
- Kayıkçı, Hüseyin. Instagram. Erişim: 24 May 2019. <https://www.instagram.com/huseyinkayikchi/>.
- Keser, İnan. *Nusayri Alevilik*. Adana: Karahan Kitabevi, 2016.
- Keser, İnan. "*Kentsel Dinamikler ve Kamusal Alan Farklılaşması: Adana Nusayrileri*". Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. 2006.
- Kiremit, İlker. *XIX. Yüzyılda Nusayriler (Arap Alevileri)*. Yüksek Lisans, Hacettepe Üniversitesi,2012.
- Korkmaz, Sıddık. *Tarihin Tahriği İbn Sebe Meselesi*. Ankara:Araştırma Yayınları,2012.
- Kutlu, Sönmez, *Mezhepler Tarihine Giriş*. İstanbul: Dem Yayınları, 2016
- Kutlu, Sönmez-Onat, Hasan v.dğr. "*Mezhepler Tarihi El Kitabı*". Ankara: Grafiker Yayınları, 2001.

- Kuzu, Serkan, *Risale-İ Dâmıgu'n-Nusayriye Transkripsiyon Ve Değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2012.
- Küleyni, Muhammed b. Yakup b. İshak . *Usul-ul Kafî*. İstanbul: Darul Hikem Yayınları, 2002.
- Lindholm, Charles. *İslami Ortadoğu*. Ankara: İmge Yayınevi,2004.
- Massignon, Louis, “Nusayrîler”, *MEB İslam Ansiklopedisi*. 9: 365-370. İstanbul: MEB. Yayınları, 1964.
- Meşkur, Cevad. “Nusayriyye” *Mezhepler Tarihi Sözlüğü*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2011.
- Mertcan, Hakan. *Türk Modern Devletinin Oluşum Ve Gelişim Sürecinde Siyasal İktidar Karşısındaki Konumları Ve Kimlik Sorunsalı Bağlamında Nusayriler*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2012.
- Mevlana, Celalattin Rumi. *Divan-ı Kebir'den Seçme Şiirler*. İstanbul: MEB Yayınları,1989.
- Mullaoğlu, Mehmet. *Aleviler Sünni Sünnilerde Alevidir*. Antakya: Onur Yayınları, 2000.
- Mullaoğlu, Mehmet. *Alevi- Sünni Ayırımı ve Gerçek Nedenleri*. Antakya: Onur Yayınları, 2003.
- Nevbahî –Kummi. *Şi'î firkalar: Kitâbu'l-makâlât ve'l-fıraku'ş-Şi'a*. Trc. Hasan Onat – Sönmez Kutlu. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2004.
- Okur, Süleyman – Dağ, Ender. *Alevilikte Sırat'ul Müstakim*. Antakya: Gülmat Yayınları, 2017.
- Öz, Mustafa. “Nusayriyye”. *Tarihi Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler, Bektaşiler, Nusayrîler Sempozyumu Bildirileri*. Ed. İsmail Kurt- Seyid Ali Tüz.185-187. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1999.
- Öz, Mustafa. *Tarihi Ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler Bektaşiler Nusayriler*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1999.
- Özbek, Tarık. *Nusayri Etnik Kimliğinin Simgesel Oluşumu*. Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, 2011.
- Över ,Gökben. *Nusayrilerde Kadın*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2011.

- Onat, Hasan. *Türkiye’de Din Anlayışında Değişim Süreci*. İstanbul: Endülüs Yayınları, 2016.
- Onat, Hasan, *Emeviler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*, İstanbul: Endülüs Yayınları, 2016.
- Onat, Hasan - Kutlu, Sönmez- Uyar, Mazlum- Aydınli, Osman v.dğr. *İslam Mezhepler Tarihi*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2013
- Onat, Hasan. “Müzakereler”. *Tarihi Ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler, Bektaşiler, Nusayriler*. Ed. İslami İlimler Araştırma Vakfı. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1999.
- Palabıyık, Hanefi. “Dinî İnançları Ve Özellikleri Bakımından Nusayrîlik”. *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 54 (2010): 25.
- Serin, Şerafettin. *Aleviler Nusayriler ve Şiiler Kimlerdir?*. Adana: Koza Ofset, 1997.
- Sertel, Ergin. *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler*. Ankara: Ütopya Yayınları, 2005.
- Sinanoğlu, Abdulhamid, *Nusayrilerin İnanç Dünyası Ve Kutsal Kitabı*. İstanbul: Esra Yayınları, 1997.
- Suyuti. *el- Camiu’s Sağir*, Trc. Seyit Avcı. Konya: Serhat Kitabevi, 2013.
- Sümer, Derya. “Alevi-Bektaşî Miraç Söyleminden Cemin Simgesel Temsillerine Hakk'ın Birlik Bilinci”. *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 57 (2011) :67-68
- Sofuoğlu, Cemal. “Gadir-i Hum Meselesi”. *AÜİFD* 26 (1983): 462- 468.
- Şanlı, Hüseyin. “Vasiyet ve Gadir Hum Biati” *Akad Dergisi* 1 (2014): 13-15
- Şehristânî. *El-Milel Ve’n-Nihal*, Trc. Mustafa Öz. İstanbul: Bilnet Matbaacılık, 2015.
- Şapolyo, Enver Behnan. *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1964.
- Tavil, Muhammed Emin Galib. *Arap Alevilerinin Tarihi: Nusayriler*. Trc. İsmail Özdemir. Adana: Karahan Yayınları, 2012
- Togayhan, Abdurrahman. “Kültürel Farklılıklar Ekseninde Nusayrîlik Üzerine Bir Din Sosyolojisi Araştırması: Mersin Arap Alevîliği Örneği” *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14, (2010): 58-60.

- Turan, Ahmet. "Kitabu'l Mecmu'nun Tercümesi". *On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (1996): 5-1.
- Tümekaya, Davut. "Tevhid" *Akad Dergisi* 3(2010):10.
- Tümekaya, Muhsin. "Kurgulanmış Aleviliğin Karşısında Hakikat". *Akad* 6 (2014):19.
- Türk, Hüseyin. *Nusayrîlik İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2013.
- Türk, Hüseyin. *Nusayrîlik (Arap Aleviliği) ve Nusayrîlerde Hızır İnancı*. Ankara: Ütopya Yayınları, 2005.
- Türk, Hüseyin. "Nusayrîliğin Tarihi Kökeni ve Gelişmesi". *Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları Dergisi* 17 (2018): 66.
- Türkan, Hüseyin Kürşat. *Hatay Yöresi Arap Alevileri Folkloru*. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2015.
- Uluçay, Ömer. *Nusayrîlik (İnanç Esasları-Tenasüh)*. Adana: Karahan Yayınları, 2003
- Üzüm, İlyas. "Türkiye'de Alevî/Nusayrî Önderlerinin Eserlerinde İnanç Konularına Yaklaşım" . *İslâm Araştırmaları Dergisi* 4 (2000): 172-185.
- Üzüm, İlyas. "Nusayrîlik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 33: 270. Ankara: TDV Yayınları, 2005.
- Üzüm, İlyas. "Müzakereler". *Tarihi Ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler, Bektaşiler, Nusayriler*. Ed. İslami İlimler Araştırma Vakfı. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1999.
- Antakya İmam Ali Kültür ve İnanç Derneği. Erişim: 26 Nisan 2019. <http://www.yaalider.com/?Syf=26&Syz=512393&/Allah%C4%B1n-S%C4%B1fatlar%C4%B1> .
- Yıldırım, Sunay. *Nusayrîlik Ve Nusayrîliğin Teşekkül Sürecinde Hamdân El-Hasîbî'nin Yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, 2018.
- Yazar, Şerafettin. *Ehli Beyt*. Adana: Kaza Matbaacılık, Baskı Tarihi Yok
- Yazar Yok. "Nusayriler". *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi* 16: 623-625. Ankara: Ana Yayınları, 1989.
- Yazar Yok, "Zekât", *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Nşr. Diyanet İşleri Başkanlığı 711.

Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010.

Yazar Yok, “Namaz”, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Nşr. Diyanet İşleri Başkanlığı 514. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010.

Yitik, Ali İhsan. “Tenasüh”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 40: 443-446. Ankara: TDV Yayınları, 2005.

Zubaroglu, Ali Hasan. “Kıyamet Saati”, *Akad* 5 (2012): 53

Kişisel Görüşmeler

D.,Yusuf . Hatay (Antakya). 13.10.2018.Kişisel Görüşme.

İsim Verilmedi Hatay(Samanadağ). 13.04.2019. Kişisel Görüşme.

İsim Verilmedi. Hatay(Samandağ). 14.03.2018. Kişisel Görüşme.

İsim verilmedi. Hatay (Antakya), 21.03.2019, Kişisel Görüşme.

Kanadlı, İbrahim. Hatay (Antakya), 15.01.2019, Kişisel Görüşme.

S.,M.A. Hatay (Samandsğ).Kişisel Görüşme. 25.02.2018

Sertel, Ergin Hatay (Antakya). 12.03.2019. Kişisel Görüşme.

Temam, Timur. Hatay(Samandağ). 16.04.2018.Kişisel Görüşme,

Tümkaya, Aziz. Hatay(Samandağ). 19.05.2018.Kişisel Görüşme

EK 1: Türkiye Alevi- Nusayriyye Beyannamesi-2011

Türkiye 'de ki Nusayri/ Arap Alevi nüfus ve mezhebin önde gelenleri tarihten beri gelen önyargı ve haklarında doğru bilinen yanlışları aktarmak için 2011 yılında bir beyanname yayınlamışlardır. Tarihte bu beyannamenin diğer örnekleri 1971 yılında yayınlanan 'Lazkiye Beyannamesi' ve Antakya, Adana ve Tarsus Alevi kanaat önderlerinin 1921 yılında yayınladıkları bir bildiridir.

Ayrışmanın başladığı ilk zamanlardan itibaren kendilerini ifade etme aşamasında büyük sıkıntılar yaşayan Nusayri/Arap Alevi inanç mensupları 2011'de kendilerini ifade etmeye yönelik böyle bir beyanname yayınlamışlardır. Yayımlanan beyannameye yer alan maddeler şunlardır;

1. Dinler arasında diyalog ve barış ortamının devamı gerekir.
2. Aynı din içinde dahi farklı görüşler mezhep ve tarikatlar vardır.
3. İslam tarihinde çok üzücü olaylar yaşanmıştır (Kerbela 680). Ehli Beyt acı ve ızdırıp çekmiştir.
4. İslami mezhepler arasındaki çatışma kanlı olmuştur, ömrünü tamamlamamıştır. Bilimsel çalışma adı altında çarpıtma ve tahrikler yapılmaktadır. Cevap zaruri olmuştur.
5. Hz. Muhammed peygamberimizdir. Mezhepte İmam Cafer Sadık'a uyarız. Kur'an tamdır, kabul ediyor ve inanıyoruz. Diyanetimiz, Kur-an ve Ehli Beyt ilkelerine bağlıdır. Bize Alevi denilmesini tercih ederiz.
6. Allah bir'dir. Kur-an'da belirtildiği gibidir. İyi ahlak esastır.
7. Kadının toplumdaki yeri, Kur-an'da belirtildiği gibidir.
8. İnançımızda Hz. Ali'nin seçkin ve özel bir yeri vardır. Ehli Beyte ve onun neslinden gelen İmamlara (12) inanıyoruz.
9. İbadetimizi, Kur-an'a, nikâh ve kurbanlarımızı İslam'a göre yapıyoruz.
10. Toplumda dini özgürlüğü, barışı, diyalogu öngörüyoruz. Bu inancımızı dünya kamuoyuna açıklıyoruz.²⁴³

²⁴³ Şeniz Çiçekçioğlu, *Hatay İli Defne İlçesi Arap Alevilerinde (Nusayri) Düğün (Ferah) Müzik Kültürü* (Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, 2017), 34.

EK 2: İLGİLİ RESİMLER**Resim - 1****-Hirisi pişirmekle görevli olan bir Nusayri****Resim – 2****-Kazanlarda Hirisi pişirimi**

Resim – 3

-Bir ziyarette bulunan buhur ve buhurluk

Resim -4

-Ziyaretlerde bulunan Buhur ve Zeytinyağı

Resim -5

- **Hızır Ziyaretini - Samandağ**

Resim -6

- **Hızır ziyaretinin giriş kısmında bulunan açıklama**

Resim - 7

-Hz. Hızır Türbesinin içerisinden bir görünüm

Resim - 8

- 1915'te çekilmiş olan Hz.Hızır Ziyareti ve Arap Alevilerine ait eski bir fotoğraf

Resim – 9

- **Hz. Hızır Ziyaretinin içerisinde, küçük bir odada bulunan zeytinyağı, bağlanmış bez ve duvara sürülmüş buhur taneleri**

Resim - 10

- **Ziyarete bulunan şömine ve Buhur yakımı**

Resim - 11

Resim -12

-Ziyaretin girişinde yer alan ziyaret hakkında bilgiler

Resim -13
-Nebi Taha- Nebi Cebrail Ziyareti

Resim -14
-Ziyarete bulunan Kur'an-ı Kerimler, çeşitli dua kitapları ve duvarda asılı olan 12 imamın temsili resimleri

Resim - 15
- Şeyh Abdurrezak Türbesi

Resim – 16

-Ziyaretin içerisinde bulunan Türk Bayrağı ve yeşil kumaşlar

Resim – 17

-Ziyaretin içinde bulunan bitkiye dilek ve duaların kabulü için bez bağlanması

Resim – 18

-Tomruksuyu - Hz. Hızır Ziyareti ve bahçesi²⁴⁴

²⁴⁴ SamandağTv, erişim: 12 May 2018 <https://www.samandagtv.com/yerler/hz-hizir-tomruksuyu-ziyareti/>

Resim - 19
-Şeyh İbrahim el-Hekim Ziyareti

Resim -20

Resim -21

-Meydan Köyü -Kaya Ziyareti

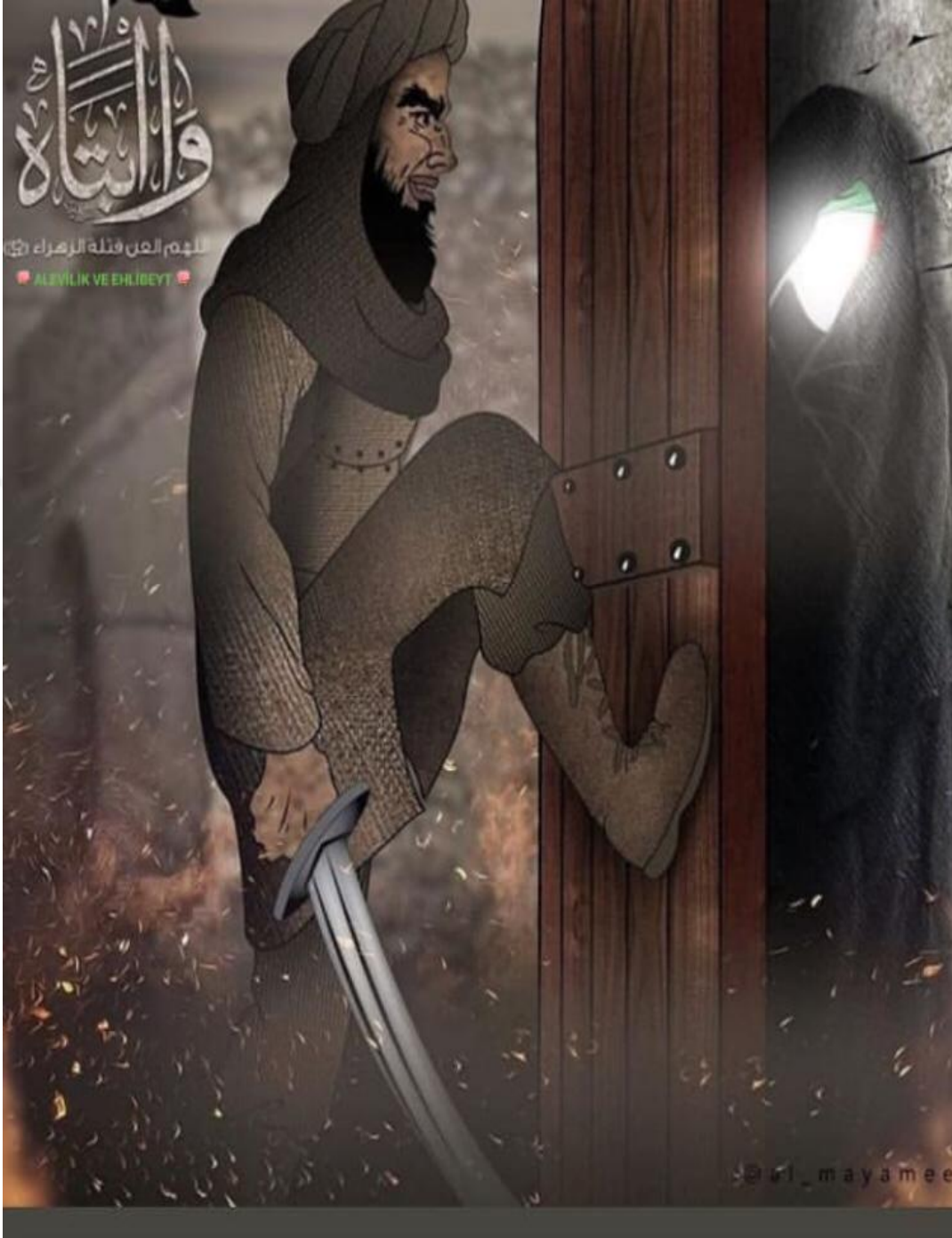
Resim -22

Meydan Köyü -Kaya Ziyareti

Resim -23

Ziyaretlerde bulunan Arapça dua ve bazı semboller

Resim – 24

- Hz. Ömer'i ve Hz. Fatıma'yı sembolize eden bir resim

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTE- Sİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	--	---

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Yasemin DEMİREL	İmza:		
Doğum Yeri:	Şereflikoçhisar/ ANKARA			
Doğum Tarihi:	01/05/1992			
Medeni Durmu:	Bekar			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Tuzgölü İlköğretim Okulu	-	Ankara	1998
Ortaöğretim	Tuzgölü İlköğretim Okulu	-	Ankara	2002
Lise	Şereflikoçhisar İHL	-	Ankara	2006
Lisans	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	-	Ankara	2010
Yüksek Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü		Konya	2016

İş Deneyimleri	<ul style="list-style-type: none">- Münster Ateşeliği Detmold Kur'an Kursu Öğretmenliği(Erasmus-Almanya)- Tuzgölü Anadalo Lisesi - Ankara- Adem Nural Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (Samandağ- Hatay)
Tel:	- 0544 630 20 17
Adres	<ul style="list-style-type: none">- Atatürk Mahallesi, Evrim Kimyonok apt. 38/5- Samandağ /Hatay

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ahmet Keleşoğlu
Eğitim Fak. A1-Blok 42090 Meram Yeni Yol /Meram /KONYA

Tel: 0 332 201 00 60 Faks: 0 332 201 00 65
E-Posta:sosbil@konya.edu.tr

Web: www.konya.edu.tr